RINGSTEDFORSØGET
ANNO 2020

ved

Flemming Balvig & Lars Holmberg

ISBN: 978-87-999463-5-8
2. Udvidede udgave. Oktober 2021

AFFORD

INDHOLDSFORTEGNELSE

FORORD 5

1: RESUMÉ OG KONKLUSIONER 7

Udviklingen i sociale misforståelser og risikoadfærd blandt unge i Danmark, fra 2003 til 2021 7

Udviklingen i sociale misforståelser og risikoadfærd blandt unge i Danmark i 'coronaåret' 2020/21 8

"Alle de andre gør det – version 2" – en effektevaluering (2021) 9

2: IVÆRKSÆTTELSE AF FORSØGET 15

Baggrund 15

Tiltaget 16

Evalueringsmetode 17

Valg af område 17

Valg af population 21

Randomisering 21

3: FØRMÅLINGEN 23

Svarprocent og repræsentativitet 24

Kontrol af randomisering 26

4: FORSØGETS FORLØB 27

Ændrede forudsætninger 27

5: PROCESEVALUERING: INTERVENTIONEN 31

Datagrundlag 31

Beskrivelse af interventionen – temadagen 32

Samlet vurdering af interventionen 48

6: KORTTIDSOPFØLGNINGEN 51

Holdninger til og oplevelser af forløbet 52

Sociale misforståelser efter temadagen 53

Holdninger til unge der ryger og drikker 56

7: EVALUERINGEN – METODE OG SVARPROCENT 59

Procedure og svarprocenter 59

Tre perspektiver på udviklingen i sociale misforståelser og risikoadfærd 62

8: DET LANGE PERSPEKTIV – UDVIKLINGEN 2003-2021 63

Udviklingen i elevernes sociale misforståelser 2003-2021 63

Udviklingen i elevernes faktiske risikoadfærd 2003-2021 68

9: CORONAPERSPEKTIVET – UDVIKLINGEN 2019-2021 73

Udviklingen i elevernes flertalsmisforståelser 2019-2021 73

Udviklingen i elevernes faktiske risikoadfærd 2019-2021 76

10: EFFEKTEVALUERINGEN 2021 81

Sociale misforståelser 81

Holdninger til unge der ryger og drikker 95

Temadagens betydning for elevernes sociale overdrivelser 101

Effekt på risikoadfærd 103

Modererende faktorer – og konklusioner 115

Effekt – også på andet end risikoadfærd? 118

Bedre sociale relationer? 120

Bedre skoletrivsel? 126

Øget social kapital? 129

LITTERATUR 135

FORORD

Udgangspunktet for de undersøgelser, der omtales i indeværende rapport, er en evaluering af det Det Kriminalpræventive Råds undervisningsmateriale "Alle de andre gør det – version 2". Materialet er rettet mod sociale overdrivelser blandt skoleelever – det forhold, at børn og unge kan være tilbøjelige til at tro, at andre unge udøver langt mere risikoadfærd (ryger, drikker, begår kriminalitet m.m.), end disse unge faktisk gør.

Det er tidligere vist i både nationale og internationale undersøgelser, at sådanne overdrevne antagelser kan påvirke unge til selv at udøve mere risikoadfærd, og at en reduktion af sociale overdrivelser kan påvirke risikoadfærden i nedadgående retning. Dette blev i Danmark første omgang undersøgt og dokumenteret allerede i slutningen af 1960-erne, men bredere og mere vidtgående først i 'Ringstedforsøget' 2003. Et senere eksperiment, hvor samme metode blev anvendt – Aarhus-Eksperimentet – viste samme resultater, og senest har en eksperimentel afprøvning i Norge ved norske forskere gjort det samme.

Det Kriminalpræventive Råd valgte på baggrund af Ringstedforsøget at udvikle sit eget undervisningsmateriale – "Alle de andre gør det " – der på flere måder var så forskelligt fra det, der var blevet anvendt i Ringstedforsøget, at man ikke bare kunne gå ud fra, at det ville virke på samme måde. Af forskellige grunde blev der først for et par år siden foretaget en evaluering af "Alle de andre gør det". Om end tænkt og lagt op som et kontrolleret eksperiment, foreligger der en del alvorlige metodiske problemer i forbindelse med gennemførelsen af denne evaluering af "Alle de andre gør det", ikke mindst usikkerhed i forhold til implementering af undervisningsmaterialet. Umiddelbart tyder evalueringen på, at nok har der været en vis effekt på de unges sociale misforståelser, men ikke den tilstræbte effekt på børns og unges risikoadfærd. Dette har ført Det Kriminalpræventive Råd til at revidere og udvikle et nyt undervisningsmateriale, "Alle de andre gør det – version 2".

Det nye undervisningsmateriale er blevet afprøvet og evalueret i form af et randomiseret kontrolleret eksperiment (RCT)i Ringsted kommune, 2019-2021. Vi har valgt at omtale det som "Ringstedforsøget – anno 2020" på grund af geografien og tidspunktet, men også fordi de gennemførte undersøgelser har været bredere end de nødvendige for at evaluere "Alle de andre gør det – version 2" – ligesom det i øvrigt var tilfældet i det oprindelige Ringstedforsøg. "Ringstedforsøget – anno 2020" giver således som en slags bonus en unik mulighed for at se, hvordan sociale misforståelser og risikoadfærd har udviklet sig blandt børn og unge i det lange tidsperspektiv i Danmark, fra 2003 til 2021, samt specifikt hvad coronapandemien og nedlukninger af skoler m.v. kan have betydet for børns og unges risikoadfærd og sociale misforståelser. Dette har generel interesse, fordi Ringsted kommune på mange måder synes at være en 'middelkommune' i Danmark, en slags miniDanmark.

En del af indholdet af denne rapport er tidligere offentliggjort i form af en midtvejsrapport (Balvig og Holmberg 2020), men medtages her for overskuelighedens og sammenhængens skyld. Selve undervisningsmaterialet samt de anvendte spørgeskemaer findes som helhed alene som bilag til midtvejsrapporten.

Projektet er for størstedelens vedkommende finansieret af Det Kriminalpræventive Råd. Tak for det! En varm tak skal lyde til Ringsted Kommune, og i særdeles de SSP-ere – ingen nævnt, ingen glemt – der har taget det virkeligt tunge arbejde i forbindelse med undersøgelsernes gennemførelse. Der har været tale om et i alle henseender forbilledligt samarbejde.

I nærværende 2. udgave af rapporten er der foretaget yderligere analyser og afrapporteret resultaterne heraf. Disse analyser vedrører spørgsmålet om forsøgets mulige effekt på de sociale relationer mellem eleverne og på skoletrivsel. Lejligheden er tillige blevet benyttet til at korrigere mindre fejl, ikke mindst trykfejl, i 1. udgaven, som således helt erstattes af nærværende udgave.

14. oktober 2021
Flemming Balvig & Lars Holmberg

1: RESUMÉ OG KONKLUSIONER

Der er i en tilnærmelsesvis 'middelkommune' i Danmark – Ringsted kommune – foretaget omfattende spørgeskemaundersøgelser blandt elever i 5.-9. klasse i 2002, 2004, 2019 og 2021. Undersøgelserne i 2002 og 2004 blev foretaget i forbindelse med det såkaldte 'Ringstedforsøg' vedrørende mulighederne for gennem social pejling at reducere sociale misforståelser og risikoadfærd. Undersøgelserne i 2019 og 2021 er foretaget i forbindelse med evaluering af et nyt 'Ringstedforsøg' – et nyt tiltag med samme formål som det oprindelige.

De gennemførte undersøgelser giver mulighed for at kortlægge, hvordan risikoadfærd og sociale misforståelser har udviklet sig blandt børn og unge i det lange tidsperspektiv, fra 2003 til i dag (2021), specifikt i 'coronaåret' 2020/21 sammenlignet med det forudgående år, samt at vurdere effekten af det nye 'Ringstedforsøg', gennemført i begyndelsen af 2020.

Udviklingen i sociale misforståelser og risikoadfærd blandt unge i Danmark, fra 2003 til 2021

Undersøgelserne har givet mulighed for at vurdere udviklingen i sociale misforståelser og risikoadfærd fra årtusindets begyndelse –'2003', som er de samlede undersøgelser i 2002 og 2004 – frem til 2021, altså over en periode på tæt ved tyve år. Eftersom Ringsted kommune viser sig i mange henseender at være en 'middelkommune' i Danmark, er der gode grunde til at tro, at de tendenser, der er blevet afdækket, har gjort sig gældende for Danmark som helhed. De 'unge' er i undersøgelserne elever i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.
Hovedtendenserne er følgende:

- Overalt, hvor det er muligt at sammenligne, er der sket et fald i brugen af **rus- og nydelsesmidler**. De fleste af disse fald er både signifikante og meget markante – og de gør sig gældende på alle klassetrin. Oftest er der tale om mere end en halvering. De rus- og nydelsesmidler, der er belyst, er brug af tobak, brug af alkohol, og brug af hash. Sidstnævnte er dog ikke belyst for de yngstes vedkommende (elever i 5. klasse). *Det gennemsnitlige fald i brugen af de enkelte nydelsesmidler er for tobakkens vedkommende 76 pct., for alkohol 51 pct. og for hash 43 pct.*
- Andelen, der havde begået en eller flere former af **tyveri** inden for de seneste 12 måneder forud for undersøgelsestidspunktet, faldt fra 26 til 22 pct. blandt elever 5. klasse, for elever i 6. klasse fra 34 til 20 pct., for elever i 7. klasse fra 43 til 25 pct., for elever i 8. klasse fra 51 til 28 pct. og for elever i 9. klasse fra 53 til 35 pct. *Det gennemsnitlige fald i omfanget af tyverikriminalitet var på godt en tredjedel, 35 pct.*
- Der er ikke sket nogen ændring med hensyn til, hvor mange af de yngste elever (5. klasse), der inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet selv havde været udsat for **hærværk**, men herudover er der i alle tilfælde og i alle henseender tale om signifikante og markante fald i udbredelsen af hærværk fra 2003 til 2021.

Omfanget af det 'almindelige' gadehærværk er i gennemsnit blevet reduceret med 68 pct. og graffiti med 48 pct.

- Der er i undersøgelserne benyttet i alt elleve forskellige indikatorer på **psykisk og fysisk vold**, dækkende såvel gernings- som offersituationer. De udviser et generelt og typisk ret markante fald, og der er ikke et eneste eksempel på en stigning. For eksempel faldt andelen, der inden for de seneste 12 måneder havde slået nogen eller givet nogen tæv, fra 21 til 12 pct. blandt elever i 5. klasse, fra 19 til 11 pct. blandt elever i 6. klasse, fra 18 til 10 pct. blandt elever i 7. klasse, fra 22 til 8 pct. blandt elever i 8. klasse og fra 22 til 11 pct. blandt elever i 9. klasse – *et gennemsnitligt fald i omfanget af fysisk vold på 49 pct*. For den mere psykiske volds vedkommende viste der sig et fald fra 25 til 11 pct. blandt de elever i 5. klasse, der alene eller sammen med andre havde drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det; for elever i 6. klasse var der et fald fra 30 til 6 pct.; for elever i 7.klasse et fald fra 29 til 11 pct.; for elever i 8. klasse et fald fra 8 til 4 pct. og for elever i 9. klasse et fald fra 10 til 4 pct. – *et gennemsnitligt fald i omfanget af psykisk vold på hele 62 pct.*
- I og med, at der generelt er tale om betydelige reduktioner i de forskellige former for risikoadfærd, kunne man forvente, at der også er sket en reduktion i **flertalsmisforståelser**. Det viser sig da også at være tilfældet. Der er sket markante fald i elevernes sociale misforståelser vedrørende andre unges brug af tobak og drikken sig fuld på alle klassetrin. For eksempel er andelen af elever, der tror, at mindst halvdelen af deres jævnaldrende i Ringsted ryger dagligt, halveret på alle klassetrin, mens andelen, der tror, at halvdelen af deres jævnaldrende i København drikker sig fulde mindst en gang om måneden, også er væsentligt reduceret. Der er også et generelt fald i andelen, der mener, at de fleste andre unge har prøvet at ryge hash, men her er udviklingen knap så markant som for tobak og alkohol. Om reduktionen i flertalsmisforståelser er stærkere, identisk med, eller svagere end den faktiske reduktion af risikoadfærd lader sig vanskeligt afgøre.

Udviklingen i sociale misforståelser og risikoadfærd blandt unge i Danmark i 'coronaåret' 2020/21

Undersøgelsen sidst i 2019 blev foretaget lige inden coronapandemien satte ind i Danmark i marts 2020. Undersøgelsen i 2021 blev foretaget lige efter eller ganske kort før, skolelukninger m.v. ophørte i Danmark i foråret 2021. Undersøgelserne giver derfor en ganske unik mulighed for at vurdere i hvilket omfang og i givet fald risikoadfærd mv. blandt børn og unge er blevet påvirket af de nedlukninger af skoler mv. der foregik i perioden fra marts 2020 til og med foråret 2021.

Undersøgelserne i 2019 omfattede alene elever i 5., 6. og 7. klasse, og det er således alene disse årgange, der er omfattet af denne del af analyserne.

Udviklingen i 'coronaåret' sammenlignet med året før har været følgende:

- For de yngste, elever i 5. klasse, er andelen, der bruger **rus- eller nydelsesmidler**, meget lille, og det er usikkert om det har ændret sig i 'coronaåret'. For de ældre (6. og 7. klasse) er der en tendens til mindre brug af tobak, og at færre drikker sig fulde ofte. Brug af snus synes ikke at have ændret sig. Oplysninger forefindes ikke for evt. udvikling i brug af bl.a. hash og lattergas.
- For de yngste er der ikke sket nogen ændringer i tilbøjeligheden til at begå **tyveri**. De ældres tyverikriminalitet er i 'coronaåret' faldet med omkring en fjerdedel.
- Signifikant færre er blevet udsat for **hærværk** i 'coronaåret'. Noget anderledes forholder det sig med elevernes egen hærværksadfærd. Blandt de yngste er der signikant flere, der har lavet hærværk i 'coronaåret' end i det forudgående år, mens der blandt de ældste, i 7. klasse, er signifikant færre. For 6. klassernes vedkommende er der på den ene side en signifikant stigning i graffiti, mens der på den anden er et signifikant fald i begåelse af hærværk i det offentlige rum.
- For de ældste, elever i 7. klasse, er der en helt entydig tendens til mindre udbredelse af **psykisk og fysisk vold** i 'coronaåret' sammenholdt med det forudgående år. For 6. klassernes vedkommende er der for de fleste indikatorer også tale om en faldende tendens, og ikke i noget tilfælde en tendens i modsat retning. Blandt elever i 5. klasse er der enkelte af forholdene, hvis udbredelse viser en stigende tendens, men for de fleste indikatorers vedkommende er der tale om et fald.
- Også misbrug af og via internettet, **internetmisbrug**, er belyst i undersøgelserne i 2019 og 2021. Samlet set, når man også kigger på ændringernes størrelse, synes 'coronaåret' generelt ikke at have påvirket omfanget af internetmisbrug på nogen konsistent eller markant måde.
- Det overordnede billede er, at der ikke er sket væsentlige ændringer i de unges mulige **flertalsmisforståelser** om andre under 'coronaåret', fra 2019 til 2021.

"Alle de andre gør det – version 2" – en effektevaluering (2021)

Efter undersøgelsen i 2019 blev samtlige 5., 6. og 7. klasser i Ringsted kommune (såvel på de kommunale som de private skoler) opdelt i forsøgs- og kontrolklasser, 30 af hver. Opdelingen foregik via randomisering (tilfældig lodtrækning). Enkelte forsøgsklasser med deres 'tvillinger' i form af kontrolklasser måtte senere udgå, fordi den temadag, som forsøget bestod i, ikke nåedes gennemført inden nedlukningen af skolerne i foråret 2020. Tilbage har været 24 forsøgsklasser og 24 kontrolklasser.

Som udgangspunkt viste randomiseringen sig særdeles 'effektiv', idet der ikke fandtes nogen betydende forskelle ved målingerne før forsøget mellem eleverne i forsøgsklasserne under ét og kontrolklasserne under ét, heller ikke efter reduktionen i antal deltagende klasser.

Selve forsøget bestod i en temadag med efterfølgende forældremøde om elevernes egne mulige sociale misforståelser, opbygget stringent ud fra det undervisningsmateriale, Det Kriminalpræventive Råd har udarbejdet, "Alle de andre gør det – version 2". Implementeringen blev nøje overvåget og kontrolleret. Eneste betydende afvigelse er, at forældremødet ikke nåedes afholdt i alle forsøgsklasser, inden skolerne lukkede ned på grund af corona-truslen. Erfaringerne fra interventionen har

givet anledning til en række overvejelser om mulige ændringer af undervisningsmaterialet og den måde, det anvendes på.

Et stykke tid efter temadagen blev der foretaget en kortidsopfølgning i forsøgsklasserne, hvor der alene blev spurgt ind til sociale misforståelser og holdningen til rygere m.v., altså ikke om begåelse af risikoadfærd. Korttidsopfølgningen viste følgende:

- Der viste sig at være sket en vis reduktion af sociale misforståelser, herunder af egentlige flertalsmisforståelser.
- Samlet set var korttidseffekten på de sociale misforståelser mere begrænset, end man fandt i det oprindelige 'Ringstedforsøg' i 2003. Det er ikke muligt at afgøre, hvor meget dette kan skyldes forskelle i metoden, den tidsmæssige udvikling og/eller de mulige ændringer af forudsætninger m.v., herunder i omfanget og karakteren af risikoadfærd, nedlukningen af skolerne, og/eller det forhold at der gik væsentlig længere end 6 uger fra interventionen til korttidsopfølgningen i den aktuelle evaluering. I det oprindelige Ringstedforsøg skete opfølgningen efter 6 uger.
- Det viste sig at have betydning for effekten på de sociale misforståelser, om man ved korttidsmålingen kunne huske, at man deltog i temadagen – blandt dem, der kunne huske, at de deltog, var forestillingerne om andre unges rygning signifikant lavere efter temadagen.

Den spørgeskemaundersøgelse, der blev foretaget i foråret 2021, henvendte sig til samtlige elever i 5.-9. klasse i Ringsted kommune, herunder således også de elever der godt og vel et år tidligere indgik i forsøget som elever i forsøgs- og kontrolklasserne. Ved at sammenholde med den tilsvarende spørgeskemaundersøgelse foretaget i slutningen af 2019 er det muligt at komme med et bud på 'langtidseffekten' af forsøget, og her ikke blot på de mulige sociale misforståelser, men også på forekomsten af risikoadfærd. 'Langtidsopfølgningen' viste følgende:

- Hvad **flertalsmisforståelser** angår, er udviklingen markant forskellig på de forskellige klassetrin. **På 5. klassetrin** (dvs. elever, der deltog i temadagen/indgik i kontrolgruppen, da de gik i 5. klasse, og i 2021 gik i 6. klasse) er der kun få signifikante forskelle mellem forsøgs- og kontroleleverne, og da alene, når det gælder deres antagelser om de ældre i København. De små forskelle, der i øvrigt ses, er ikke entydige. Der er sket en stigning i andelen af forsøgselever, der nærer flertalsmisforståelser, siden korttidsopfølgningen i 2020.
- **På 6. klassetrin** ses markant mindre omfang af **flertalsmisforståelser** hos forsøgseleverne sammenlignet med kontroleleverne, særlig hvad angår jævnaldrende og ældre i København. For eksempel er andelen af forsøgselever, der mener, at flertallet af deres jævnaldrende i København ryger, bruger snus, drikker sig fulde og har prøvet hash og lattergas, kun halvt så stor som blandt kontroleleverne. Andelen af forsøgselever, der nærer flertalsmisforståelser vedr. tobak, er stort set den samme som i korttidsopfølgningen, mens flertalsmisforståelserne vedr. snus og fuldskab er steget noget siden korttidsundersøgelsen, dog ikke så markant, som det gjorde sig gældende på 6. klassetrin.

- Den mest markante forskel mellem forsøgs- og kontrolelevernes **flertalsmisforståelser** ses hos dem, der deltog i temadagen på **7. klassetrin**. Her ses markant lavere flertalsmisforståelser hos forsøgseleverne for alle fem former for risikoadfærd og for alle referencegrupper bortset fra venner. Forsøgselevernes flertalsmisforståelser vedr. rygning, snus og fuldskab hos de ældre elever i såvel Ringsted som København er stort set de samme som i korttidsopfølgningen.
- Der er klar forskel på, hvor mange af eleverne, der kunne **huske temadagen**, da de blev spurgt i 2021: I 6. klasse var det 43 pct., i 7. 60 pct. og i 8. 66 pct. Blandt 6. klasseeleverne var der en klar tendens til at elever, der kunne huske temadagen, havde en lavere andel af flertalsmisforståelser end de elever, der ikke kunne huske den. Denne forskel sås ikke i 7. og 8. klasserne.
- Det er undersøgt, om afholdelse af **forældremøde** havde nogen betydning for effekten. Der er her en større andel – 52 pct. – af eleverne i de klasser, hvor der ikke blev afholdt forældremøde, som ikke kunne huske temadagen. I klasser med forældremøde var andelen 36 pct. Der ses dog ikke direkte forskelle i omfanget af flertalsmisforståelser mellem de klasser, hvor der var forældremøde, og de klasser, hvor dette ikke var tilfældet.
- Konklusionen vedr. temadagens påvirkning af elevernes **flertalsmisforståelser** er således meget klar: For de elever, der deltog i temadagen, mens de gik i **5. klasse**, ses der stort set ingen effekt på deres antagelser om andre unges risikoadfærd. For dem, der gik i **6. og især 7. klasse**, da temadagen blev afholdt, ses der i 2021 en klar effekt: omfanget af forsøgselevernes flertalsmisforståelser er væsentlig lavere end kontrolelevernes. Dette resultat afviger væsentligt fra det oprindelige Ringstedforsøg, hvor effekten på flertalsmisforståelserne var lige så stor – og på nogle områder større – på 5. klassetrin, som den var på 6. klassetrin.
- Der er undersøgt den mulige effekt af forsøget for i alt **44 forskellige former for risikoadfærd** – diverse former for brug af rus- og nydelsesmidler, begåelse af tyveri, hærværk, psykisk vold, fysisk vold og internetmisbrug. Effekten blev undersøgt for alle de udvalgte elever, der i foråret 2020 gik i 5., 6. og 7 klasse (de 24 forsøgsklasser og de 24 kontrolklasser). Endvidere blev effekten undersøgt alene for de undergrupper heraf, hvor man gik på samme skole det følgende skoleår. Den følgende opstilling 1.1 giver en oversigt over de samlede resultater, idet situationen i forsøgsklasserne er sammenlignet med situationen i kontrolklasserne. Grøn farve betyder, at der har været mindre risikoadfærd efter forsøget i forsøgsgrupperne, mens rød farve indikerer, at det forholder sig omvendt. Den sorte farve er anvendt, hvor der ingen eller kun helt minimale forskelle er. Tallene i parentes angiver de sammenligninger, hvor forskellen har vist sig at være statistisk signifikant:

Opstilling 1.1: Oversigt over forskelle i udviklingen i risikoadfærd mellem forsøgs- og kontrolklasser, fordelt på klassetrin og efter elevernes skoletilknytning, Ringsted kommune 2021

Klasse ved forsøget:	5. klasse		6. klasse		7. klasse	
	ALLE	SAMME SKOLE	ALLE	SAMME SKOLE	ALLE	SAMME SKOLE
	4	2	18	18	25(5)	33(7)
	11	8	5	9	8	6
	29(4)	34(4)	21(1)	17(1)	11(1)	5(1)
Antal sammenligninger:	44	44	44	44	44	44

- **For 5. klassernes vedkommende** er det helt overvejende gået modsat det tilstræbte. Der er en generel tendens til, at "Alle de andre gør det – version 2" snarere har øget end mindsket omfanget af risikoadfærd. Alle fire statistisk signifikante effekter vedrører forskelle, hvor det er gået dårligere for de 5. klasse elever, der udgjorde forsøgsklasserne. Det skal dog understreges, at forskellene ofte er små, og at det i høj grad især vedrører mere 'bagatelmæssig' risikoadfærd, såsom tyveri i og fra hjemmet. Forklaringen på det ugunstige resultat synes at være, at det har været for svært at få eleverne i disse klasser til at engagere sig i og forstå problemstillingen – herunder at det er for tidligt for dem i forhold til deres lave udgangspunkt med hensyn til risikoadfærd – og at det for mange efterfølgende i stedet har fortonet sig for dem som en slags 'reklame' for risikoadfærd: Noget lidt spændende, som ellers 'hører sig til', når man er lidt mere voksen, men som man her og nu kan bruge til at signalisere voksenhed på i forhold til kammeraterne.
- **For 6. klassernes vedkommende** viser der sig hverken at være dominerende tendenser i den ene eller den anden retning. Det har ikke virket, hverken positivt eller negativt. Undersøgelserne tyder på, at man ved større 'impact' via tilrettelæggelse af undervisningsdagen og undervisningsmaterialet karakter samt opfølgende forældremøder, tematimer hvor dagen genopfriskes osv. ville kunne opnå en vis positiv effekt for 6. klassernes vedkommende, men dog næppe på niveau med det der er fundet vedrørende 7. klasserne.
- **For 7. klassernes vedkommende** er de positive effekter generelt stærkest, og aller stærkest for de elever, der i 8. klasse er fortsat på samme skole. Den enkelte sammenligning med et negativt udfald, der er statistisk signifikant, har en særlig forklaring. De positive effekter, der generelt findes, er typisk ganske betydelige, idet bl.a. hærværk dog ikke er ikke blevet påvirket. Det samlede forbrug af rus- og nydelsesmidler er blevet reduceret med mindst en tredjedel og, i noget mindre udstrækning, begåelse af tyverier. Der er især sket en betydelig reduktion i omfanget af psykisk vold. Afhængigt af, hvilket specifikt aspekt, man kigger på, er der sket en reduktion af psykisk vold såsom mobning m.v. på mellem 45 og 100 pct. Noget tilsvarende har ikke gjort sig gældende for fysisk vold. Undersøgelserne tyder på, at med en større 'impact' ville de positive effekter kunne øges endnu noget, men ikke dramatisk meget.
- Ud over effekten på flertalsmisforståelser og risikoadfærd er det yderligere undersøgt, om den sociale pejling i forbindelse med temadagen har påvirket elevernes sociale relationer, deres skoletrivsel samt den sociale kapital i form af indbyrdes

hjælperelationer. Hvad de **sociale relationer mellem eleverne** angår, er der ingen signifikante effekter i 5. og 6. klasse, men derimod klare og signifikante forbedringer på 7. klassetrin. Sammenlignet med kontrolklasserne er der i forsøgsklasserne flere elever, som for eksempel mener, at klassesammenholdet er godt, at man kan lytte til hinanden, at uvenskab oftest ender godt, og færre, der føler sig alene eller ensomme.

- Også hvad **skoletrivsel** angår, er der en markant udvikling hos de forsøgselever, der deltog i temadagen, mens de gik i 7. klasse: En signifikant større andel af forsøgseleverne end af kontroleleverne angiver året efter temadagen, at de er glade for at gå i skole. Yderligere analyser tyder på, at der her er tale om en indirekte effekt af, at de sociale relationer mellem eleverne på 7. klassetrin er blevet bedre.
- Endelig er det undersøgt, om deltagelse i temadagen har påvirket forsøgsklasseelevernes oplevelse af den **sociale kapital** – her forstået som hjælperelationer eleverne imellem, dvs. den mere instrumentelle side af de sociale relationer. Dette viser sig **ikke** at være tilfældet – temadagen har ikke påvirket forsøgselevernes oplevelse af deres muligheder for at få hjælp fra klassekammerater i signifikant omfang. Skal den sociale kapital i form af indbyrdes hjælperelationer påvirkes, rækker det således ikke med social pejling. Her kræves andre tiltag, og der gives i det afsluttende kapitel nogle bud på mulige veje at gå. Undersøgelserne tyder på, at en øgning af den sociale kapital i klasserne, selvstændigt i væsentlig grad ville kunne påvirke skoletrivsel i gunstig retning, og herigennem – og sandsynligvis også direkte – eleverne skolastiske præstationer og risikoadfærd.
- Man kan gætte, men det er ikke muligt at sige noget sikkert om, hvorvidt forsøgets resultater i en eller anden grad og på en eller anden måde er blevet påvirket af den særlige situation, som blev udløst af **coronapandemien** med skolenedlukninger osv. Således som resultaterne umiddelbart tager sig ud, må anbefalingen være, at "Alle de andre gør det – version 2" med godt resultat kan anvendes over for elever på **7. klassetrin** og forstærke den positive udvikling med hensyn til risikoadfærd, der har været i gang siden 2003. I tilgift kan man på dette klassetrin opnå en styrkelse af de sociale relationer i klassen, som også ser ud til at påvirke skoletrivslen i positiv retning. Det synes derimod i den nuværende udformning udsigtsløst og ressourcespild at anvende den over for elever på 6. klassetrin, og direkte risikabelt at anvende den over for endnu yngre elever, på 5. klassetrin.
- De centrale resultater vedrørende effekten på forskellige klassetrin er på en vis måde de stik modsatte af, hvad man fandt i **'Ringstedforsøget' i 2003,** hvor man dog ikke for noget klassetrin fandt direkte negative effekter på risikoadfærd af social pejlings tiltag. I 'Ringstedforsøget' 2003 var tendensen, at de positive effekter på risikoadfærd var størst for de yngste og mindst for de ældste. Om det siger noget om tiden, 2003 over for 2020, metoden som er temmelig forskellig og/eller de helt særlige forhold, der har gjort sig gældende i 'coronaåret', er det ikke muligt at sige noget om.

2: IVÆRKSÆTTELSE AF FORSØGET

Det kriminalpræventive Råd har udviklet et tiltag, 'Alle de andre gør det – version 2' – i det følgende benævnt VS2 – der har som formål via forsøg på at påvirke såkaldte sociale misforståelser og at mindske forskellige former for risikoadfærd blandt skoleelever. Rådet har ønsket en evaluering af dette tiltag, og denne opgave har været overladt til AFFORD – Akademiet for Forebyggelse Danmark.

Baggrund

Allerede fra slutningen af 1940-erne har der været fokus på og gennemført forskning vedrørende sociale misforståelser blandt unge i de nordiske lande. I slutningen af 1960-erne gennemførtes i København det såkaldte 'hash-eksperiment' (jf. bl.a. Balvig & Holmberg 2014, s. 107-114), der havde karakter af et randomiseret kontrolleret eksperiment (RCT). I dette eksperiment vistes det, 1) at de unge havde overdrevne forestillinger om andre unges hashbrug, og 2) at når de unge blev konfronteret med disse misforståelser – via en metode der sidenhen er blevet benævnt gruppevis social pejling eller blot gruppepejling – så mindskedes såvel deres sociale misforståelser vedrørende hashbrug som deres faktiske hashbrug. Urelateret til forskningen og forsøgene i Danmark og de andre nordiske lande herunder ikke mindst den centrale teoriudvikling, som den norske kriminolog og misbrugsforsker Ragnar Hauge foretog omkring 1970 – kom der også i USA fra midten af 1980-erne øget fokus på emnet. Her har det dog primært været de noget ældre unge – college-studerende – der har været i fokus, og metoden har primært været såkaldt massepejling.

I begyndelsen af indeværende årtusinde gennemførtes i regi af Det Kriminalpræventive Råd 'Ringstedforsøget', (jf. Balvig, Holmberg & Sørensen 2005). Som 'hash-forsøget' var det et kontrolleret eksperiment (RCT), og metoden var gruppepejling, men fokus var på tobaksrygning og målgruppen primært de lidt yngre folkeskoleelever (5.-6. klasse). Det blev gennemført i Ringsted kommune 2002-03. Der fandtes en reduktion i tobaksrygning (dog ikke statistisk signifikant), men det særligt interessante ved denne effektevaluering var, at den viste, at der tillige skete en reduktion i såvel sociale misforståelser vedrørende andre former for risikoadfærd end tobaksrygning *som* i andre former for risikoadfærd, herunder forskellige former for kriminalitet og alkoholforbrug. Tilsvarende resultater er fundet i en senere gentagelse af 'Ringstedforsøget', 'AarhusEksperimentet' (Beck og Jönsson 2011), som var et kvasi-eksperimentelt forsøg (se nærmere herom i bl.a. Balvig & Holmberg 2014, s. 153-176) samt, helt aktuelt i skrivende stund, i en gentagelse i nogle norske bygder (Egelund & Hagen 2019).

Social pejling som metode til forebyggelse af unges risikoadfærd er efterfølgende blevet udbredt til stort set hele Danmark (jf. Balvig & Holmberg 2014, s. 321-388), men metoden har fået mange forskellige praktiske udformninger, og da der sjældent er gennemført egentlige evalueringer af disse, er det vanskeligt at vurdere, hvilken effekt, den store udbredelse har haft på nationalt plan (se dog Balvig 2017).

Efter Ringstedforsøgets gennemførelse i 2002-03 udviklede Det Kriminalpræventive Råd sin egen specifikke variant af, hvordan gruppepejling kan foretages, benævnt 'Alle de andre gør det' (2005). Fordi den på en række centrale punkter afviger fra den form for gruppepejling, der blev anvendt i

Ringstedforsøget, AarhusEksperimentet og i de norske bygder ('Ringstedmodellen'), er det ikke muligt at udsige noget sikkert fra erfaringerne i disse forsøg om de mulige virkninger af 'Alle de andre gør det'. Derfor lå det også i kortene, at 'Alle de andre gør det' skulle evalueres særskilt, og sidenhen er en sådan evaluering da også blevet foretaget (som RCT, Hansen 2015). Procesevalueringen viser her, at der har været store problemer med at få de involverede til at foretage sig det samme – og det 'rigtige', efter opskriften – og effektevalueringen viser, at tiltaget kun var delvist effektivt, idet der ganske vist skete en reduktion af de sociale misforståelser vedrørende risikoadfærd, men ikke af selve risikoadfærden. På denne baggrund har DKR udarbejdet VS2.

Udover at den første version af 'Alle de andre gør det' kun har vist sig delvist effektiv og ikke så effektiv som 'Ringstedmodellen', er der, opsummerende, yderligere fire grunde til, at VS2 bør evalueres – og nu er blevet det. For det første er det påvist, at gruppepejling i skoleklasser *kan* være en central metode til at mindske skoleelevers overdrevne forestillinger om hinandens risikoadfærd og, som konsekvens heraf, direkte eller indirekte, en række forskellige former for risikoadfærd – og cost-benefit ratioen kan være betydelig. For det andet er VS2 i en række henseender så forskellig fra andre afprøvede tilgange til gruppepejling, at dens effekt eller mangel på samme ikke kan sandsynliggøres ud fra eksisterende evalueringer og forskning. For det tredje er der under alle omstændigheder grund til at antage, at metoder over tid skal tilpasses, såvel under hensyntagen til den praktiske brug og gennemførlighed af metoden (processen) som den mulige effekt (pga. ændringer i forekomst af risikoadfærd, årsagerne til risikoadfærd osv.). For det fjerde har gruppepejling siden Ringstedforsøgets gennemførelse fundet stor udbredelse og anvendelse i det danske skolesystem, jf. analysen heraf i bogen 'Flamingoeffekten' (Balvig & Holmberg 2014), og der er ingen grund til at tro, at efterspørgslen på en brugbar og effektiv opskrift bliver mindre fremover, tværtimod. I det danske forebyggelsesmiljø er der i de sidste 20 år sket en tydelig udvikling i retning af, at man søger at anvende evidensbaserede metoder i forebyggelsen, og at metodetiltag, hvis virkning ikke er dokumenteret, fravælges. Skal 'Alle de andre gør det - version 2' vinde indpas, er det derfor vigtigt, at programmets effekter evalueres.

Tiltaget

Tiltagets konkrete karakter skal ikke i sin helhed beskrives her. Der henvises til Det Kriminalpræventive Råds publikation/håndbog, offentliggjort på rådets hjemmeside i maj 2018. Der er dog i forbindelse med opstarten af evalueringen foretaget visse ændringer i dette materiale. Der gives en beskrivelse af selve forløbet i afsnittet om procesevaluering.

Tiltaget og undervisningsmaterialet, VS2, har en meget høj detaljeringsgrad og konkretisering af hvad der bør foregå, såvel sammenlignet med 'Alle de andre gør det – version 1' som 'Ringstedmodellen'. Fra behandlingsforskningen vedrørende stofmisbrug m.v. ved man, at manualstyret behandling giver bedre resultater end ikke-manualstyret behandling. Det er samme formodning, der ligger bag udarbejdelsen af VS2, og det er selvfølgelig centralt for en evaluering, at man nøjagtig ved, hvad det er, der evalueres.

Evalueringsmetode

Det har været forudsætningen for en evaluering af VS2, at det skulle foregå efter den bedst mulige metode, dvs. som et randomiseret kontrolleret eksperiment, blandt skoleelever i 5., 6. og 7. klasse i en eller flere kommuner (= populationen). Følgende planlagte projektforløb har været bygget op omkring dette fokus:

FASE 0. Forberedelse. Valg af område og population. Randomiseret opdeling af populationen i Forsøgsklasser og Kontrolklasser.

FASE 1. Forprøve. Afprøvning af den oprindelige version af VS2 i nogle klasser uden for området og populationen, og en justering af materialet på baggrund heraf til en 'endelig' version af VS2.

FASE 2. Førmåling. Elektronisk distribueret struktureret spørgeskema til hele populationen med spørgsmål om baggrundsforhold, risikoadfærd, forestillinger om andres risikoadfærd m.v.

FASE 3. Intervention. Afvikling af VS2 i alle Forsøgsklasser. I denne forbindelse skal der foretages en kvalitativ procesanalyse, hvor nogle af forløbene følges og observeres.

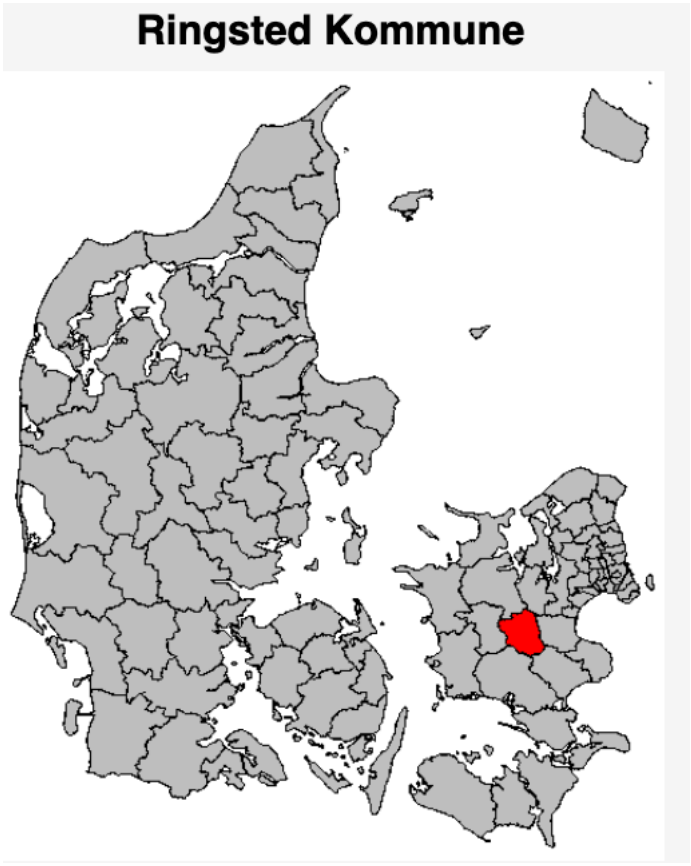
FASE 4. Korttidsopfølgning. Opfølgning i Forsøgsklasserne ca. 6 uger efter temadag i klasserne og forældremøder med henblik på at vurdere, om der er sket ændringer i nogle af deres forestillinger om andres risikoadfærd.

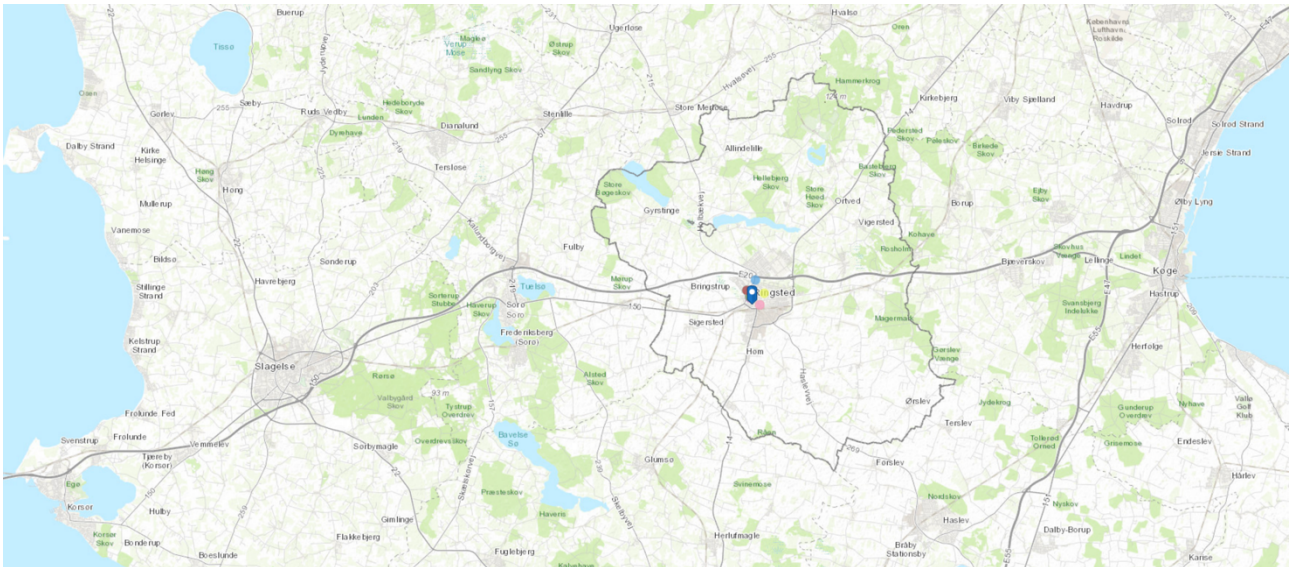
FASE 5. Eftermåling. Gentagelse af førmålingen i hele populationen minimum 1 år efter den temadag, der er det mest centrale i VS2.

Valg af område

Ringsted kommune, der er en kommune i region Sjælland, blev valgt som forsøgsområde. Kommunen blev dannet i Vestsjællands amt ved kommunalreformen i 1970. Ved strukturreformen i 2007 beholdt kommunen uændret afgrænsning og omfang, hvilket ikke er uden betydning, da det har været et ønske at kunne sammenligne direkte med tilsvarende undersøgelser og evalueringer foretaget forud for strukturreformen, jf. 'Ringstedprojektet' i begyndelsen af 00'erne.

Opstilling 2.1: Kort over Danmark og Ringsted kommune

Ringsted kommune har et areal på 295 km^2 og et folketal på 34.754 (4. kvartal, 2019). Det svarer til godt og vel en halv procent af henholdsvis Danmarks samlede areal og Danmarks samlede folketal. Befolkningstætheden ligger lidt under befolkningstætheden for Danmark som helhed.

Der er en række grunde til, at Ringsted kommune blev valgt som regi for evaluering af "Alle de andre gør det – version 2". De tre vigtigste er, at det var her "Ringstedprojektet", hvor sociale misforståelser og social pejling blev et centralt tema ('Ringstedforsøget'), gennemførtes i begyndelsen af 00-erne; at kommunen i centrale henseender er og i mange år har været meget typisk og gennemsnitlig for kommuner i Danmark, og at man har var særdeles positiv over for at lægge ryg til en evaluering og villig til at påtage sig det besvær og de omkostninger, som ville være forbundet hermed.

Ringsted kommune som en tilnærmet middel-kommune og Ringsted som en tilnærmet middel-by i Danmark var allerede en central begrundelse for at vælge netop dette område som genstand for undersøgelser af ungdommens situation i begyndelsen af 00-erne (Balvig, Holmberg & Sørensen 2005, s. 25-29; for henvisninger i citatet henvises til originalpublikationen):

"Ringsted kommune blev ikke valgt som fokus for projektet, fordi der var grund til at antage, at problemerne i Ringsted kommune var særligt store eller anderledes end andre steder. Tværtimod: Ringsted kommune blev valgt, fordi der var gode grunde til at antage, at ungdommens situation, adfærd og problemer tilnærmelsesvist lignede ungdommens situation mv. i Danmark som helhed.

Enhver kommune og enhver by har sit særpræg. Én er præget af at have en havn, en anden af at huse en storby, en tredje af at være grænseby, en fjerde af en bestemt stor virksomhed, en femte af en tradition for mange værtshuse osv. Ingen kommune eller by er fuldstændig lig en anden. Alle har et særpræg. Den by eller kommune, der i alle henseender er et komplet mini-Danmark, findes ikke – men Ringsted kommune er tæt ved. Der er faktisk en del kommuner, der er tæt ved, og en anden kommune end Ringsted kunne således sagtens være valgt. Når Ringsted kommune blev valgt frem for fx Silkeborg kommune, var det af praktiske hensyn, i og med at forskerne havde deres forankringspunkt på Københavns Universitet.

De parametre valget af Ringsted kommune blev udvalgt ud fra, var kommunens størrelse (ca. 30.000 indbyggere), fordelingen af beboerne mellem by og land (ca. halvdelen bosiddende i selve Ringsted by), befolkningens køns- og aldersfordeling, erhvervsfordelingen, befolkningens uddannelsesniveau, andel af befolkningen med anden etnisk baggrund end dansk, andel af befolkningen på overførselsindkomster, arbejdsløshedens størrelse, politisk struktur, indkomst- og formuefordelinger, antal skoler og udgifter til skolevæsen.

- Ringsted set fra oven -

Nederst i billedet ses afkørslen fra motorvejen mellem København og Fyn

Skulle man fremhæve nogle dimensioner, der giver Ringsted et særpræg, og som måske kan have betydning, er det bl.a. den trods alt begrænsede afstand til hovedstaden (60 km). Den betyder, at byens unge oftere kommer der, og måske også på denne måde præges mere af storbylivet end fx unge i Silkeborg. Endvidere var Ringsted kommune en af de første kommuner, hvor et større antal gæstearbejdere – som de hed dengang – kom til. Gæstearbejderne fik især arbejde på byens største slagteri, og Ringsted kommune har således længere end de fleste andre kommuner i Danmark huset et betydeligt antal mennesker med anden etnisk herkomst end dansk. For ungdommens vedkommende er det specielt for Ringsted kommune, at den ikke har sit eget gymnasium. Værtshus- og diskoteksmiljøet har været og er af forholdsvis begrænset størrelse med kun 2-4 steder, som især henvender sig til unge under 25 år. Da projektet påbegyndtes i september 2001, var der ikke en eneste café i kommunen, og ingen McDonald's (eller Burger King). Da projektet sluttede med udgangen af august 2004 var flere caféer i funktion – men stadig ingen McDonald's (eller Burger King).

Det vigtigste for projektet har jo imidlertid været, at ungdommens forhold til og engagement i risikoadfærd kunne betragtes som repræsentativ for situationen i Danmark som helhed. Inden projektet blev påbegyndt og Ringsted kommune valgt, fandtes der ikke noget grundlag – ingen opgørelse, ingen undersøgelser – der kunne bruges til at vurdere denne problematik. Dette grundlag fik man først efter, at Ringsted var valgt, og efter at projektet var gået i gang, nemlig da opgørelserne fra den første store spørgeskemaundersøgelse – gennemført i marts 2002 – forelå. I hovedtræk bekræftede denne spørgeskemaundersøgelse forventningen om repræsentativitet. Her blev sammenlignet tobaksrygning for unge i 8. klasse med en landsdækkende undersøgelse fra 1999 (Balvig 2000) samt tobaksrygning, alkoholforbrug og forbrug af narkotika med en anden landsdækkende undersøgelse ligeledes fra 1999 omfattende 15-16-årige i folkeskoler, private skoler og efterskoler (ESPAD-undersøgelsen, jf. www.alkoholviden.dk). For tobaksrygningens vedkommende fandtes nøjagtig den sammen andel regelmæssige rygere mv., mens andelen, der havde prøvet narkotika i Ringsted, lå lidt højere, og alkoholforbruget noget lavere. Siden da er der offentliggjort såvel landsdækkende som andre lokale undersøgelser gennemført på omkring samme tidspunkt som undersøgelserne i Ringsted De viser bl.a., at der på landsplan skete en lille stigning i narkotikaforbruget omkring årtusindeskiftet og et større fald i de unges alkoholforbrug. Det umiddelbart større narkotikaforbrug og mindre alkoholforbrug blandt unge i Ringsted 2002 sammenlignet med unge i Danmark som helhed 1999 forklares således af nogle udviklingstendenser, der gjorde sig gældende i hele landet fra 1999 til 2002.

Flere af de undersøgelser, der er gennemført efter 1999, omfatter tillige delvist andre aldersgrupper og delvist større aldersspænd end 1999-undersøgelsen, hvorfor bredere sammenligninger er mulige. Generelt kan det konkluderes, at der findes et særdeles godt samsvar mellem de unges niveau af risikoadfærd i Ringsted kommune og de unges niveau af risikoadfærd i hele Danmark. De fundne resultater synes således uden større betænkelighed at kunne generaliseres til Danmark som helhed. "

Siden disse beskrivelser af Ringsted kommune i begyndelsen af 00-erne er der bl.a. sket det, at der er kommet et gymnasium i Ringsted, samt såvel en Burger King som en McDonald's – og stadigt flere caféer. En sammenligning af Ringsted by og Ringsted kommune viser generelt, at såvel by som kommune i centrale henseender stadig er tæt på at være en middel-by og en middel-kommune, et mini-Danmark om man vil – måske endda i endnu højere grad end for 15-20 år siden.

Valg af population

Undersøgelsens population, som vi kalder den, har som udgangspunkt været samtlige de elever, der i oktober måned 2019 gik i 5., 6. eller 7. klasse på en af de skoler, der ligger i Ringsted kommune, såvel folkeskoler som privatskoler, og det lykkedes at opnå tilsagn fra samtlige skoler og klasser om at deltage.

Der var på dette tidspunkt – og er i skrivende stund stadig – 14 skoler i Ringsted kommune, hvoraf denne ene er opdelt i to afdelinger, der til vort formål bedst betragtes og behandles som to forskellige skoler – altså 15 skoler i alt: 6 privatskoler og 9 folkeskoler. Det samlede elevantal var i november-december 2019 1.251.[1] Der var 21 5. klasser, 21 6. klasser og 20 7. klasser – altså i alt 62 klasser. Som man kan regne ud, var den gennemsnitlige klassestørrelse 20,2.[2]

374 af eleverne, svarende til 29 pct. af alle elever, gik på privatskole, hvilket understreger betydningen af at få privatskoler med i den slags undersøgelser, som der her er tale om.

Randomisering

Efter at de 62 klasser ved tilfældig lodtrækning var blevet fordelt i hhv. 31 Forsøgsklasser og 31 Kontrolklasser, blev to 5. klasser på en af skolerne slået sammen til én 5. klasse, og det samme skete på en anden skole med hensyn til to 6. klasser. I begge tilfælde var der tale om én oprindelig efter lodtrækning udvalgt som Forsøgsklasse og én udvalgt som Kontrolklasse. Efter yderligere lodtrækning er begge nye klasser klassificeret og behandlet som Kontrolklasser.

[1] Her opgjort efter, hvor mange der var indskrevet i de enkelte klasser på den dag i november eller december 2019, hvor førmålingen blev foretaget. Inden undersøgelsen blev igangsat, var det samlede elevtal opgjort til 1.267.
[2] Efter sammenslåning af 2X2 klasser, jf. herom i det følgende, var der 20 5. klasser, 20 6. klasser og 20 7. klasser, altså 60 klasser i alt. Det betyder en gennemsnitlig klassestørrelse på 20,8.

Den endelige, påtænkte population kom herefter til at bestå af i alt 60 klasser, 30 Forsøgsklasser og 30 Kontrolklasser (se note 4):

Opstilling 2.2: Den påtænkte population fordelt på kontrol- og forsøgsklasser samt klassetrin, Ringsted 2019

Klassetrin:		KONTROLKLASSER		FORSØGSKLASSER	
		Antal klasser	Antal elever	Antal klasser	Antal elever
5. klasse		10	208	10	190
6. klasse		10	211	10	209
7. klasse		10	207	10	226
I ALT		30	626	30	625

3: FØRMÅLINGEN

Til brug for førmålingen blev der udarbejdet et omfattende spørgeskema. De centrale spørgsmål i dette skema omhandler elevernes risikoadfærd såsom kriminalitet, tobaksrygning, alkoholforbrug m.v. samt elevernes forestillinger om andres risikoadfærd. Tillige indeholder skemaet en række spørgsmål om baggrundsfaktorer i bred forstand, som man i analyserne kan relatere til risikoadfærd og forestillingerne herom.

Spørgsmålene i skemaet er i betydelig udstrækning de samme som anvendtes i 'Ringstedprojektet' i 2002 og 2004. Der er herved opnået den sidegevinst, at man kan få et billede af, hvordan situationen for og med større børn og unge har ændret sig i en 'middel-kommune' i Danmark de sidste 15-20 år.

Det anvendte spørgeskema er gengivet i bilag B i Midtvejsrapporten.

Skemaerne er blevet besvaret elektronisk i klasserne. En SSP-medarbejder – samme person i samtlige klasser – har kort introduceret undersøgelsen og tilfældigt og anonymt uddelt koder, som muliggjorde, at de enkelte elever kunne gå ind på en hjemmeside og besvare skemaet. Den enkelte kode var unik for den enkelte elev, men – som understreget over for eleverne – uden mulighed for at andre efterfølgende ud fra de anvendte koder har kunnet spore konkrete elevers besvarelser. SSP-medarbejderen var til stede under hele seancen og til rådighed for afklarende spørgsmål – hvilket der var en del af, især i de mindste klasser.

Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i november-december 2019.

Svarprocent og repræsentativitet

Det er væsentligt, og det er lykkedes, at gennemføre førmålingen med en særdeles og efterhånden usædvanlig høj svarprocent. Samlet ser billedet således ud:

Antal indskrevne elever på dagen for undersøgelsen:	1.250	100%
Tilstede på undersøgelsesdagen:	1.154	92%
Har helt eller delvist besvaret skemaet:	1.121	90%
Har besvaret hele spørgeskemaet:[3]	1.064	85%

8 pct. var fraværende på undersøgelsesdagen, som man ikke kendte på forhånd. Sædvanligvis beror langt det meste af fraværet på elever, der er syge på dagen, eller som har fået fri til ferie og andet, jf. bl.a. de tidligere undersøgelser i Ringsted og nyere landsdækkende undersøgelser af skolelever (jf. Balvig 2017). Formentlig kunne man ved en ekstra indsats have fået en del af de fraværende elever til at besvare skemaet, når de kom i skole igen, men det har været vurderingen, at risikoen for påvirkning fra dem, der allerede havde udfyldt skemaet, ville være for stor, samt ikke mindst at erfaringen fra mange tilsvarende skoleundersøgelser er, at med et fravær i denne forholdsvis beskedne størrelsesorden og med den typiske karakter, det har, så forrykker det ikke resultaterne på nogen væsentlig måde.

Mere end 97 pct. af de elever, der var tilstede på undersøgelsesdagen, besvarede spørgeskemaet, hvilket betyder, at 90 pct. af alle indskrevne elever helt eller delvist har besvaret de stillede spørgsmål.

Der er dog en del elever, i alt 57 ud af de 1.121 besvarende, der ikke har besvaret alle spørgsmål. Den væsentligste grund hertil er utvivlsomt den udfordring som et sådant spørgeskema stiller til læsesvage elever, som på grund af disse vanskeligheder ikke når at blive færdige eller som giver op undervejs. Det er også blandt de yngste, 5. klasserne, hvor der er særligt mange, der ikke har besvaret alle spørgsmål.

Beregner man svarprocenten ud fra andelen af det samlede antal elever i klasserne, der har besvaret hele skemaet, er svarprocenten 85.

[3] Der tænkes her på elever, som har besvaret skemaet fra start til slut, også selv om eleverne har sprunget enkelte spørgsmål over.

En detaljeret oversigt over besvarelsesprocenten for de enkelte skoler og klasser findes i Bilag E i Midtvejsrapporten.

Der er ikke en eneste af de 60 klasser, der ikke har udfyldt spørgeskemaet, og naturligvis så heller ikke nogen af de 15 skoler i kommunen. Den laveste besvarelsesprocent blandt de 60 klasser er 67. Det drejer sig om en enkelt klasse, og det er den eneste klasse, der har en besvarelsesprocent på under 70. Der kan tænkes en særlig, os ubekendt, grund til, at 1/3 af eleverne i denne klasse var fraværende på undersøgelsesdagen.

I 11 af de 60 klasser var samtlige elever tilstede på undersøgelsesdagen og samtlige disse elever besvarede spørgeskemaet, dvs. besvarelsesprocenten var 100.

For såvel 5. som 6. klasse var besvarelsesprocenten 88, mens den for 7. klasse var helt oppe på 92 pct. I den tilsvarende undersøgelse, der blev foretaget i foråret 2002, var besvarelsesprocenten for 5. klasse 94 pct., for 6. klasse 95 pct. og for 7. klasse 92 pct. For 5. og 6. klasserne indgår dog her ikke visse specialklasser, der samlet set havde en besvarelsesprocent på 86.

Der er foretaget en frafaldsanalyse i form af en sammenligning mellem besvarelser for elever og klasser, hvor alle har været til stede, med besvarelser hvor dette ikke har været tilfældet. Denne analyse tyder på, at frafaldet i helt overvejende grad har været 'tilfældigt', og at de indkomne besvarelser kan betragtes som repræsentative for elever i 5., 6. og 7. klasse i Ringsted kommune på det tidspunkt, hvor undersøgelsen blev foretaget.

Fordelt på kontrolklasser og forsøgsklasser var antallet af besvarelser (inklusiv delvise besvarelser) følgende:

Opstilling 3.1: Antal besvarelser samt besvarelsesprocent for førmålingen fordelt på kontrol- og forsøgsklasser samt klassetrin, Ringsted 2019

Klassetrin:	**KONTROLKLASSER**		**FORSØGSKLASSER**	
	Antal besvarelser	**Svarprocent**	**Antal besvarelser**	**Svarprocent**
5. klasse	183	88	167	88
6. klasse	178	84	192	92
7. klasse	191	92	210	92
I ALT	**552**	**88**	**569**	**91**

Kontrol af randomisering

Der er foretaget en kontrol af, hvor vellykket randomiseringen har været, dvs. den lodtrækning, der har været foretaget med henblik på at opdele klasserne i forsøgs- og kontrolklasser. Denne kontrol viste, at der ikke var signifikante forskelle mellem forsøgs- og kontrolklasserne på hverken køn, alder, familieforhold, risikoadfærd eller antagelser om andres adfærd. Datamaterialet og opdelingen mellem forsøgs- og kontrolklasser danner dermed et usædvanlig godt udgangspunkt for evalueringen.

4: FORSØGETS FORLØB

Ændrede forudsætninger

Selve interventionen – en temadag i hver klasse med et opfølgende forældremøde, nærmere beskrevet senere i denne rapport og i Midtvejsrapporten – begyndte 23. januar 2020 og var planlagt til at slutte med udgangen af marts 2020. Som bekendt blev skoler, arbejdspladser med videre lukket i forbindelse med Covid-19-epidemien i midten af marts, og det betød, at det ikke lykkedes at gennemføre temadage i alle de 30 forsøgsklasser. Der blev i alt gennemført temadage i 24 forsøgsklasser, men i tre af disse blev der ikke gennemført forældremøder på grund af skolenedlukningen. Der er ikke nogen systematik i, hvilke klasser som ikke nåede at deltage, da de enkelte dage var planlagt i forhold til, hvornår det passede bedst ind i skolens/klassens skema. I alt udgik tre 5. klasser, to 6. klasser og én 7.klasse.

For at opretholde en ligelig fordeling mellem forsøgs- og kontrolklasserne i den endelige evaluering, blev de forsøgsklasser, som ikke deltog i temadagen, i foråret 2020 matchet med en kontrolklasse, der i videst muligt omfang lignede forsøgsklassen. Følgende variable er indgået i matchningen: Klassetrin, skoletype (folkeskole/privatskole), værdigrundlag (kristent/sekulært), antal klassetrin på skolen (slutter ved 6. klassetrin/slutter ved 9. klassetrin) og beliggenhed (i selve Ringsted/i omliggende mindre byer). De seks forsøgsklasser, som ikke deltog i temadagen og de seks matchende klasser er efterfølgende fjernet fra datasættet, som herefter så ud som følger:

Opstilling 4.1: Antal elever, som indgår i den endelige evaluering fordelt på kontrol- og forsøgsklasser samt klassetrin, Ringsted forår 2020 (pct.)

Klassetrin:	**KONTROLKLASSER**		**FORSØGSKLASSER**	
	Antal besvarelser	**Procentfordeling**	**Antal besvarelser**	**Procentfordeling**
5. klasse	147	32,9	142	30,1
6. klasse	122	27,3	142	30,1
7. klasse	178	39,8	187	39,7
I ALT	**447**	**100**	**471**	**99,9**

$X^2 = 1{,}197$, df = 2, p = 0,550

Fordelingen på klassetrin mellem forsøgs- og kontrolklasser viste herefter ingen signifikant forskel.

I den følgende opstilling sammenlignes, hvordan sammensætningen viste sig at blive for forsøgs- og kontrolklasserne med hensyn til en række baggrundsvariable:

Opstilling 4.2: Baggrundsvariable for de elever, der indgår i den endelige evaluering, fordelt på kontrol- og forsøgsklasser, Ringsted forår 2020 (pct.).

	KONTROLKLASSER	FORSØGSKLASSER	ALLE
Gns. alder (år)	12,1	12,1	12,1
Pct. drenge	49,9	51,4	50,7
Pct. i privatskole	23,7	30,4	27,1*
Født i DK	92,2	91,9	92,0
Begge forældre født i DK	74,7	74,7	74,7
Taler mest dansk i hjemmet	87,7	88,3	88,0
Har altid boet i Ringsted	57,0	59,2	58,3
Har altid gået på den skole, hvor de går nu	50,4	50,5	50,4

* $X^2 = 5{,}127$, df = 1, p = 0,024. Øvrige forskelle er ikke signifikante.

Der er generelt stor overensstemmelse mellem forsøgs- og kontrolklasserne. Den eneste signifikante forskel vedrører skoletype, hvor der var en større andel i forsøgsklasserne, som gik i privatskole. På grund af de betydelige forskelle med hensyn til antal klasser (på forskellige niveauer) mellem de seks privatskoler og de ni folkeskoler samt forskelle på antallet af elever i klasserne ville det potentielt have været vanskeligt at ramme en mere ligelig fordeling, end der faktisk er opnået, når randomiseringen skulle foregå på klasseniveau. En mere ligelig fordeling ville kunne have været opnået, hvis randomiseringen var fortaget på individniveau, men det var udelukket, fordi interventionerne rettede sig mod klasser og ikke enkeltindivider.

Central for evalueringen er, at udgangspunktet med hensyn til forekomsten af risikoadfærd er nogenlunde identisk for forsøgs- og kontrolklasserne. Den følgende tabel viser, at dette i høj grad var tilfældet:

Opstilling 4.3: Procentandel af eleverne, der indgår i den endelige evaluering, som har prøvet forskellige former for risikoadfærd, fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2020 (pct.)

	KONTROLKLASSER	FORSØGSKLASSER	ALLE
Har prøvet at ryge tobak	11,0	9,7	10,4
Har prøvet snus	4,9	4,4	4,6
Har prøvet at drikke alkohol	42,1	42,9	42,5
Har prøvet hash*	3,1	2,4	2,8
Har prøvet lattergas*	2,5	2,7	2,6
Stjålet i butik seneste 12 måneder	5,2	5,8	5,5

* Dette spørgsmål er ikke stillet til 5. klasserne.

Ingen af forskellene er blot tilnærmelsesvist signifikante. Der er stillet i alt 29 spørgsmål om kriminalitet og lignende adfærd, og her er der kun i ét tilfælde fundet en signifikant forskel, idet 4,9 procent af kontroleleverne havde taget eller forsøgt at tage noget i en forening eller klub uden tilladelse. Blandt forsøgseleverne var andelen 2,4 procent.[4] I de øvrige spørgsmål var forskellene mellem de to grupper typisk under 2 procentpoint, og de var ikke systematiske: Forsøgsgruppen rapporterede lidt højere risikoadfærd i ca. halvdelen af spørgsmålene, og kontrolgruppens andel var lidt højere i den anden halvdel. Heller ikke for de mere uddybende spørgsmål, der blev stillet om fuldskab, brug af hash eller lattergas samt problemer med politiet, var der statistisk signifikante forskelle. Interventionerne tager afsæt i tobaksrygning, og her viste en mere specificeret opdeling følgende procentfordeling for forsøgs- og kontrolklasserne:

[4] Ved 29 sammenligninger må det forventes, at mindst en af forskellene – beroende på rene tilfældigheder – vil udvise statistisk signifikans (på 5%-signifikansniveau).

Opstilling 4.4: Erfaringer med rygning for de elever, der indgår i korttidsopfølgningen, fordelt på kontrol- og forsøgsklasser, Ringsted forår 2020.

"Hvor ofte ryger du tobak?"	**KONTROLKLASSER**	**FORSØGSKLASSER**	**ALLE**
Har aldrig røget tobak	90,3	89,0	89,6
Har prøvet det en gang	4,4	4,6	4,5
Har prøvet det et par gange	2,3	3,5	2,9
Ryger, men kun til fester	1,2	1,1	1,1
Ryger 1-5 cigaretter om dagen	0,7	0,7	0,7
Ryger 6-10 cigaretter om dagen	0,7	0,4	0,6
Ryger 11-20 cigaretter om dagen	0,2	0,2	0,2
Ryger mere end 20 cigaretter om dagen	0,2	0,4	0,3
I ALT	**100,0**	**99,9**	**99,9**

$X^2 = 1,706$, df = 7, p = 0,974

Centralt for evalueringen er ligeledes spørgsmålet om sociale misforståelser. De unges forestillinger om hinandens adfærd er i undersøgelsen belyst i forhold til tobaksrygning, brug af snus, alkohol, hash og lattergas (for 5.-klassernes vedkommende dog ikke de to sidstnævnte). Der er blevet stillet spørgsmål om, hvad man forestiller sig om venners adfærd samt om jævnaldrende i Ringsted og jævnaldrende i København. Endvidere spørgsmål om forestillinger vedrørende 15-16-åriges adfærd, i henholdsvis Ringsted og København, i alt 25 spørgsmål. Heller ikke her er der i et eneste tilfælde fundet statistisk signifikante forskelle (tabel ikke vist).

Generelt kan det således konkluderes, at randomiseringen, på trods af de vanskeligheder, nedlukningen af skolerne har medført, synes at have været særdeles vellykket.

5: PROCESEVALUERING: INTERVENTIONEN

Interventionen fandt sted i foråret 2020, hvor 24 forsøgsklasser fik besøg af en medarbejder fra SSP, som sammen med en eller to lærere fra den konkrete klasse gennemførte temadagen. I alt forestod tre SSP-medarbejdere alle temadage, og hovedparten blev afviklet af to af dem. De få ansvarlige for selve interventionerne har gjort det muligt at få temadagene afviklet på stort set samme måde fra gang til gang – tilpasset den enkelte klasses aktivitetsniveau og modenhed. Efter temadagen i den enkelte klasse blev der, typisk samme aften, afholdt forældremøde om interventionen, igen forestået af SSP og en lærer fra klassen.

Det var, som nævnt ovenfor, meningen, at der skulle afvikles temadage i 30 klasser i alt, men da skolerne blev lukket i forbindelse med COVID-19 i marts, var dette ikke muligt. Der er afviklet i alt 24 interventioner og 21 forældremøder, og de resultater, der afrapporteres i det følgende, bygger på de 24 klasser.

Datagrundlag

Beskrivelsen af interventionsdelen bygger på en række forskellige datakilder.

Eksterne observationer

For det første har personale fra AFFORD overværet to interventioner og to forældremøder, som der er skrevet udførlige noter fra. Det var tanken, at der skulle gennemføres observationer af i alt seks interventioner/forældremøder – tre i starten af forløbet, tre i slutningen – men de afsluttende observationer kunne grundet nedlukningen ikke gennemføres.

Forløbsbeskrivelser

De SSP-medarbejdere, som gennemførte temadage/forældremøder udfyldte et skema for hver enkelt klasse (se bilag D i Midtvejsrapporten), hvor de dels angav antallet af deltagende elever/forældre, dels gav point fra 1-10 for deres samlede indtryk af henholdsvis temadag og forældremøde, for henholdsvis elevers og forældres engagement samt for deres opfattelse af elevers/forældres udbytte af temadag/forældremøde. Herudover beskrev SSP-medarbejderne forløbet af temadag/forældremøde i fritekst. Som interventionen skred frem, fokuserede disse beskrivelser i stigende grad på forhold, der afveg fra det generelle billede.

Forløbssamtaler

Efter temadag/forældremøde i de klasser, hvor der ikke foregik ekstern observation af forløbene, gennemførte medarbejdere fra AFFORD en samtale med den ansvarlige SSP-medarbejder om hvert enkelt forløb kort efter, det var gennemført. Dette sikrede, at også forhold, som ikke var nævnt i forløbsbeskrivelserne, blev inddraget i vurderingen. I det følgende vil eksterne observationer, forløbsbeskrivelser og forløbssamtaler under ét blive omtalt som forløbsbeskrivelser.

Afsluttende status med ansvarlig underviser

Da de planlagte observationer i sidste del af forløbet blev aflyst, er der i stedet gennemført en status med den ansvarlige underviser fra SSP, som fortalte om sin oplevelse af udviklingen igennem hele forløbet og bidrog med input til mulige forbedringer af selve interventionen. Denne samtale er gennemført ultimo juni 2020.

Arbejdsark

Ved selve interventionen blev der anvendt en række arbejdsark – primært til eleverne, men også nogle opsummerende til SSP-medarbejderen – som var udarbejdet af DKR, samt et spørgeskema om rygning, som var særligt tilpasset forholdene i Ringsted. De udfyldte spørgeskemaer og arbejdsark blev efterfølgende indsamlet og er anvendt i beskrivelsen af forløbet. Disse spørgeskemaer og arbejdsark er gengivet i Bilag A i Midtvejsrapporten.

Beskrivelse af interventionen – temadagen

Selve temadagen fulgte materialet fra Det Kriminalpræventive Råd, således som det er gengivet og beskrevet i bilag A i Midtvejsrapporten.

Temadagen - forberedelse

På forhånd havde eleverne i klassen udfyldt et kort spørgeskema, hvor de besvarede spørgsmål om, hvor ofte de selv havde røget cigaretter, samt om, hvor mange elever i hhv. deres egen klasse, deres jævnaldrende i kommunen, en 9. klasse på Campusskolen samt en 9. klasse i København, de troede røg cigaretter. Eleverne fik oplyst, at der var 25 elever i de klasser, de skulle tage udgangspunkt i, og de blev bedt om at angive, hvor mange af disse 25 elever, de troede røg dagligt.

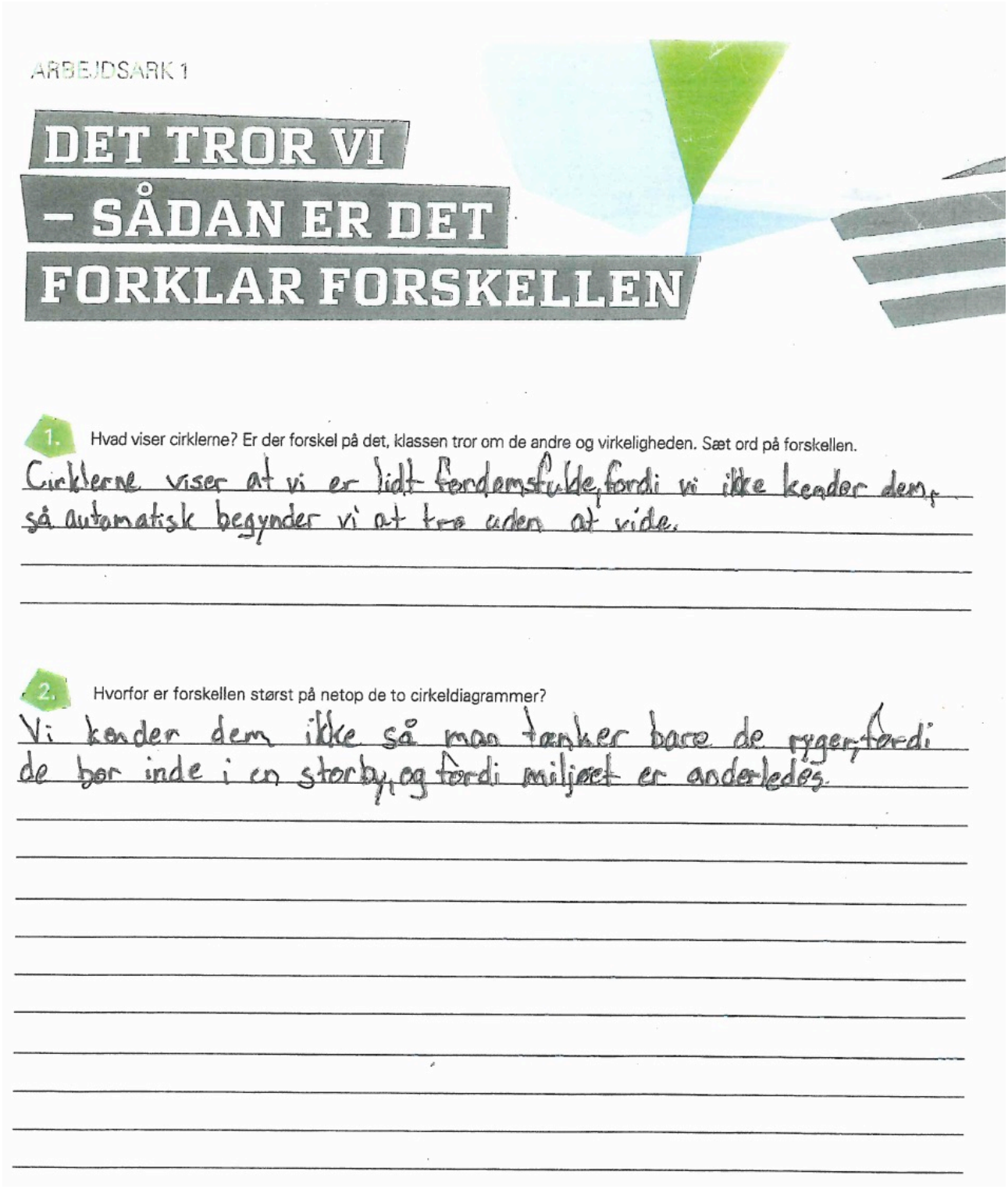
Der var generelt store overdrivelser i elevernes antagelser, særlig når de skulle gætte om elever, der var ældre eller bosiddende i København.

Temadagens første del

Før temadagen udarbejdede SSP-medarbejderen en række PowerPoints, hvor klassens samlede besvarelser blev præsenteret som cirkeldiagrammer, hvor forskellen på elevernes antagelser om hinanden og om andre (og ældre) elever blev sammenstillet med de faktiske forhold. Tallene vedr. den faktiske rygning i Ringsted blev hentet fra forundersøgelsen, samt tidligere ungdomsundersøgelser, mens tal vedr. 9. klasse i København blev hentet fra den seneste undersøgelse fra hovedstaden.

Cirkeldiagrammerne viste diskrepansen mellem elevernes antagelser og de faktiske forhold, og eleverne blev i grupper bedt om at overveje, hvad diagrammerne viste, og dernæst, hvor der var størst afstand mellem, hvad eleverne troede, og hvad der faktisk var tilfældet. De blev bedt om at skrive resultaterne på arbejdsark 1, som indeholdt to spørgsmål: 1) Hvad viser cirklerne? og 2) Hvorfor er forskellen størst mellem netop de to cirkler (typisk antagelser om rygning blandt ældre elever i København, men i enkelte tilfælde rygning blandt ældre elever på Campusskolen).

Opstilling 5.1: Eksempel på udfyldt arbejdsark 1 – 7. klassetrin.

ARBEJDSARK 1

DET TROR VI – SÅDAN ER DET FORKLAR FORSKELLEN

1. Hvad viser cirklerne? Er der forskel på det, klassen tror om de andre og virkeligheden. Sæt ord på forskellen.

Cirklerne viser at vi er lidt fordomsfulde, fordi vi ikke kender dem, så automatisk begynder vi at tro uden at vide.

2. Hvorfor er forskellen størst på netop de to cirkeldiagrammer?

Vi kender dem ikke så man tænker bare de ryger, fordi de bor inde i en storby, og fordi miljøet er anderledes.

Hvad det første spørgsmål angår, svarede eleverne typisk blot, at jo, der var forskel.

På spørgsmålet om, hvorfor de sociale misforståelser var størst i forhold til København, angav eleverne en række svar, som er angivet nedenfor. Der er kun medtaget ét eksempel på hver forklaring, selv om flere klasser har beskrevet det samme med lidt andre ord.

Elevernes forklaringer på, at sociale misforståelser opstår

- Elever i de ældre klasser i København ryger for at være seje over for andre.
- Det er en stor by, og derfor er der mange, der ryger
- Fordi der er blevet fortalt rygter [om københavnere]
- Vi har set en masse ryge ved Campus
- Vi har hørt fra søskende og venner, at de ryger på Campus
- Vi kender nogen fra Campus, som ryger og tager hash, og vi har hørt en masse fra dem
- Storebrors venner gik på Campus, og de røg
- Campus har altid haft et lidt dårligt ry
- På Campus tænker vi, at der er mange der ryger, fordi de måske ikke tænker sig om
- Der ligger mange cigaretskodder ved [Campus-]skolen
- Fordi vi tror, de lyver/ikke er ærlige [at de ryger mere, end de vil indrømme – et svar der primært vedrørte Campuseleverne]
- De ser gangster ud
- Når man ikke ved det og man hører folk sige, at der er så mange, der ryger, så siger man bare det, man har hørt
- Man har hørt en masse dårlige ting
- Vi kender ikke 9. klasserne særlig godt, som vi gør med 5. klasserne
- Når vi tager hjem fra skole ser vi nogen, som ryger og så tror vi, det er mange
- Nogle af os tror nok også, at de ældre ryger, fordi de synes, at det er sejt, og så tænkte vi nok, at der var større chance for, at dem i København røg
- De laver ikke noget i skolen, så har meget tid til at ryge
- Vi tager fejl af 9. klasserne og bytter dem om med voksne
- Det kan være, at det er gymnasieklasser, der ryger
- Der er mange voksne [i København] der ryger, og så ville deres børn nok også
- Miljøet er hårdere end i en skole, der kun går til 6. klasse
- Stor by, det er nemt at skaffe, mange fester, de tror, det er sejt
- Man lugter røg, når man er i Kbh. Vi har mange fordomme om Kbh., fordi at der sker så meget dårligt derinde, og der er så meget forurening i Kbh., og en del af det er cigaretrøg
- I Kbh. er der sikkert mange kiosker, hvor man kan købe dem. Selvom man er for ung
- Fordi vi regner med, at dem i København er sindssyge og dumme og ryger
- De bor ved Christiania. Vi ved ikke hvilke typer, de er
- Vi tror, at spørgsmålet med hvor mange som ryger hver dag er nok rigtigt. Men der er nok flere, der ryger, bare ikke lige præcis hver dag.

En del af disse forklaringer gik igen hos mange af klasserne. De hyppigste forklaringer i forhold til Ringstedelever var, at eleverne ikke kendte de ældre elever og derfor havde fordomme; at rygere og deres skodder var meget synlige; og at de troede, de ældre elever bevidst underdrev deres egen rygning. Hvad København angår, synes der at herske ganske negative antagelser om livet i storbyen i det hele taget. Forklaringerne afspejler på én og samme gang en tiltro til, at de oplysninger, eleverne fik på temadagen, var troværdige, og en tvivl om, hvorvidt man kunne stole på oplysningerne, særlig fra de ældre elever.

Det fremgår af både de indsamlede arbejdsark og forløbsbeskrivelserne, at det generelt lykkedes at engagere eleverne i diskussionen om forskellen på deres antagelser og de faktiske forhold. Dog var det for nogle af 5. klasserne en udfordring at forstå, hvad data viste samt at komme med forslag til forklaringer.

Herefter blev eleverne bedt om at stille sig i en rundkreds og gennemføre en fysisk øvelse i at vende sig rundt uden at slippe de andres hænder. Bagefter blev de stillet to gange seks spørgsmål om dem selv, deres madvaner, motion, holdninger mv. I første runde skulle eleverne svare med hænderne, mens de havde åbne øjne, mens der i den anden runde skulle besvares spørgsmål med lukkede øjne. Det fremgår af observationerne, at der var en del forskel på elevernes villighed til at give "negative" svar om sig selv i første og anden runde. De virkede mere ærlige i den sidste. Bagefter diskuterede eleverne, hvad der kunne være årsagen til dette.

Anden del af temadagen

Herefter blev eleverne via arbejdsark 2 (se bilag B i Midtvejsraporten) præsenteret for en række historier, som alle drejede sig om sociale misforståelser på forskellig måde, ligesom underviseren mere generelt forklarede om fænomenet sociale overdrivelser. Eleverne blev bedt om at diskutere historierne, som lagde op til at forstå, hvordan sociale misforståelser kan opstå. Eleverne skulle her ikke præstere noget skriftligt, men det fremgår af forløbsbeskrivelserne, at denne del af programmet var særlig vellykket, og at arbejdet med historierne hjalp de elever, der ikke helt havde fattet pointen i første omgang, til at forstå, hvad dagen drejede sig om.

Tredje del af temadagen

I denne del af dagen arbejdede eleverne med arbejdsark 3, hvor de først blev præsenteret for følgende mulige forklaringer på, at sociale overdrivelser kunne opstå:

1. Vi fortæller kun de gode ting om os selv på de sociale medier.
2. Vi føler os pressede til at gøre noget, som vi ikke har lyst til for at være seje.
3. Vi praler for at få opmærksomhed.
4. Vi generaliserer ofte, når vi taler om andre. Fx: Unge gør…, Alle de andre…
5. Medierne fortæller mest historier om unge, når de gør noget ulovligt, farligt eller dumt.
6. TV sender tit noget om unge, som handler om at have succes og se godt ud.

Det fremgik af arket, at eleverne gerne måtte skrive flere på – men de indsamlede arbejdsark viser, at der ikke er nogen, der har gjort dette.

Opstilling 5.2: Eksempel på udfyldt arbejdsark 3 – 5. klassetrin

ARBEJDSARK 3

UNDGÅ, AT SOCIALE OVERDRIVELSER OPSTÅR

Der kan være mange grunde til, at vi tror nogle ting om andre, som ikke passer i virkeligheden. Herunder finder I nogle af dem (skriv gerne flere på):

1. Vi fortæller kun de gode ting om os selv på de sociale medier.
2. Vi føler os pressede til at gøre noget, som vi ikke har lyst til for at være seje.
3. Vi praler for at få opmærksomhed.
4. Vi generaliserer ofte, når vi taler om andre. Fx: Unge gør..., Alle de andre...
5. Medierne fortæller mest historier om unge, når de gør noget ulovligt, farligt eller dumt.
6. TV sender tit noget om unge, som handler om at have succes og se godt ud.

GRUPPEARBEJDE: Tag hver sætning ovenfor og formulér det modsatte:

1. VI FORTæLLER KUN DE dåRLIGE TING På SOCIALE MEDIER
2. VI GØR BåRE DET VI HAR LYST TIL
3. VI SNAKKER IKKE FOR IK OG FOR OPMæRKSOMHED
4. SAMAN KAN LADE VÆR MED AT SIGE MANGE FLERE IND
5. MEDIERNE FORTæLLER KUN HISTORIER OM GODE OG UNGE
6. TV-ET SENDER MEGET OM UNGE DER HAR DET DåRLIGT
7. MED SIG SELV OG HAR INGEN BANGE
8. HVAD DET
9.

DRØFT: Vil det gøre nogen forskel, hvis vi også fortæller om alt det i vores liv, som ikke er så perfekt? Nævn nogle ting, som I kan gøre for at forhindre, at sociale overdrivelser opstår. Skriv dem ned her:

1.
2.
3.
4.
5.

Herefter blev eleverne bedt om at formulere det modsatte af de 6 sætninger. I de fleste klasser har eleverne skrevet modsatte budskaber på arbejdsarkene, men det fremgår også af forløbsbeskrivelserne, at en stor del af eleverne havde svært ved at se relevansen af denne øvelse, og at den i en række klasser resulterede i udmattelse og uro. Det var ofte nødvendigt at indlægge en ekstra pause i forbindelse med dette gruppearbejde. Kun i én af de 24 forløbsbeskrivelser fremgår det, at eleverne havde positivt udbytte af denne øvelse. Arbejdsark 3 slutter med følgende opgave:

> DRØFT: Vil det gøre nogen forskel, hvis vi også fortæller om alt det i vores liv, som ikke er så perfekt?
> Nævn nogle ting, som I kan gøre for at forhindre, at sociale overdrivelser opstår. Skriv dem ned her: _____ …

Det er kun få klasser, der har udfyldt denne del af arbejdsarket, typisk kun med en sætning eller to, og det fremgår af forløbsbeskrivelserne, at underviseren i de fleste tilfælde er gået ret hurtigt videre til sidste del af temadagen, fordi eleverne mistede koncentrationen på dette sted i forløbet.

Sidste del af temadagen

Afslutningsvis skulle eleverne formulere et udkast til en klasseaftale – Klassens plan for det gode fællesskab – som kunne hjælpe dem med for det første at begrænse sociale overdrivelser, for det andet at sige fra, når der var noget, de ikke ville være med til, og endelig for det tredje at skabe det gode fællesskab i klassen. For hver del af aftalen var der i arbejdsarket til inspiration formuleret nogle forslag, eleverne kunne inddrage, ud over at de kunne tilføje deres egne.

Strategier til at undgå sociale overdrivelser:
Her gav arbejdsarket følgende forslag til inspiration:

- *Jeg siger ikke "alle de andre", når det kun er nogle få, jeg mener.*
- *Jeg overdriver ikke, når jeg fortæller om ting, jeg har lavet.*
- *Jeg er kritisk, når medierne siger noget om en gruppe.*
- *Jeg fortæller både om det gode og det dårlige i mit liv.*
- *Jeg undersøger, hvad de stille fra klassen mener.*
- *Jeg spørger mine kammerater, hvem de mener, hvis de siger "de andre".*

Opstilling 5.3: Eksempel på udfyldt arbejdsark 4 – 5. klassetrin

ARBEJDSARK 4

KLASSENS PLAN FOR DET GODE FÆLLESSKAB

GRUPPEØVELSE

Find på tre gode ting, I kan gøre – eller vælg fra inspirationslisten.

1. UNDGÅ, AT SOCIALE OVERDRIVELSER OPSTÅR – DET VIL JEG GØRE:

1. at man ikke lyver
2. man ikke overdriver
3. man er den man er

Inspiration:

- Jeg siger ikke "alle de andre", når det kun er nogle få, jeg mener.
- Jeg overdriver ikke, når jeg fortæller om ting, jeg har lavet.
- Jeg er kritisk, når medierne siger noget om en gruppe.
- Jeg fortæller både om det gode og det dårlige i mit liv.
- Jeg undersøger, hvad de stille fra klassen mener.
- Jeg spørger mine kammerater, hvem de mener, hvis de siger "de andre".

2. SIG FRA, NÅR DU IKKE VIL VÆRE MED – DET VIL JEG GØRE:

1. man kan sige NEJ!
2. man kan sige Stop
3. man kan sige nej tak

Inspiration:

- Jeg går min vej, hvis der er nogle, som presser mig.
- Jeg undgår dem, som presser mig til noget, som jeg ikke vil være med til.
- Jeg fortæller mine venner, at jeg ikke vil være med til at tale dårligt om andre.
- Jeg siger, at jeg først skal hjem og snakke med mine forældre.
- Jeg øver mig i at sige "nej" på en god måde sådan sammen.
- Jeg foreslår, at vi kan gøre noget

3. SKAB DET GODE FÆLLESSKAB I KLASSEN – DET VIL JEG GØRE:

1. ikke sige ondt ting
2. man ikke lyver
3. flere udendørs aktiviteter i frikvarteret.

Inspiration:

- Jeg spørger mange forskellige fra min klasse, om de vil være sammen.
- Jeg taler ordentligt til alle.
- Jeg spørger dem fra klassen, som bor i nærheden af mig, om vi skal følges i skole.
- Jeg siger "hej" til alle i min klasse, når jeg kommer og går.
- Jeg snakker også med dem i min klasse, som ikke siger så meget.
- Jeg foreslår aktiviteter i frikvarteret, som mange kan være med til.

Mange af elevernes arbejdsark har medtaget et eller flere af disse forslag, men eleverne har også selv bidraget, og deres arbejdsark indeholdt følgende forslag til handling (forslag med samme indhold men forskellig formulering kun medtaget én gang):

- Man er den, man er
- Lad være med at sige dumme ting til hinanden
- Lad være med at sige: ”men de andre må”
- Man skal tale ordentligt, lige meget hvad de andre siger
- Overdriv ikke, når du fortæller om en konflikt
- Ikke sprede rygter
- Jeg bedømmer ikke folk ud fra deres udseende
- Tænk over det, før du siger det videre
- Overvej, om det passer
- Man skal stoppe bølgen
- Være neutral
- Gøre folk opmærksomme på, de overdriver
- Lade være med at lyve
- Ikke fortælle alt til alle
- Ikke fortælle noget, som andre ikke vil have
- Give folk flere komplimenter
- Vær positiv i timen og vær kritisk
- Vi vil lave klassens hashtag: #alterikkeperfekt
- Vi laver ingen gruppepres
- Man skal være ærlig over for hinanden
- Vi siger ikke lede ting
- Ikke fortælle noget videre, som én har sagt, hvis du ved, det ikke er sandt
- Ikke generalisere
- Lade være med at overdrive for at virke lige så sej som de andre
- Hæng en plakat op, hvor der står ”tomme tønder buldrer mest”
- Spørg ind til hinanden, hvordan man har det
- Lade være med at gøre historien bedre, end den er
- Lad være med at pynte på historier, selv om det lyder bedre
- Blokere dem, som overdriver
- Jeg vil ikke hænge mine klassekammerater ud på nettet
- Vær ærlig på de sociale medier og ikke photoshoppe billeder
- Stoppe rygter
- Stoppe mobberi
- Sig sandheden – der er ikke nogen, der dømmer dig
- Man behøver ikke overdrive – intet er perfekt
- Sig til personen, hvad du har hørt, og bekræft, om det er rigtigt.

Strategier til at sige fra

Andet punkt i dette arbejdsark drejede sig om, hvad eleverne ville gøre, når der var noget, de ikke ville være med til. Her var der i arbejdsarket angivet følgende inspirationsmuligheder:

- *Jeg går min vej, hvis der er nogle, som presser mig.*
- *Jeg undgår dem, som presser mig til noget, som jeg ikke vil være med til.*
- *Jeg fortæller mine venner, at jeg ikke vil være med til at tale dårligt om andre.*
- *Jeg siger, at jeg først skal hjem og snakke med mine forældre.*
- *Jeg øver mig i at sige "nej" på en god måde.*
- *Jeg foreslår, at vi kan gøre noget andet sammen.*

Arbejdsarkene viser, at eleverne på dette punkt ikke havde helt så mange selvstændige forslag – inspirationspunkterne gik igen på mange af arkene. Eleverne havde følgende selvstændige forslag:

- Sige stop!
- Man kan snakke med en voksen
- Jeg fortæller mine venner, at jeg ikke vil snakke grimt om dem
- Det gider jeg ikke
- Gør det, man føler for
- "Jeg gider ikke at være med, men det har intet med jer at gøre"
- Man skal acceptere, når andre siger nej
- Siger det til læreren
- Står ved min egen mening
- Holde sig fra drama
- Sig at du skal noget andet, eller at du skal hjem
- Lade være med at gøre det, andre gør, kun for at være sej
- Jeg kan få hjælp fra mine venner
- Ignorere dem
- Hjælp hinanden både fagligt og i fritiden
- Tænk på konsekvensen af det, du oprigtigt ikke har lyst til
- Sige, at "det må jeg ikke"
- Fortælle, at det er en dårlig idé
- Finde et bedre selskab
- Finde på en undskyldning.

Strategier til at skabe det gode fællesskab
Her gav arbejdsarket følgende inspiration:

- *Jeg spørger mange forskellige fra min klasse, om de vil være sammen.*
- *Jeg taler ordentligt til alle.*
- *Jeg spørger dem fra klassen, som bor i nærheden af mig, om vi skal følges i skole.*
- *Jeg siger "hej" til alle i min klasse, når jeg kommer og går.*
- *Jeg snakker også med dem i min klasse, som ikke siger så meget.*
- *Jeg foreslår aktiviteter i frikvarteret, som mange kan være med til.*

Det fremgår af elevernes besvarelser, at mange har forholdt sig til en del mere end spørgsmålet om at begrænse sociale overdrivelser. Det er ligeledes tydeligt, at de kun i mindre grad har inddraget de forslag, arbejdsarket indeholdt, i deres besvarelser, selv om de fleste havde medtaget et eller to af forslagene. Elevernes egne forslag var følgende:

- Være omsorgsfuld
- Man kan være hjælpsom ved alle
- Vær venlig og undgå uvenskab, behandl andre, som du selv ønsker at blive behandlet
- Gå på kompromis
- Lytte til andre og ikke snakke i munden på hinanden
- Drengene skal ikke skabe drama med pigerne
- Huske at samarbejde
- Sørge for, at alle har det godt
- Mindre larm
- Klasseture
- Man skal ikke kalde hinanden for øgenavne
- Man skal ikke slå hinanden
- Flere samarbejdsøvelser
- 4 mands borde (pigex2 drengx2)
- At vi må være inde i frikvarterne – det kan skabe et godt fællesskab
- Jeg spytter, slår og sparker ikke
- Lave en skrivegruppe
- Opfør dig pænt over for alle, også selv om du ikke kan lide personen
- Sjovere ting i timerne for børnene (matematik rundbold)
- Flere arrangementer i klassen
- Flere aktiviteter i skoledagene
- Tag nogen med i en leg, hvis man kan se, at de er alene
- ”Ren tale giver rent hjerte”
- Prøve at lade være med kun at være sammen med de samme
- Før klassen sammen i grupper, hvor folk arbejder sammen
- Lad være med at tro, at du er bedre end andre
- Rose hinanden
- Prøv ikke at være for dømmende
- Spørge, om alle i klassen har det godt
- Man skal ikke svare igen
- Ikke grine, når nogen fremlægger eller siger noget
- Invitere folk med hjem til én
- Stol på hinanden
- Ses i fritiden
- Hvis man kan se, at nogen har en dårlig dag, så spørg ind, men hvis de ikke vil snakke, så accepter det
- Hvis jeg tænker noget dårligt om andre, så holder jeg det for mig selv
- Lad være med at dømme pga. hårfarve.

Afslutningsvis blev elevernes forslag diskuteret i plenum, og klassen fandt frem til, hvilke forslag, de ville medtage i deres klasseaftale. Klasseaftalen blev efterfølgende præsenteret i sin endelige form, som også indgik i det efterfølgende forældremøde.

Opstilling 5.4: Eksempel på færdig klasseaftale – 6. klassetrin

BESKRIVELSE AF INTERVENTIONEN – FORÆLDREMØDET

Der blev afholdt forældremøde i 21 ud af 24 forsøgsklasser. Forældremødet blev afholdt samme aften, som temadagen blev gennemført i klassen. I de tre klasser, hvor mødet ikke blev afholdt, skyldtes det, at klasselæreren havde glemt at indkalde forældrene, hvorfor mødet måtte udskydes til senere – og dermed blev aflyst grundet nedlukningen.

Der var meget stor forskel på antallet af deltagende forældre til mødet: mellem 4 og 20 elever var repræsenteret af en eller flere forældre. Ved møder med få fremmødte forældre nævnes det i forløbsbeskrivelserne, at der blandt forældrene var udbredt frustration over det ringe fremmøde, men også, at det i disse klasser var et tilbagevendende problem i forhold til forældresamarbejdet. Der er altså ikke grund til at tro, at det var emnet for mødet, der afholdt forældrene fra at deltage.

Ved forældremødet blev forældrene bedt om at fordele sig i rummet alt efter, om de troede, kriminaliteten var stigende, faldende eller konstant. Herefter diskuterede de årsagen til deres opfattelse og fik svar på, hvordan det faktisk forholder sig. Denne øvelse blev gentaget, nu med udgangspunkt i udviklingen i unges alkoholforbrug. Også her fik de tal at forholde sig til.

Herefter blev forældrene præsenteret for klassens svar på spørgeskemaet om tobak, og de gennemgik samme øvelse, som eleverne havde: de svarede på personlige spørgsmål med henholdsvis åbne og lukkede øjne. Efter denne øvelse fik forældrene et referat af temadagen og en orientering om den aftale, klassen var nået frem til.

Følgende blev forældrene præsenteret for teorien om sociale overdrivelser, blandt andet illustreret ved Asch-eksperimentet om gruppepres. Ved de tre forældremøder, der blev observeret, blev netop dette præsenteret på lidt forskellig vis, og i et tilfælde sagde underviseren, at det egentlig ikke var tanken at gå dybere ind i dette. Den ansvarlige underviser fortalte dog ved statusopdateringen, at det i de senere forløb var lykkedes at anvende netop denne slide bedre end i starten.

Forældrene blev derefter inddelt i grupper, som skulle diskutere, hvordan de som forældre kunne 1) hjælpe de unge med at få et realistisk billede af de andre, 2) hjælpe de unge med at sige fra, 3) hjælpe de unge med at skabe et godt fællesskab i klassen. Alle forslag blev skrevet ned og derefter diskuteret i plenum. De forslag, der omtales herunder, er taget direkte fra forældrenes arbejdsark, og igen er dubletter udeladt.

Opstilling 5.5: Eksempel på udfyldt forældrearbejdsark – 6. klassetrin

FORÆLDRENES OPBAKNING TIL KLASSENS PLAN

1 HJÆLP DE UNGE MED AT FÅ ET REALISTISK BILLEDE AF DE ANDRE. HVAD KAN I GØRE?

1	Samtale hjemme omkring at alle ikke hvorfor er del af
2	fælles- er samtligt hjemme omkring pokkuner i skolen
3	

2 HJÆLP DE UNGE MED AT SIGE FRA. HVAD KAN I GØRE?

1	forbud accepterer hinandens forskelligheder (Bakke op omg
2	Skulle opmærksomhed forskelle
3	Støtte op omkring

3 HJÆLP DE UNGE MED AT SKABE ET GODT FÆLLESSKAB I KLASSEN. HVAD KAN I GØRE?

1	Sætte krav om aftale aktiviteter når de er sammen ikke digitale
2	fortsætte lukes facebook grupper når de starter på campus
3	

Første emne: *Hvordan hjælpe de unge med at få et realistisk billede af de andre?*

- Stop generalisering og spørge ind til, HVEM der fx må…
- Være åben i forældregruppen – dele oplevelser og erfaringer
- At vi forældre tør tale sammen om emner som børnene siger "at alle andre gør"
- Være et forbillede
- Forklare at forskellighed er ok
- Være tydelig og sætte ord på grænser, værdier og følelser
- Opfordre til nysgerrighed, give hjælpespørgsmål
- Snakke til deres sunde fornuft – de kender til forkert/rigtigt
- Stille undrende spørgsmål
- Spørge mere ind til om de virkelig tror på det de andre sige – vær mere kritiske
- Give plads til at være ærlig
- Guide f.eks. til at indrømme fejl over for andre
- Hjælpe til at se tingene fra en anden side/perspektiv
- Brug Facebook til at lodde stemningen ift. McDonald's, penge til shopping eks. [hos andre forældre]
- Undersøge om det er rigtigt det de oplever/hører
- "Stikkerlinien" – Facebookgruppe eller andet
- Hjælpe de unge med at vende deres tankegang (negativ til positiv)
- Ændre ordvalg fra stikker til hjælper
- Det er ikke altid dårligt at sige sandheden
- Samtaler hjemme omkring at sladre/stikke hvornår er det ok
- Tale ugentligt hjemme om problemer i skolen
- 'Mandag-morgen-replik': Hvad har du lavet i weekenden? Både negativt og positivt
- Spørge ind og være nysgerrig
- Lade dem tale ud – også selvom man selv ved, hvor det nok ender
- Tale med dem om, at billeder/historier på de sociale medier er øjebliksbilleder
- Som forældre at vi ikke lader os rive med af rygterne
- Bakke op om at tale pænt/skrive pænt til hinanden
- Vedligeholde snakken om, at hvis man ikke har noget pænt at sige – så lad være!
- Være et bedre forbillede mht. det indtryk, man efterlader på SOME
- Forholde sig kritisk til medierne – evt. se statistikker
- Flere SSP-møder.

Andet emne: *hvordan hjælpe de unge til at sige fra?*

- Blive ved med at gentage for vores børn: du er sej, når du siger nej. Særligt er godt – vi vil altid være forskellige
- Reflekter sammen efterfølgende. Blive ved og blive ved og find succeser
- Undgå at overskride egne grænser
- At vi tør stå ved vores egne værdier/holdninger/regler
- Give de unge mere selvtillid

- Snakke med sit barn om, hvilke muligheder de har for at sige fra
- Vær tilgængelig til at tale om det svære nej/den svære beslutning
- Hjælpe, guide og snakke med sig barn om at være tro mod sig selv
- Forældre skal reagere hurtigt, når de bliver gjort opmærksom på noget. Forældre ringer til forældre.
- Øve og samtale om egne grænser hjemme
- Søg hjælp hos en voksen (lærer, forældre)
- Opfordre til at "passe sin egen butik"
- Lære barnet at "gå" fra en konflikt/problem
- Brug forældre som "undskyldning"
- Tilbyd at være "bussemand" – forældrene siger fra
- Hjælp de unge med at sige fra. Hvad kan I gøre?
- Rose når eget eller andre børn gør det rigtige. Det gode eksempel
- Være nysgerrige. "hvad gjorde du/de andre så?"
- Spørge ind til børnene i klassen – om alle har noget med nogen
- Som forældre skal vi respektere deres grænser
- Lære dem at sætte grænser, ved bl.a. at vise vores egne grænser
- Skabe tryghed (venskaber)
- Mærke efter om man er en del af drama/episode – kontakt en voksen
- Fokus på, hvordan man som voksen "dyrker" et drama
- Vær ikke misforstået loyal.

Tredje emne: *Hvordan hjælpe eleverne med at skabe det gode fællesskab i klassen?*

- Hjælp til fælles arrangementer
- Det er ok at fejle. Italesætte, at vi har forskellige styrker. Du skal ikke kunne det hele.
- Afspejle: talemåder, kropssprog
- Madgrupper
- Fokus på at alle kan være gode venner på kryds og tværs
- Godt fællesskab blandt forældre
- Alle møder op til forældrearrangementer
- Lejeaftaler
- Støtte op om sociale arrangementer i klassen og imødekomme børnenes ønsker
- Positiv snak om de andre elever og klassens forældre
- Forældrerådet kan arrangere flere tiltag f.eks. fællesspisning.
- Pointsystem ev.t evalueringssystem i klassen (rød-gul-grøn)
- Hjælpe den man kan se står alene
- Åbne vores hjem for hænge ud aftaler, så vi kan støtte fællesskabet
- Have "regler" om også at tale pænt derhjemme
- Overnatning + hygge og socialt samvær og kammeratlige samtaler
- Presse skolen til at invitere til møde med fremmødepligt
- Omsorgsopkald à kontakt a la sygesamtaler fra skolens side. Evt. opringning fra skolen
- Selv huske på ikke at tale grimt om de andre børn

- Klassekassen kan købe noget til fællesaktiviteter i frikvartererne
- Sætte krav om andre aktiviteter når de er sammen end de digitale
- Fortsætte vores Facebook gruppe når de starter på Campus [overbygningsskole]
- Ræk selv hånden ud og inviter
- Se hinandens sportsgrene
- Opfordre til at tale sammen, fremfor at skrive, som ofte kan misforstås
- Spørge ind til klassemødets indhold
- Italesætte tolerance og accept af forskellighed
- Støtte dem i, at kunne tilbyde hjælp "jeg kan se du har det svært. Jeg vil gerne hjælpe".

Både arkene og forløbsbeskrivelserne giver indtryk af, at forældrene generelt var meget positive i forhold til temadagen, og at den satte tanker i gang vedr. den måde, forældrene forholdt sig til hinanden indbyrdes på. Udbyttet var noget forskelligt, blandt andet grundet sparsomt fremmøde i nogle klasser, men generelt syntes forældrene at have udbytte af deltagelsen. Nogle fortalte i øvrigt, at deres børn uopfordret havde fortalt om deres begejstring for temadagen.

Undervisernes vurdering af temadag og forældremøde

Underviserne er som nævnt blevet bedt om at vurdere selve temadagen i form af en "karakter" mellem 1 og 10 for deres samlede indtryk af dagen, deres vurdering af elevernes engagement, samt vurdering af elevernes udbytte. Forældremødet er scoret på samme måde. Underviserne har for temadagens vedkommende givet en score, der varierer fra 3 til 9, og for forældremødets vedkommende en score fra 2 til 9. De laveste scorer er givet til de forældremøder, hvor kun få forældre mødte op.

Opstilling 5.6: Undervisernes karaktergivning vedr. temadag og forældremøde fordelt på klassetrin, Ringsted forår 2020. Skala går fra 1-10, hvor 10 er bedst.

Klassetrin:	**Temadag**			**Forældremøde**		
	Samlet vurdering	**Elevernes engagement**	**Elevernes udbytte**	**Samlet vurdering**	**Forældrenes engagement**	**Forældrenes udbytte**
5. klasse	6,0	5,4	4,9	7,0	6,7	6,6
6. klasse	7,1	7,0	6,7	8,0	6,8	7,8
7. klasse	7,6	7,3	7,6	8,1	8,3	8,1
I ALT	**6,9**	**6,6**	**6,4**	**7,7**	**7,3**	**7,5**

Der er en vis tendens til, at både temadagen og forældremødet scores lavest på femte klassetrin, og det var da også i de yngste klasser, der blev rapporteret om flest vanskeligheder med dårlige læsere og andre problemer med at få eleverne til at forstå selve problematikken vedr. sociale overdrivelser. Dette vender vi tilbage til nedenfor. Vore observationer i en 5.-klasse viste, at eleverne særligt havde besvær med øvelsen med at skrive det modsatte, samt at forstå de sætninger, der skulle omformuleres – hvor der blandt andet bruges ordet "generalisere", som en del af eleverne ikke forstod.

Det samlede tidsforbrug ved temadagene varierede mellem 3t. 30 min. og 4 t. 20 min., mens forældremøderne varede fra 1t. 30 min til 2t. 15 min.

Samlet vurdering af interventionen

Det materiale, der danner baggrund for temadag og forældremøde er meget grundigt og detaljeret, og vejledningen er nem at følge. Underviserne har ved både temadage og forældremøder været meget tro mod materialet, og interventionen er, med små forskelle i rækkefølgen på de enkelte delelementer ved forældremøderne, gennemført i overensstemmelse med planen. Underviserne har bevaret entusiasmen gennem forløbet, og vurderingen er, at selve interventionsdelen er dermed gennemført så godt, som det overhovedet er muligt.

Materialet er generelt velegnet til formålet, men der kan peges på seks punkter, som med fordel kan overvejes/ændres.

Arbejdsark 3 til eleverne

Arbejdsark 3 er vanskeligt for mange elever at udfylde. De bliver bedt om at skrive det modsatte af en række sætninger, men det er ikke i alle tilfælde helt klart, hvad "det modsatte" er. For eksempel lyder den første sætning således: "Vi fortæller kun de gode ting om os selv på de sociale medier". Det modsatte kunne være, at "vi fortæller kun de dårlige ting om os selv på de sociale medier", men tanken er tydeligvis, at eleverne skal nå frem til, at det er bedst at fremstille sig selv mere nuanceret. Det kræver et abstraktionsniveau, som ikke alle elever besidder.

I praksis var øvelsen tidkrævende og vanskelig at forstå for en del af de yngste elever, samtidig med, at de elever, som havde forstået pointen, fandt den overflødig. Afviklingen af opgaven var ofte forbundet med uro i klasserne, og den tog energi fra den sidste del af dagen, hvor klassens aftale skulle diskuteres. Den ene temadag ud af de 24, hvor øvelsen fungerede godt, udmærkede sig ved, at der var to klasselærere og SSP-underviseren til stede under hele forløbet, hvor de aktivt hjalp elevgrupperne med arbejdet. Denne øvelse kan med fordel helt udgå af materialet.

Eventuelt kan der i materialet indbygges en quiz (via nettet eller klikkere) med yderligere spørgsmål om sociale overdrivelser, som kan tages i anvendelse, hvis underviseren oplever, at der er elever, som ikke har forstået den grundlæggende pointe på dette tidspunkt.

Er materialet forståeligt også for de yngste?

Som nævnt havde nogle af de yngste elever vanskeligt ved at forstå nogle af formuleringerne i de opgaver, de blev præsenteret for, og det bør overvejes, om materialet bør forenkles rent sprogligt for denne gruppe. Selve indholdet fungerede udmærket også på 5. klassetrin, men nogle formuleringer kunne gøres lettere forståelige. Særlig i forhold til denne målgruppe mener underviserne i øvrigt, at det kunne være en idé at give underviserne lidt mere frie hænder til at plukke i materialet, da der kan være stor forskel på elevernes modenhed og dermed forståelse af problematikken. Særligt i de såkaldte "inklusionsklasser" kan forløbet være meget tungt at gennemføre.

I øvrigt foreslås det, at det i materialet understreges, at det i de yngste klasser bør være klasselæreren, som deltager i forløbet sammen med SSP-underviseren.

Skal materialet indeholde inspirationssætninger?
Arbejdsark 4 vedr. klasseaftalen indeholder, som nævnt ovenfor, en række forslag til, hvad eleverne kan skrive under de tre punkter. Det har den utilsigtede effekt, at nogle elevgrupper indskrænker sig til at gengive (nogle) af disse, og forslagene begrænser iflg. underviserne elevernes selvstændige overvejelser om, hvad de kan foreslå. Der er også risiko for, at eleverne får mindre ejerskab til de forslag, som allerede fremgår af materialet. Det foreslås derfor, at inspirationssætningerne tages ud af arbejdsarket, således at eleverne starter med deres egne forslag. Eventuelt kan inspirationssætningerne indgå i lærervejledningen, så underviseren kan anvende dem i tilfælde af, at eleverne slet ikke har nogen egne forslag.

Kan forældrenes fremmøde øges?
Det er en tilbagevendende problemstilling, at en ikke uvæsentlig del af forældregruppen vælger at blive væk fra de møder, der afholdes på deres børns skoler. Som det er fremgået, afstedkom dette af og til frustrationer blandt de fremmødte forældre. Det bør overvejes, om der kan gøres noget for at øge forældreinteressen, f.eks. mere/anderledes information om, hvad mødet drejer sig om, eller en kombination med andre emner af interesse for forældrene.

En anden mulighed vil være at, eleverne deltager i forældremødet i den første time, og at forældrene derefter fortsætter alene.

Asch-eksperimentet til forældremødet
Som nævnt indgår der i materialet til forældremødet en slide, som omhandler et eksperiment gennemført af Solomon Asch i 1950'erne. Eksperimentet drejer sig reelt set ikke om sociale overdrivelser (som ofte kan bero på ubegrundede antagelser om, hvordan andre handler og tænker) men derimod om åbent gruppepres. Som ovenfor nævnt blev denne slide ikke anvendt særlig meget af underviserne ved de første forældremøder, men ved de senere brugte underviserne eksperimentet til at illustrere, at mennesker er villige til at sige/gøre noget, de ved, ikke er rigtigt, for at tilpasse sig fællesskabet. Dette blev så knyttet til elevernes tilbøjelighed til at tilpasse sig de fiktive normer i fællesskabet. Denne anvendelse kan tydeliggøres i noterne til den relevante slide.

Kan temadagen startes bedre?
I nogle klasser kunne det være godt, om det var muligt at starte med en fælles øvelse, der sporede dem ind på, hvad de faktisk ved om hinanden, f.eks. med fokus på sociale medier (et fokus, som godt kunne udbredes mere). En sådan "icebreaker" ville i nogle tilfælde gøre det lettere for klassen at forholde sig til materialet, fordi de ikke bliver kastet direkte ind i det.

.

6: KORTTIDSOPFØLGNINGEN

Det var planlagt, at der primo maj 2020 skulle gennemføres en korttidsopfølgning i alle forsøgsklasserne, igen i form af et elektronisk spørgeskema, som skulle udfyldes i klassen. Da skolerne, som allerede beskrevet, var lukkede, blev det i løbet af maj besluttet i stedet at bede eleverne fra de 24 klasser, som havde deltaget i temadagen, udfylde skemaet elektronisk hjemme, således at klasselæreren lod udfyldelsen indgå som en form for "lektie". I det følgende gives en kort sammenfatning af de vigtigste resultater, som er detaljeret gennemgået i midtvejsrapporten (se Balvig og Holmberg 2020).

Da opfølgningsundersøgelsen blev sat i gang på de nye vilkår, genåbnede skolerne i forskelligt tempo, og nogle elever har derfor udfyldt hjemmefra, mens andre har gjort det i klassen. Der er desuden gået længere tid end de ca. seks uger fra temadagen til udfyldelsen af skemaet, som det var hensigten at opnå. De omfattende ændringer, der skete på skolerne under genåbningen, vanskeliggjorde gennemførelsen af undersøgelsen, og de sidste klasser har først besvaret skemaet midt i juni. Disse forhold har besværliggjort kontrollen med udfyldelsen, og det er således alene muligt at beregne en svarprocent i forhold til, hvor mange elever, der var indskrevet i klasserne på tidspunktet for førmålingen i efteråret 2019 – som ikke nødvendigvis svarer fuldstændig overens med antallet af indskrevne i foråret 2020.

Antal indskrevne elever i de 24 forsøgsklasser efteråret 2019:	513	100%
Har helt eller delvist besvaret opfølgningsskemaet:	433	84%
Har besvaret hele opfølgningsskemaet[5]:	429	84%

[5] Elever, der har besvaret spørgeskemaet fra start til slut – dog kan der forekomme manglende besvarelser af enkelte spørgsmål undervejs.

Holdninger til og oplevelser af forløbet

I dette afsnit er det alene besvarelserne fra opfølgningsmålingen, der indgår.

Opstilling 6.1: Forsøgselevernes besvarelse af spørgsmålet: "Kan du huske, at der for et stykke tid siden blev afholdt en temadag i din klasse, hvor I snakkede om, hvad I troede om de andre og hvor mange unge, der ryger og sådan noget?", Ringsted, forår 2020 (pct.).

	5. klasse	**6. klasse**	**7. klasse**	**ALLE**
"Ja, det kan jeg godt huske, og jeg deltog selv"	59	64	66	63
"Ja, det kan jeg godt huske, men jeg deltog ikke"	6	8	5	6
"Nej, det kan jeg ikke huske"	35	29	29	31
I Alt	100	101	100	100

424 i alt har besvaret spørgsmålet

Næsten hver tredje kan ikke huske, at de deltog i temadagen. Nogle af dem, der ikke kan huske temadagen, har næppe været tilstede den dag, den blev afholdt, men da der var stort fremmøde, har de fleste været med. Der er ikke stor forskel på andelen på de forskellige klassetrin, der kan huske temadagen, men dog en svag tendens til, at færre af femteklasseeleverne husker dagen.

De følgende to spørgsmål blev kun stillet til dem, der kunne huske temadagen, og som selv deltog:

Opstilling 6.2: Forsøgselevernes besvarelse af spørgsmålet: "Snakkede du bagefter med dine forældre om det?", Ringsted, forår 2020 (pct.)

	5. klasse	**6. klasse**	**7. klasse**	**ALLE**
"Ja"	40	34	27	33
"Nej"	25	19	30	24
"Det kan jeg ikke huske"	35	47	43	42
I Alt	100	99	100	99

266 i alt har besvaret spørgsmålet

Det er en temmelig stor del af eleverne – mellem hver tredje og hver anden – der ikke kan huske, om de har snakket med deres forældre om temadagen. Dette kan nok – ligesom de relativt mange der slet ikke kan huske temadagen – til dels tilskrives den særlige situation med skolelukning og den lange tid, der er gået, før de har besvaret skemaet.

Opstilling 6.3: Forsøgselevernes besvarelse af spørgsmålet: "Hvad synes du om temadagen?", Ringsted, forår 2020 (pct.)

	5. klasse	**6. klasse**	**7. klasse**	**ALLE**
"Det var en rigtig god dag"	22	13	18	18
"Det var en OK dag"	63	76	66	68
"Det var en ligegyldig dag"	12	11	15	12
"Det var en rigtig dårlig dag"	3	0	1	2
I Alt	100	100	100	100

266 i alt har besvaret spørgsmålene

Til gengæld er de elever, der kan huske temadagen, overvejende positivt stemt over for denne. På alle klassetrin er det mere end fire ud af fem, der synes, det var en god eller OK dag, og kun nogle ganske få procent syntes, at det var en dårlig dag.

Sociale misforståelser efter temadagen

Der er foretaget en sammenligning af omfanget af sociale misforståelser hos forsøgsklasseeleverne før og efter temadagen[6]. Det fremgår her, at for det, som interventionen drejede sig om, tobaksrygning, er der sket en reduktion af de overdrevne forestillinger vedrørende samtlige referencegrupper, idet dog de mindskede overdrevne forestillinger vedrørende 15-16-årige ikke er statistisk signifikant.

For alle de former for risikoadfærd, der er målt, er der sket en reduktion af de overdrevne forestillinger vedrørende jævnaldrende i København, og de er alle statistisk signifikante. For alkoholforbrug og brug af snus er det til gengæld de eneste signifikante ændringer af forestillingerne, der er sket.

Det er også vurderet, hvor mange af eleverne, der har egentlige flertalsmisforståelser, dvs. elever, der antager, at de forskellige former for risikoadfærd er flertalsadfærd. Også her er der signifikante fald i antagelser om andres rygning, samt om snus og fuldskab hos de jævnaldrende i København.

[6] Tabeller vedr. dette afsnit kan findes i Midtvejsevalueringen (Balvig og Holmberg 2020).

Når det drejer sig om vurderingen af effekten på de enkelte klassetrin, skal man her være opmærksom på, at antallet af besvarelser på de enkelte klassetrin kun er ca. en tredjedel af, hvad den er i de samlede tabeller, hvorfor forskellene mellem FØR og EFTER generelt skal være større for at nå statistisk signifikans.

En analyse af udviklingen på de enkelte klassetrin viser følgende: På 5. klassetrin er det alene forestillinger om jævnaldrendes rygning i Ringsted og København, der viser signifikante fald, og der er generelt en mindre forskel mellem FØR og EFTER. Det samme gør sig gældende, når det gælder de egentlige flertalsmisforståelser.

Også på 6. klassetrin er det først og fremmest forestillingerne om jævnaldrende og ældre i København, som har ændret sig efter temadagen. Der er nærmest ingen ændring af deres antagelser om risikoadfærd hos jævnaldrende og ældre i Ringsted, men der er signifikante fald i elevernes vurdering af både rygning, snus og fuldskab hos deres jævnaldrende i København, og tillige vedr. rygning hos ældre københavnerelever.

For flertalsmisforståelsernes vedkommende er det særlig antagelser om de unge i København, der har ændret sig, og her særdeles markant. Hvor over halvdelen af Ringsted-eleverne på 6 klassetrin før temadagen troede, at daglig rygning var normen blandt de 15-16-årige i København, er det efter temadagen en tredjedel.

På 7. klassetrin er det alene forestillinger om jævnaldrende københavnske elevers tobaksrygning, der har ændret sig signifikant i nedadgående retning – hvad de øvrige antagelser angår, er der kun begrænsede forskelle mellem før- og eftermålingen. Man bemærker sig dog en konsekvent reduktion af overdrivelser vedrørende tobaksforbrug.

Når det gælder flertalsmisforståelserne på 7. klassetrin, er der et signifikant fald i antagelser om såvel ældre i Ringsted og jævnaldrende som ældre i København vedrørende tobaksforbrug (omkring 13-14 procentpoint).

Samlet set er korttidseffekten på de sociale misforståelser mere begrænset, end man fandt i det oprindelige 'Ringstedforsøg' i 2002-04. Det er ikke muligt at afgøre, hvor meget dette kan skyldes forskelle i metoden, den tidsmæssige udvikling og de mulige ændringer af forudsætninger m.v., herunder i omfanget og karakteren af risikoadfærd, nedlukningen af skolerne og/eller det forhold at der er gået væsentlig længere end 6 uger fra interventionen til korttidsopfølgningen i den aktuelle evaluering.

Som det fremgår af opstilling 6.4, har det dog betydning, om eleverne kan huske, at de deltog i temadagen – blandt dem, der deltog, er forestillingerne om andre unges rygning signifikant lavere efter temadagen.

*Opstilling 6.4: Forsøgselever **5., 6. og 7. klasse**: Forestillinger om, hvor stor en procentdel af andre unge, der ryger tobak hver dag, fordelt på klassetrin samt fordelt efter, om eleverne husker at have deltaget i temadagen, eller om de ikke deltog/ikke kan huske at have deltaget, i maj/juni 2020, samt sammenlignet med forsøgsklasseelevernes besvarelser før temadagen, (pct.).*

	Forestillinger om, hvor mange, der ryger tobak hver dag:				
	Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
HUSKER DELTAGELSE 5. klassetrin	2	5	6	24	32
DELTOG IKKE/HUSKER IKKE 5. klassetrin	1	5	13	23	31
HUSKER DELTAGELSE 6. klassetrin	1	9	12	26	32
DELTOG IKKE/HUSKER IKKE 6. klassetrin	4*	13	16	33	39
HUSKER DELTAGELSE 7. klassetrin	4	19	19	25	29
DELTOG IKKE/HUSKER IKKE 7. klassetrin	11*	26	30*	37*	44*

*Angiver signifikant forskel på mindst 0,05-niveau mellem dem, der husker deltagelse, og dem, der ikke deltog/ikke husker deltagelse på de respektive klassetrin

Det er på 7. klassetrin, at forskellen mellem dem, der husker deltagelse og de øvrige, er størst; den er gennemgående mindre på 6. klassetrin og stort set fraværende på 5. klassetrin.

Holdninger til unge der ryger og drikker

Eleverne er såvel i basisundersøgelsen fra 2019 som ved korttidsopfølgningen i 2020 blevet bedt om at tilkendegive deres holdninger til dem, der ryger, og dem, der drikker meget, ved at tage stilling til en række udsagn om disse unge.

Hvad rygning angår, er der kun få signifikante forskelle mellem før og efter interventionen. Der er ikke sket nogen stigning i andelen, der opfatter rygere positivt, men til gengæld noget færre, der oplever rygere som åndssvage. Den væsentligste forskel findes i udsagnet "Det må de selv om" – andelen, der tilslutter sig, er steget fra to tredjedele til næsten fire femtedele jf. opstilling 6.5.

*Opstilling 6.5: Forsøgsklasser **5., 6. og 7. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der ryger … i november-december 2019 (**FØR**) og i maj/juni 2020 (**EFTER**), (pct.).*

	FØR	**EFTER**
… som regel er meget sjove og festlige	7	6
… virker tjekkede	1	2
… virker sumpede	4	6
… virker utjekkede	20	23
… virker ulækre	33	32
… virker seje	1	2
… virker åndssvage	47	40*
"Det må de selv om"	67	78**

Antal besvarelser: FØR = 429, EFTER = 429
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Hvad dem, der drikker meget, angår, er billedet nogenlunde det samme, men her er der tillige en signifikant nedgang i andelen, der mener, at dem, der drikker virker ulækre eller åndssvage. Også her er der en væsentlig stigning i andelen, der mener, at "det må de selv om".

*Opstilling 6.6: Forsøgsklasser **5., 6. og 7. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der drikker meget … i november-december 2019 (**FØR**) og i maj/juni 2020 (**EFTER**), (pct.).*

	FØR	**EFTER**
… som regel er meget sjove og festlige	18	14
… virker tjekkede	1	1
… virker sumpede	6	8
… virker utjekkede	21	22
… virker ulækre	34	19***
… virker seje	2	1
… virker åndssvage	48	29***
"Det må de selv om"	68	79***

Antal besvarelser: FØR = 429, EFTER = 429
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Der er enkelte forskelle i udviklingen for de forskellige klassetrin. Disse er nærmere beskrevet i Midtvejsevalueringen (Balvig og Holmberg 2020).

De forskelle, der findes, svarer overordnet til dem, man fandt ved 'Ringstedforsøget' i 2002-2004.

7: EVALUERINGEN – METODE OG SVARPROCENT

I foråret 2021 blev den afsluttende spørgeskemaundersøgelse gennemført på alle de oprindeligt deltagende skoler i Ringsted kommune. Undersøgelsen blev gennemført på alle klassetrin fra 5. til og med 9. klasse, således at det blev muligt at undersøge, om der var sket væsentlige ændringer også i de klassetrin, som ikke deltog i forsøget, for eksempel i forbindelse med nedlukningen af skolerne. Samtidig blev det muligt at sammenligne udviklingen i elevernes risikoadfærd og sociale misforståelser fra tidspunktet for det oprindelige 'Ringstedforsøg' (hvor undersøgelser blev gennemført i 2002 og 2004) og frem til 2021.

Procedure og svarprocenter

Undersøgelsen blev gennemført på et tidspunkt, hvor ikke alle klasser endnu var tilbage i fysisk undervisning, men der var tale om en udfyldelsesform, der var så tæt på den oprindelige som muligt. De klasser, som stadig modtog virtuel undervisning, udfyldte skemaet på samme tid, mens de var til stede i den virtuelle undervisning, og en repræsentant fra SSP i Ringsted deltog i undervisningen, så eleverne kunne stille spørgsmål til udfyldelsen mv. I det omfang, det har været muligt, har klasserne udfyldt skemaet, mens de var fysisk til stede i undervisningslokalerne, også her med en repræsentant for SSP til stede. Den delvis virtuelle udfyldning nødvendiggjorde, at der, i lighed med korttidsopfølgningen, blev anvendt fælles login for alle elever i de enkelte klasser. Det har således ikke været muligt med fuldstændig sikkerhed at vurdere, hvor mange elever, der deltog i undervisningen på tidspunktet for skemaudfyldelsen, og svarprocenten kan derfor alene opgøres i forhold til antal indskrevne elever i klasserne i foråret 2021.

Antal indskrevne elever foråret 2021	:	2.009	100%
Har helt eller delvist besvaret skemaet:		1.892	94%
Har besvaret hele skemaet:		1.772	88%

De 95 af de 120 elever, der ikke har besvaret hele skemaet, er alle faldet fra længe før, de nåede halvvejs, og deres besvarelser er derfor taget ud af det endelige datamateriale. Det samme er 25 besvarelser, som tydeligt var usande: 24 besvarelser, hvor eleven angav at have udført alle former for kriminelle handlinger, som indgik i skemaet, og én, som konsekvent havde udfyldt skemaet ved at skifte mellem svarmulighed 1 og svarmulighed 2. Den endelige population er dermed 1772, svarende til, at 88 pct. af alle indskrevne elever i Ringsteds skoler på de pågældende klassetrin har besvaret hele skemaet. Den endelige population for de enkelte klassetrin fremgår nedenfor.

*Opstilling 7.1: Antal elever i **5., 6., 7., 8., og 9. klasse**, der har besvaret hele spørgeskemaet samt besvarelsesprocent, fordelt på klassetrin, Ringsted 2021*

	5. klasse	6. klasse	7. klasse	8. klasse	9. klasse	I alt
Antal indskrevne 2021	400	396	403	428	382	2009
Antal hele besvarelser	375	359	360	368	310	1772
Besvarelsesprocent	94	91	89	86	82	89

Som man kunne forvente, er svarprocenten lavest blandt eleverne i 9. klasse, som på tidspunktet for undersøgelsen har haft deres afsluttende eksamen efter et meget usædvanligt skoleår at tænke på. På denne baggrund er svarprocenten meget tilfredsstillende, både for 9. klassetrin og for undersøgelsen som helhed.

Af særlig interesse er naturligvis svarprocenterne for de klasser, som indgik i selve forsøget. Som det fremgik af afsnittet om forsøgets forløb, endte antallet af deltagende forsøgsklasser med at blive reduceret fra 30 til 24 (fordi de sidste 6 klasser ikke nåede at deltage i interventionen inden nedlukningen) og antallet af kontrolklasser blev derefter reduceret tilsvarende. Udgangspunktet for det anvendte datasæt er de elever, som gik i de 24 forsøgsklasser og 24 kontrolklasser i foråret 2020. Siden da er eleverne rykket et klassetrin op, og nogle af dem har skiftet klasse og/eller skole, hvilket kan have betydning for, om de skal rubriceres som forsøgselever eller kontrolelever. Som udgangspunkt er de blevet rubriceret efter, om deres klasse deltog i interventionen i skoleåret 2019-2020.

Flertallet af skoleklasserne og deres elever frembyder ingen problemer, når deres status i forhold til forsøget skal fastslås. Elever i klasser, som har deltaget i forsøget, og som er fortsat til næste klassetrin på samme skole, karakteriseres som forsøgselever. Det betyder, at enkelte elever fra disse klasser, som ikke deltog på forsøgsdagen, også indgår i forsøgsgruppen, da det ikke er muligt at vide, hvilke elever, det drejer sig om. Men de har under alle omstændigheder gået i en klasse, hvor stort set alle andre elever har deltaget i forsøgsdagen. Tilsvarende er elever, som gik i kontrolklasserne, rubriceret derefter.

Imidlertid sker der hele tiden en vis udskiftning i de enkelte klasser, hvor nye elever fra andre skoler kommer ind i klassen. Samtidig er en del af sjetteklasserne fra skoleåret 2019-2020 blev spredt ud på en række af Campusskolens syvendeklasser i året efter. Vi har i undersøgelsen i 2021 derfor bedt eleverne oplyse, hvilken klasse, de gik i sidste år, og denne information lægges til grund for deres klassifikation som hhv. forsøgs- og kontrolelever. Følgende principper er anvendt:

- Elever, som oplyser, at de i skoleåret 2019-2020 gik i skole uden for Ringsted, er fjernet fra datamaterialet, uanset om den skoleklasse, de var del af i 2020-2021, var forsøgs- eller kontrolklasse.
- Elever, som oplyser, at de i skoleåret 2019-2020 gik i en klasse på en anden Ringstedskole, rubriceres ud fra, om denne klasse var forsøgs- eller kontrolklasse.

- Elever, der i skoleåret 2020-2021 gik i syvende klasse på Campusskolen, rubriceres efter, om deres skoleklasse året før var forsøgs- eller kontrolklasse.
- I de få tilfælde, hvor elevernes klassetilhørsforhold i 2019-2020 ikke er tilstrækkelig oplyst, fx fordi de ikke har opgivet klassebogstav i undersøgelsen, er der taget udgangspunkt i de baggrundsoplysninger om skoletilknytning, som lå til grund for dataindsamlingen. Hvis det på trods heraf ikke har været muligt med sikkerhed at vurdere, hvor eleverne gik i skole i interventionsåret, er de fjernet fra datamaterialet.

Anvendelsen af disse principper betyder, at den mulige effekt af forsøget med social pejling underestimeres snarere end overestimeres. Hvis der for eksempel er sket en mere varig reduktion af risikoadfærd i en forsøgsklasse, er det nærliggende at tro, at denne effekt også vil smitte af på nye elever i klassen, selv om disse ikke selv har deltaget i selve forsøgsdagen. Når sådanne elever rubriceres som kontrolelever, betyder det alt andet lige, at eventuelle forskelle mellem forsøgs- og kontrolgruppen mindskes.

I opstilling 7.2 ses det samlede antal besvarelser, som ligger til grund for evalueringen. Da en del af eleverne i 2021 går i klasser, hvor forsøgs- og kontrolelever er blandede, er det ikke muligt at opgøre den nøjagtige svarprocent på klassetrin. Der er ikke nogen væsentlig forskel på fordelingen mellem forsøgs- og kontroleleverne, hvad klassetrin angår, og en sammenligning viser, at der er lidt flere besvarelser fra forsøgselever i 2021, end der var ved korttidsopfølgningen.

Opstilling 7.2: Antal besvarelser indgår i evalueringen, fordelt på forsøgs- og kontrolklasser samt klassetrin, Ringsted 2021.

Klassetrin:	**FORSØGSELEVER**		**KONTROLELEVER**	
	Antal besvarelser	**Procentfordeling**	**Antal besvarelser**	**Procentfordeling**
6. klasse	140	32,2	135	33,3
7. klasse	130	29,9	122	30,1
8. klasse	165	37,9	148	36,5
I ALT	**435**	**100**	**405**	**100**

Også i 2021 er eleverne blevet spurgt, om de kunne huske temadagen (men ikke, om de talte med deres forældre om den eller deres vurdering af dagen).

Opstilling 7.3: Forsøgselevernes besvarelse af spørgsmålet: "Kan du huske, at der for et års tid siden blev afholdt en temadag i din klasse, hvor I snakkede om, hvad I troede om de andre og hvor mange unge, der ryger og sådan noget?", Ringsted, forår 2021 (pct.).

	6. klasse	7. klasse	8. klasse	ALLE
"Ja, det kan jeg godt huske, og jeg deltog selv"	43	60	66	57
"Ja, det kan jeg godt huske, men jeg deltog ikke"	8	5	4	6
"Nej, det kan jeg ikke huske"	50	36	30	38
I Alt	101	101	100	101

418 i alt har besvaret spørgsmålet

Sammenlignet med resultaterne fra 2020 (se opstilling 6.1 ovenfor) er der sket et fald i andelen, som kan huske temadagen, særlig blandt de elever, som gik i 5. klasse, da de deltog i temadagen. Her er det nu hver anden, som ikke husker dagen, mens det i 2020 var hver tredje. Blandt eleverne i 7. klasse er der kun en mindre stigning i andelen, der ikke husker dagen. Andelen af elever i 8. klasse, som kan huske temadagen, er den samme i 2020 og 2021.

Tre perspektiver på udviklingen i sociale misforståelser og risikoadfærd

Som det fremgik af indledningskapitlet, bygger "Alle de andre gør det – version 2" på 'Ringstedforsøget', som blev gennemført i 2002-2004. Dengang blev der gennemført spørgeskemaundersøgelser i alle 5.-9.-klasser i Ringsted, og i forbindelse med afslutningen af evalueringen valgte vi at udvide dataindsamlingen til at inkludere alle 5.-9.-klasser i 2021 (8.-9. klassetrin indgik ikke i undersøgelsen i 2019, der alene tog sigte på at gennemføre evalueringen). Vi har derfor mulighed for at undersøge, hvordan udviklingen i elevernes antagelser, holdninger og handlinger har været i de sidste snart 20 år. I det følgende vil vi se på udviklingen i 3 perspektiver:

- *Det lange perspektiv*, hvor elevernes besvarelser fra kort efter årtusindeskiftet sammenlignes med besvarelserne fra 2021. Vi vil her se på udviklingen i dels elevernes flertalsmisforståelser, og dels udviklingen i den faktiske risikoadfærd, som eleverne har rapporteret. For overskuelighedens skyld har vi valgt at slå elevernes besvarelser i fra 2002 og 2004 sammen og kaldt den samlede besvarelse "2003". Spørgsmål om snus og lattergas indgår ikke, da disse ikke blev stillet i 2002-04.
- *Coronaperspektivet*, hvor vi ser på udviklingen i flertalsmisforståelser og faktisk risikoadfærd fra 2019 til 2021 for 5.-7. klassetrin i Ringsted. Her indgår spørgsmål om tobak, snus, fuldskab, hash og lattergas.
- *Evalueringen,* hvor vi alene ser på udviklingen blandt de elever, der indgik i forsøgs- og kontrolklasserne fra 2019 til 2021. Det er denne del af rapporten, der direkte søger at belyse effekten af den forebyggende indsats. Det er derfor også her, afrapporteringen er mest detaljeret.

8: DET LANGE PERSPEKTIV – UDVIKLINGEN 2003-2021

Udviklingen i elevernes sociale misforståelser 2003-2021

Den langsigtede udvikling i elevernes sociale misforståelser er vurderet på baggrund af andelen, der tror, at daglig rygning, månedlig fuldskab samt at have prøvet hash er flertalsadfærd hos hhv. venner, jævnaldrende og ældre elever i Ringsted og København.[7] Det er således andelen, der nærer egentlige flertalsmisforståelser, der illustreres. I det følgende vises udviklingen fra hhv. 2003 (gennemsnit af målingerne fra 2002 og 2004 foretaget i forbindelse med Ringstedforsøget) til 2021. Der er udarbejdet en tabel for hver klassetrin fra 5.-9. klasse. Der rapporteres i dette afsnit *ikke* signifikansberegninger, men generelt er det således, at udviklingen fra 2003-2021 (med undtagelse af en del af antagelserne om venners adfærd samt en del antagelser om hash) er statistisk signifikant.

*Opstilling 8.1: Andelen af elever i **5. klasse i Ringsted**, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd* **2003* og 2021**.

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**2003**	1	14	35	41	61
	2021	1	7	13	17	41
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**2003**	1	11	33	39	58
	2021	2	7	14	27	43

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Antal besvarelser: 2003 = 749, 2021 = 365.
Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.

Som det ses i opstilling 8.1 er der sket en meget markant udvikling i andelen af elever på 5. klassetrin, som tror, at flertallet i de enkelte referencegrupper udøver den pågældende risikoadfærd. Hvor 14 pct. af eleverne i 2003 troede, at daglig rygning var flertalsadfærd blandt deres jævnaldrende i Ringsted, er det i 2021 kun halvt så mange, 7 pct. Også antagelser om fuldskab er væsentlig reduceret i perioden. Den forholdsmæssigt største reduktion ses i antagelser om jævnaldrende i København, hvor andelen, der har flertalsmisforståelser, er mere end halveret. Det er kun antagelser om venner, der ikke har udviklet sig, men det ville også være vanskeligt at forvente væsentlige reduktioner her, da udgangspunktet er, at stort set ingen af eleverne regner med, at hverken rygning eller fuldskab er flertalsadfærd blandt vennerne.

[7] De øvrige typer adfærd, brug af snus og erfaringer med lattergas, som der er spurgt til i 2019 og 2021, indgik ikke i de tidligere undersøgelser, og indgår derfor ikke i opstillingerne vedr. udviklingen fra 2003. Da eleverne på 5. klassetrin ikke er stillet spørgsmål om hash i 2019-21, indgår dette heller ikke i opstillingerne.

*Opstilling 8.2: Andelen af elever i **6. klasse i Ringsted**, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd* **2003* og 2021**.

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**2003**	2	20	39	50	69
	2021	2	9	23	21	43
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**2003**	2	20	38	50	68
	2021	3	10	23	29	47
Har prøvet at ryge hash	**2003**	0,4	5	23	15	41
	2021	2	9	18	15	33

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Antal besvarelser: 2003 = 671, 2021 = 340.
Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.

Udviklingen for 6. klassetrin ligner den, der sås i 5. Der er sket en væsentlig reduktion af andelen, som antager, at det er flertalsadfærd at ryge dagligt og drikke sig fuld månedligt, bortset fra antagelser om venner, som også her var meget små allerede i 2003. Der er til gengæld ikke så store forskelle, når det gælder hash. Faktisk tror lidt *flere* i 2021, at flertallet af deres jævnaldrende i Ringsted har prøvet hash, og antagelser om de 15-16 årige i Ringsted er ens for de to undersøgelsesår.

*Opstilling 8.3: Andelen af elever i **7. klasse i Ringsted**, som tror, at mindst halvdelen af reference-gruppen udøver den pågældende risikoadfærd* **2003* og 2021**.

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**2003**	9	33	54	X	X
	2021	4	15	29	27	40
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**2003**	14	39	58	X	X
	2021	6	19	30	37	49
Har prøvet at ryge hash	**2003**	4	12	34	X	X
	2021	4	14	25	21	34

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.
Antal besvarelser: 2003 = 626, 2021 = 348.
X angiver, at der ikke findes data for de pågældende spørgsmål.

For 7.-9. klassetrin gælder, at der i 2003 ikke blev spurgt til antagelser om 15-16-årige, så her kan vi alene sammenligne antagelser om venner og jævnaldrende. På 7. klassetrin ses samme mønster som på de yngre klassetrin: Andelen, der mener, at rygning og fuldskab er flertalsadfærd, er faldet markant fra 2003 til 2021, jf. opstilling 8.3. Dette gælder her også antagelser om venner, som for både tobak og fuldskab er halveret. Antagelser om hash er til gengæld stort set uændret, når det gælder venner og jævnaldrende i Ringsted.

*Opstilling 8.4: Andelen af elever i **8. klasse i Ringsted**, som tror, at mindst halvdelen af reference-gruppen udøver den pågældende risikoadfærd* **2003* og 2021**.

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**2003**	20	63	79	X	X
	2021	10	23	35	30	40
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**2003**	44	75	84	X	X
	2021	15	34	44	45	53
Har prøvet at ryge hash	**2003**	12	33	59	X	X
	2021	7	18	28	22	32

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Antal besvarelser: 2003 = 572, 2021 = 361.
Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.

På 8. klassetrin er reduktionen i flertalsmisforståelser endnu mere markant: Hvor omkring fire ud af fem elever i 2003 mente, at flertallet af deres jævnaldrende i København røg dagligt og drak sig fulde mindst en gang om måneden, er det i 2021 under halvdelen. Generelt er antagelser om jævnaldrendes risikoadfærd mere end halveret. Der er også her markante reduktioner i antagelser om venners adfærd, på hashområdet dog knap så udpræget.

*Opstilling 8.5: Andelen af elever i **9. klasse i Ringsted**, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd* **2003* og 2021**

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**2003**	34	71	82	X	X
	2021	8	35	51	33	45
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**2003**	54	80	87	X	X
	2021	45	64	69	63	66
Har prøvet at ryge hash	**2003**	19	39	66	X	X
	2021	13	27	43	25	38

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Antal besvarelser: 2003 = 559, 2021 = 309.
Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.

Resultaterne fra 9. klassetrin ligner dem fra 8. – også her er der markante fald i antagelser om både venner og jævnaldrende i perioden, og også her er faldet mest markant på tobaks- og alkoholområdet.

Samlet set er der sket en væsentlig udvikling i elevernes flertalsmisforståelser: Der er i 2021 væsentlig færre, der mener, at rygning, fuldskab og afprøvning af hash er normen (dvs. flertalsadfærd) blandt venner og jævnaldrende. Som det også er set i tidligere undersøgelser, bliver overdrivelserne større, jo ældre eleverne bliver, hvilket hænger naturligt sammen med, at andelen, der faktisk ryger og drikker også vokser. Det er dog også på de ældre klassetrin, særligt 8., at de største ændringer findes. Der er ingen tvivl om, at elevernes sociale misforståelser er væsentligt reduceret siden årtusindeskiftet.

Udviklingen i elevernes faktiske risikoadfærd 2003-2021

Rus- og nydelsesmidler

I opstilling 8.6 vises, hvordan udviklingen fra 2003 til 2021 har været for de forskellige klassetrin med hensyn til brug af rus- og nydelsesmidler.

Med grønt er her som i de følgende tabeller angivet, at der har været tale om et fald i den pågældende adfærd fra 2003 til 2021 på mere end 0,5 procentpoint. Rød farve angiver en stigning på mere end 0,5 procentpoint, mens sort symboliserer at der ikke er sket nogen betydende ændring i hverken den ene eller den anden retning, dvs. max. plus/minus 0,5 procentpoint. Vi har anvendt dette for overskuelighedens skyld: Det drejer sig om blandt de umådeligt mange målinger, der er foretaget, om at kunne fremhæve de generelle og centrale tendenser. For enkelhedens skyld omtaler vi de røde og grønne udviklinger som 'betydende'. De er langt fra alle statistisk signifikante, men der *er* foretaget egentlige signifikansberegninger for samtlige mulige forskelle, og det er sikret, at de generelle og centrale rød/grønne tendenser, der fremhæves, også er statistisk signifikante i streng statistisk forstand. Når der direkte skrives 'statistisk signifikant' er det baseret på disse beregninger.

Opstilling 8.6: Procent der aktuelt bruger eller som inden for de seneste 12 måneder har brugt forskellige former for **rus- og nydelsesmidler**, **2003* og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021
Ryger tobak dagligt eller til fester	1,2	0,3	2,3	0,0	11,3	3,2	22,0	6,5	33,1	13,5
Bruger snus hver dag eller til fester	X	0,5	X	0,9	X	1,7	X	3,8	X	10,7
Drikker sig fuld en eller flere gange om måneden	0,6	0,3	0,6	0,3	8,6	2,6	21,9	7,9	30,3	24,2
Har brugt hash seneste 12 mdr.	0,2	X	0,6	0,3	4,2	2,8	16,9	4,6	24,3	10,0
Har brugt lattergas seneste 12 mdr.	X	X	X	0,3	X	0,6	X	2,2	X	2,6
n =	749	372	671	351	626	352	515	368	469	310

X = data foreligger ikke.

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2003, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Billedet er meget entydigt. Overalt, hvor det er muligt at sammenligne, er der sket et fald i brugen af rus- og nydelsesmidler. De fleste af disse fald er meget markante – og de gør sig gældende på alle klassetrin. Oftest er der tale om mere end en halvering.

Tyveri

I opstilling 8.7 vises, hvordan udviklingen har været med hensyn til begåelse af en række forskellige former for tyveri.

Opstilling 8.7: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået forskellige former for **tyveri** *eller været udsat herfor,* **2003* og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

Seneste 12 måneder forsøgt eller faktisk stjålet/begået …	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021
cigaretter/tobak derhjemme	6,1	2,4	7,6	1,9	12,0	5,6	13,6	7,6	16,1	9,4
alkohol derhjemme	8,5	2,7	12,9	4,5	21,2	8,9	28,7	17,4	29,3	22,6
penge derhjemme	13,5	14,4	15,9	12,5	19,0	14,4	21,5	10,3	19,7	6,1
cykeltyveri	7,7	11,7	6,8	10,0	7,9	11,4	10,2	7,6	10,0	9,4
knallerttyveri	3,2	0,8	2,8	1,4	4,7	3,6	5,9	1,9	6,1	2,6
tyveri fra skole	6,7	6,9	7,7	4,5	14,6	6,9	14,4	9,0	13,2	9,7
tyveri fra uaflåst bil	3,3	1,3	2,2	0,3	3,1	0,8	2,7	0,3	3,8	0,0
tyveri fra aflåst bil	2,3	1,6	1,8	0,8	1,6	3,1	2,3	0,3	2,9	0,0
butikstyveri	8,4	6,4	8,2	3,9	13,0	6,1	12,8	6,8	13,8	4,8
tyveri udenfor butik	4,1	2,4	3,7	1,7	5,0	3,1	5,4	0,5	4,3	0,6
tyveri fra forening/klub	6,0	2,1	5,1	1,1	7,5	3,3	8,4	2,4	8,4	3,5
tyveri fra omklædningsrum	3,9	4,5	3,0	2,8	4,2	4,7	4,4	1,9	4,1	1,6
tyveri af/fra taske	4,0	5,1	2,8	2,5	4,0	5,3	4,7	2,2	4,5	1,3
indbrud i ubeboet bygning	3,7	0,5	2,7	0,6	5,3	1,7	3,7	1,4	5,5	1,9
indbrud i forretning/beboelse	4,3	0,5	2,5	0,0	2,3	0,8	3,0	0,5	3,0	1,0
UDSAT for at nogen har stjålet noget fra dig (cykel, penge el.lign.)	30,1	20,4	30,2	17,8	35,6	17,3	39,1	17,4	41,9	23,5
n =	749	372	671	351	626	352	515	368	469	310

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2003, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Overordnet er tendensen den samme, som vi så for brug af rus- og nydelsesmidler. Som tabel 8.8 viser, faldt andelen, der havde begået en eller flere former af tyveri for elever i 5. klasser fra 26 til 22 pct., for 6. klasser fra 34 til 20 pct., for 7. klasser fra 43 til 25 pct., for 8. klasser fra 51 til 28 pct. og for 9. klasser fra 53 til 35 pct.

Opstilling 8.8: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået forskellige former for **tyveri***,* **2003* og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021
Begået en eller flere former for tyveri	25,6	21,6	33,8	20,3	43,0	25,0	50,5	28,0	52,6	34,5
n =	749	372	671	351	626	352	515	368	469	310

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2003, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

For elever i de ældste klasser, 8. og 9. klasse, er der undtagelsesfrit tale om statistisk signifikante og særdeles markante fald med hensyn til, hvor mange der inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet havde begået forskellige former for tyveri og/eller som selv havde været udsat for det.

Hovedtendensen er den samme for de yngre klasser, 5.-7. klasse, men her er der undtagelser, når vi ser på de specifikke former for tyveri. For disse klassetrin er der således en signifikant øgning i, hvor mange der har stjålet eller forsøgt at stjæle en cykel, og for de alleryngste, 5. klasse, tillige med hensyn til, hvor mange der har stjålet penge derhjemme, stjålet noget fra et omklædningsrum og eller tyveri af/fra taske.

Hærværk

En tredje form for risikoadfærd, der er belyst i undersøgelserne, er hærværk, såvel om man selv har begået forskellige former for hærværk, som om man har været udsat for hærværk.

Opstilling 8.9: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået **hærværk el.lign***. eller været udsat herfor,* **2003* og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021
Med vilje ødelagt gadelygter, vejskilte, vinduer, sidespejle eller lavet ødelæggelser på skoler	7,7	3,2	9,1	1,9	16,5	4,7	17,8	6,8	18,4	6,1
Lavet graffiti	5,6	2,7	5,8	3,3	8,1	4,7	9,7	4,1	10,6	6,1
UDSAT for at nogen har ødelagt noget der tilhørte dig	38,1	38,3	40,5	39,8	42,0	33,7	41,6	34,3	42,2	39,0
n =	749	372	671	351	626	352	515	368	469	310

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2003, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Der er ikke sket nogen ændring med hensyn til, hvor mange af eleverne i 5. klasse, der inden for det seneste år forud for udspørgningstidspunktet har været udsat for hærværk, men herudover er der i alle tilfælde tale om betydelige og markante fald i udbredelsen af hærværk fra 2003 til 2021.

Psykisk og fysisk vold

Den fjerde og sidste gruppe af forskellige former for risikoadfærd, der er belyst i undersøgelserne, er forekomsten af psykisk og fysisk vold jf. tabel 8.10.

Opstilling 8.1: Procent der inden for de seneste 12 måneder på en eller anden måde har været involveret i **psykisk eller fysisk vold**, **2003* og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021	2003	2021
Overværet eller været vidne til at andre unge har været i slagsmål eller voldelige	18,7	11,8	24,7	13,8	25,9	19,8	35,4	22,6	41,3	26,1
Selv været i slagsmål	32,3	18,0	33,8	20,6	32,4	15,3	30,2	11,7	28,7	14,8
Blevet truet med tæv uden at det blev til noget	24,0	13,9	24,7	14,7	27,7	14,2	33,6	16,6	33,8	17,4
At nogen har slået dig eller givet dig tæv	21,6	14,2	18,5	13,3	19,2	11,3	19,0	6,3	14,8	10,0
Selv truet andre med tæv uden at have gjort alvor af det	X	7,0	X	5,6	17,9	9,6	22,8	9,0	20,8	8,0
Selv slået på nogen eller givet nogen tæv	20,6	12,1	19,3	11,0	18,2	9,9	21,5	7,6	22,0	10,6
At nogen har truet dig til at udlevere penge, tøj, mobiltelefon el.lign.	6,1	1,3	6,5	2,3	4,1	2,8	5,7	2,2	5,1	4,8
Alene eller sammen med andre truet nogen eller ved tvang taget noget der tilhørte dem	6,5	2,7	3,6	1,7	5,3	3,9	6,5	1,4	4,7	2,9
Haft en dolk eller en kniv med mere end 7 cm klinge	5,9	1,6	6,8	1,9	8,3	3,1	9,7	2,2	11,4	4,8
Alene eller sammen med andre drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det	25,2	10,5	29,9	5,4	28,6	10,5	29,9	7,1	32,6	12,3
Blevet væk fra skole, fordi jeg var bange for at gå derhen på grund af andres drilleri, vold eller mobning	11,3	7,0	9,8	7,6	8,1	4,5	8,1	3,8	9,6	3,5
n =	749	372	671	351	626	352	515	368	469	310

* Materialet vedrørende 2003 består af to ensartet gennemførte undersøgelser i hhv. 2002 og 2004.
Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2003 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2003, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Der er i undersøgelserne benyttet i alt 11 forskellige indikatorer på psykisk og fysisk vold. Ikke i et eneste tilfælde, hvor det har været muligt at sammenligne, har det været nødvendigt at tage den røde farve i brug, og i langt de fleste tilfælde er 2021-tallene grønne: Der er tale om et generelt og typisk ret markant fald i omfanget af psykisk og fysisk vold blandt de unge fra 2003 til 2021.

9: CORONAPERSPEKTIVET – UDVIKLINGEN 2019-2021

Udviklingen i elevernes flertalsmisforståelser 2019-2021

Som beskrevet ovenfor, blev der i 2019 alene gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt elever på 5.-7. klassetrin, og det er således kun muligt at vurdere udviklingen fra 2019-2021 på disse klassetrin.

I denne sammenligning mellem andelen af elever med flertalsmisforståelser i 2019 og 2021 indgår resultater om såvel snus som lattergas, da spørgsmål herom er stillet i begge undersøgelser (med undtagelse af elever på 5. klassetrin, der ikke har fået disse spørgsmål). I de følgende opstillinger vises udviklingen på de enkelte klassetrin.

*Opstilling 9.1: Andelen af elever i **5. klasse i Ringsted**, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd* **2019 og 2021**.

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**2019**	0,3	7	16	23	36
	2021	1	7	13	17	41*
Bruger snus hver dag	**2019**	0,3	3	9	13	23
	2021	1	4	9	16	32*
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**2019**	1	7	15	26	36
	2021	1	7	14	27	43

Antal besvarelser: 2019 = 318, 2021 = 365
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001
Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.

Udviklingen i 5.-klasseelevernes flertalsmisforståelser fra 2019-2021 er meget begrænset, og kun signifikant når det gælder antagelser om ældre i København, hvor der er en stigende andel, der tror, at brug af tobak og snus er normen blandt de 15-16-årige. For alle andre referencegrupper er andelen med flertalsmisforståelser den samme i de to undersøgelsesår.

*Opstilling 9.2: Andelen af elever i **6. klasse i Ringsted**, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd* **2019 og 2021**.

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**2019**	2	8	22	26	41
	2021	2	9	23	21	43
Bruger snus hver dag	**2019**	2	6	17	19	31
	2021	2	9	19	19	37
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**2019**	3	7	21	30	43
	2021	3	10	23	29	47
Har prøvet at ryge hash	**2019**	2	6	17	18	33
	2021	2	9	18	15	33
Har prøvet lattergas	**2019**	2	4	17	17	31
	2021	2	7	16	13	29

Antal besvarelser: 2019 = 363, 2021 = 340
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001
Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.

Der er ingen signifikante forskelle på andelene med flertalsmisforståelser på 6. klassetrin fra 2019-2021, jf. opstilling 9.2. Lige som hos 5.-klasseeleverne er der en tendens til, at andelen med flertalsmisforståelser om de ældre i København stiger i perioden, men den er mindre udtalt, og ikke statistisk signifikant. Grundlæggende ser der altså ikke ud til at være sket nogen udvikling i 6.-klasseelevernes sociale misforståelser i corona-perioden.

*Opstilling 9.3: Andelen af elever i **7. klasse i Ringsted**, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd* **2019 og 2021**.

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**2019**	7	20	34	35	46
	2021	4	15	29	27*	40
Bruger snus hver dag	**2019**	4	16	27	27	36
	2021	3	18	27	25	39
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**2019**	7	23	33	42	51
	2021	6	19	30	37	49
Har prøvet at ryge hash	**2019**	5	14	26	24	34
	2021	4	14	25	21	34
Har prøvet lattergas	**2019**	2	8	23	21	30
	2021	3	10	21	17	31

Antal besvarelser: 2019 = 385, 2021 = 348
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001
Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.

Heller ikke på 7. klassetrin er der sket nogen markant udvikling i andelen, der nærer flertalsmisforståelser, jf. opstilling 9.3. Kun andelen, der tror, at daglig rygning er normen blandt 15-16-årige er faldet signifikant, mens der for de øvrige typer af risikoadfærd er en svagere tendens til et fald i flertalsmisforståelserne vedr. denne referencegruppe. Det overvejende billede er dog, at andelen med flertalsmisforståelser er nogenlunde den samme i de to undersøgelsesår.

Samlet set viser de to undersøgelser, at der stort set ikke er sket noget med 5.-7.-klassernes antagelser om risikoadfærden blandt deres venner og jævnaldrende i Ringsted i perioden før og under coronanedlukningen. Blandt de yngste er flertalsmisforståelserne vedr. de ældre i København steget lidt, mens der blandt de ældre (6. og 7. klassetrin), er svage tendenser til et fald i andelen, der tror, at brug af tobak og snus, fuldskab, samt afprøvning af hash og lattergas, er flertalsadfærd blandt ældre unge i Ringsted. Det overordnede billede er imidlertid, at der ikke er sket væsentlige ændringer i de unges antagelser om andre i perioden 2019-21.

Udviklingen i elevernes faktiske risikoadfærd 2019-2021

Udviklingen fra 2019 til 2021 er særlig interessant, fordi den giver et bud på, hvad coronapandemien og hvad dermed har fulgt, har haft af betydning for børns og unges risikoadfærd. Undersøgelsen i 2019 blev foretaget lige før corona blev en problematik og undersøgelsen i 2021, lige før eller umiddelbart efter de generelle nedlukninger af skoler fandt sted.

Som nævnt omfattede undersøgelserne i 2019 ikke elever i 8. og 9. klasse, så det er alene udviklingen for elever i 5.-7. klasse, der kan belyses.

Rus- og nydelsesmidler

Endvidere er brug af hash og lattergas ikke medtaget i spørgeskemaerne til de yngste, dvs. eleverne i 5. klasse. For elever i 6. og 7. klasse er tendensen en nedgang i brug af hash og lattergas i 'coronaåret'.

Med hensyn til brug af snus er der ingen signifikante ændringer for hverken 5., 6. eller 7. klasse.

Tobaksforbruget er faldet på alle klassetrin, men ændringen er ikke betydende for eleverne i 5. klasse (hvor der under alle omstændigheder er meget få, der ryger).

Opstilling 9.4: Procent der aktuelt bruger eller som inden for de seneste 12 måneder har brugt forskellige former for **rus- og nydelsesmidler**, **2019 og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Ryger tobak dagligt eller til fester	0,6	0,3	0,9	0,0	5,6	3,2	X	6,5	X	13,5
Bruger snus hver dag eller til fester	0,0	0,5	0,8	0,9	2,0	1,7	X	3,8	X	10,7
Drikker sig fuld en eller flere gange om måneden	0,0	0,3	1,4	0,3	3,0	2,6	X	7,9	X	24,2
Har brugt hash seneste 12 mdr.	X	X	1,1	0,3	4,5	2,8	X	4,6	X	10,0
Har brugt lattergas seneste 12 mdr.	X	X	0,8	0,3	2,1	0,6	X	2,2	X	2,6
n =	338	372	367	351	397	352	X	368	X	310

X = data foreligger ikke

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2019, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Alkoholforbruget/-misbruget målt ved, om man drikker sig fuld en eller flere gange om måneden, har også et meget lille omfang i de yngste klasser, og der er i hvert fald ikke tale om nogen betydende stigning i 'coronaåret'.

Opstilling 9.5: Procent der aktuelt bruger eller som inden for de seneste 12 måneder har brugt en eller flere former for **rus- og nydelsesmidler**, **2019 og 2021**, *i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Bruger/brugt rus- eller nydelses-midler	0,6	1,1	3,2	1,9	8,0	6,4	X	13,6	X	32,3
n =	338	372	367	351	397	352	X	368	X	310

X = data foreligger ikke
5. og 6. klasse er ikke spurgt om muligt brug af hash eller lattergas.
Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2019, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Som tabel 9.5 viser skete der ikke nogen betydende ændring i, hvor mange af eleverne i 5. klasse, der havde brugt eller brugte en eller flere former for rus- eller nydelsesmidler, mens der var et fald blandt eleverne såvel i 6. som i 7. klasse.

Tyveri

Af tabel 9.6 og 9.7 kan man se, hvordan udviklingen har været med hensyn til begåelse og udsættelse for tyverier fra 2019 til 2021 for eleverne i 5.-7. klasse.

Opstilling 9.6: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået forskellige former for **tyveri** *eller været udsat herfor,* **2019 og 2021**, *i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

Seneste 12 måneder forsøgt eller faktisk stjålet/begået …	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
cigaretter/tobak derhjemme	1,5	2,4	2,5	1,9	6,5	5,6	X	7,6	X	9,4
alkohol derhjemme	2,4	2,7	4,9	4,5	9,3	8,9	X	17,4	X	22,6
penge derhjemme	12,1	14,4	17,7	12,5	16,4	14,4	X	10,3	X	6,1
cykeltyveri	9,8	11,7	10,9	10,0	10,6	11,4	X	7,6	X	9,4
knallerttyveri	1,2	0,8	1,6	1,4	2,3	3,6	X	1,9	X	2,6
tyveri fra skole	5,0	6,9	7,4	4,5	8,3	6,9	X	9,0	X	9,7
tyveri fra uaflåst bil	0,9	1,3	1,1	0,3	1,5	0,8	X	0,3	X	0,0
tyveri fra aflåst bil	2,4	1,6	1,9	0,8	2,0	3,1	X	0,3	X	0,0
butikstyveri	3,0	6,4	6,0	3,9	6,3	6,1	X	6,8	X	4,8
tyveri udenfor butik	1,8	2,4	1,4	1,7	4,3	3,1	X	0,5	X	0,6
tyveri fra forening/klub	3,8	2,1	2,5	1,1	4,3	3,3	X	2,4	X	3,5
tyveri fra omklædningsrum	2,4	4,5	2,7	2,8	3,3	4,7	X	1,9	X	1,6
tyveri af/fra taske	3,0	5,1	2,5	2,5	4,8	5,3	X	2,2	X	1,3
indbrud i ubeboet bygning	0,9	0,5	0,3	0,6	2,3	1,7	X	1,4	X	1,9
indbrud i forretning/beboelse	0,0	0,5	0,8	0,0	2,0	0,8	X	0,5	X	1,0
UDSAT for at nogen har stjålet noget fra dig (cykel, penge el.lign.)	18,6	20,4	23,2	17,8	26,9	17,3	X	17,4	X	23,5
n =	338	372	367	351	397	352	X	368	X	310

X = data foreligger ikke
Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2019, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Opstilling 9.7: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået forskellige former for **tyveri***,* **2019 og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Begået en eller flere former for tyveri	21,4	21,6	28,1	20,3	31,2	25,0	X	28,0	X	34,5
n =	338	372	367	351	397	352	X	368	X	310

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2019, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

For eleverne i 5. klasse skete er der ingen ændring i andelen af elever, der inden for de seneste 12 måneder havde begået en eller flere former for tyveri. For de specifikke former for tyveri overgår antallet af betydende stigninger (”røde” udviklinger) såvel tyveriformer, hvor der ingen ændring er, og hvor der er en betydende nedgang (”grønne” udviklinger).

Anderledes er udviklingen for eleverne i 6. og 7. klasse. I 2019 tilkendegav 28 pct. af eleverne i 6. klasse, at de havde begået en eller flere af de former for tyveri, de blev udspurgt om seneste 12 måneder. I ’coronaåret’ faldt denne andel til 20 pct. En tilsvarende udvikling fandt sted for eleverne i 7. klasse. Her var procenterne henholdsvis 31 og 25 pct.

Hærværk

I ’coronaåret’ er der færre, der har været udsat for en eller flere former for hærværk end i det forudgående år, jf. tabel 9.8.

Opstilling 9.8: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået **hærværk el.lign***. eller været udsat herfor,* **2019 og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Med vilje ødelagt gadelygter, vejskilte, vinduer, sidespejle eller lavet ødelæggelser på skoler	1,2	3,2	6,0	1,9	6,3	4,7	X	6,8	X	6,1
Lavet graffiti	1,5	2,7	1,9	3,3	5,6	4,7	X	4,1	X	6,1
UDSAT for at nogen har ødelagt noget der tilhørte dig	44,7	38,3	45,9	39,8	48,7	33,7	X	34,3	X	39,0
n =	338	372	367	351	397	352	X	368	X	310

X = data foreligger ikke

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2019, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Noget anderledes forholder det sig med elevernes egen adfærd. Blandt de yngste, i 5. klasse, er der flere, der har lavet hærværk i ’coronaåret’ end i det forudgående år, mens der blandt de ældste, i 7. klasse, er færre. For 6. klassernes vedkommende er der på den ene side en vis stigning i graffiti, mens der på den anden er et fald i begåelse af hærværk i det offentlige rum.

Psykisk og fysisk vold

For 7. klasse er der en helt entydig tendens til mindre udbredelse af psykisk og fysisk vold i 'coronaåret' sammenholdt med det forudgående år, jf. tabel 9.9.

Opstilling 9.9: Procent der inden for de seneste 12 måneder på en eller anden måde har været involveret i ***psykisk eller fysisk vold****, **2019 og 2021**, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Overværet eller været vidne til at andre unge har været i slagsmål eller voldelige	22,8	11,8	26,0	13,8	35,4	19,8	X	22,6	X	26,1
Selv været i slagsmål	27,9	18,0	27,0	20,6	22,6	15,3	X	11,7	X	14,8
Blevet truet med tæv uden at det blev til noget	21,6	13,9	21,0	14,7	22,8	14,2	X	16,6	X	17,4
At nogen har slået dig eller givet dig tæv	19,8	14,2	13,7	13,3	17,2	11,3	X	6,3	X	10,0
Selv truet andre med tæv uden at have gjort alvor af det	9,3	7,0	12,0	5,6	11,0	9,6	X	9,0	X	8,0
Selv slået på nogen eller givet nogen tæv	17,1	12,1	13,9	11,0	14,6	9,9	X	7,6	X	10,6
At nogen har truet dig til at udlevere penge, tøj, mobiltelefon el.lign.	3,3	1,3	3,6	2,3	5,4	2,8	X	2,2	X	4,8
Alene eller sammen med andre truet nogen eller ved tvang taget noget der tilhørte dem	1,5	2,7	2,2	1,7	5,1	3,9	X	1,4	X	2,9
Haft en dolk eller kniv med mere end 7 cm klinge	0,9	1,6	2,5	1,9	4,5	3,1	X	2,2	X	4,8
Alene eller sammen med andre drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det	10,2	10,5	9,3	5,4	12,1	10,5	X	7,1	X	12,3
Blevet væk fra skole, fordi jeg var bange for at gå derhen på grund af andres drilleri, vold eller mobning	7,8	7,0	7,4	7,6	8,5	4,5	X	3,8	X	3,5
n =	338	372	367	351	397	352	X	368	X	310

X = data foreligger ikke

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2019, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

For 6. klassernes vedkommende er der for de fleste indikatorer også tale om en faldende tendens, og ikke i noget tilfælde en tendens i modsat retning.

Blandt elever i 5. klasser er der enkelte af forholdene, hvis udbredelse viser en stigende tendens, men for de fleste indikatorers vedkommende er der tale om et fald.

Internetmisbrug

I 2003 blev der ikke spurgt om internetmisbrug. Det blev der i 2019 og igen i 2021, dvs. vi kan belyse de mulige indvirkninger af 'coronaåret' på forskellige former for internetmisbrug for elever i 5., 6. og 7. klasse, jf. tabel 9.10.

Opstilling 9.10: Procent der inden for de seneste 12 måneder har været involveret i **svindel el.lign. via internettet, 2019 og 2021***, i 5., 6., 7., 8. og 9. klasse.*

	5. klasse		6. klasse		7. klasse		8. klasse		9. klasse	
	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021	2019	2021
Alene eller sammen med andre svindlet med handel på internettet ved ikke at betale penge for…	0,9	0,8	0,8	1,4	1,8	1,7	X	0,5	X	2,6
Alene eller sammen med andre svindlet med handel på internettet ved at modtage penge for noget…	1,2	0,5	1,1	0,6	2,3	1,1	X	1,1	X	2,3
UDSAT for svindel ved handel (køb eller salg) på internettet	6,6	6,2	7,1	6,2	7,4	5,9	X	6,0	X	7,1
Alene eller sammen med andre hacket eller cracket på internet-tet…	3,8	4,3	4,4	3,1	8,1	3,1	X	5,4	X	8,5
UDSAT for at nogen har hacket el-ler cracket dig på internettet	9,9	11,5	9,6	9,6	8,2	8,2	X	9,5	X	7,7
Alene eller sammen med andre snydt i spil på internettet	15,4	12,3	25,6	19,5	27,3	16,7	X	20,9	X	20,0
UDSAT for at nogen har snydt dig i spil på internettet	21,0	24,7	24,3	22,0	23,1	16,1	X	14,2	X	16,1
Alene eller sammen med andre at have delt nøgenbilleder el.lign. uden at have fået tilladelse af d…	0,6	0,0	1,4	1,1	2,5	2,5	X	1,6	X	3,2
UDSAT for at nogen har delt nø-genbilleder el.lign. af dig, uden at de havde fået lov til det?	3,0	1,3	3,0	1,4	3,8	4,8	X	4,1	X	4,2
n =	338	372	367	351	397	352	X	368	X	310

X = data foreligger ikke

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til 2019 som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til 2019, max. plus/minus 0,5 procentpoint.

Når det drejer sig om de 5 indikatorer, vi har belyst vedrørende eget misbrug af eller via internettet, er der en enkelt "rød" udvikling, som dog ikke er signifikant i streng statistisk forstand. 8 af 15 mulige sammenligninger er "grønne", dvs. peger i retning af et fald. De resterende 6 af de 15 sammenligninger tyder på uændret adfærd.

Med hensyn til udsathed for forskellige former for internetmisbrug kan der foretages i alt 12 sammenligninger, hvor 3 er "røde", 3 "sorte" og 6 "grønne".

Samlet set, når man også kigger på ændringernes størrelse, synes 'coronaåret' generelt ikke at have påvirket omfanget af internetmisbrug på nogen konsistent eller markant måde.

10: EFFEKTEVALUERINGEN 2021

I det følgende gengives resultater fra effektevalueringen af det gennemførte forsøg med social pejling. For henholdsvis forsøgs- og kontrolklasser sammenlignes – som det mest centrale – elevernes forestillinger om andres risikoadfærd (sociale misforståelser) samt deres faktiske risikoadfærd. Hvor der i de tidligere afsnit har været tale om sammenligninger af eleverne på forskellige klassetrin de forskellige år – fx 5. klasse 2019 med 5. klasse 2021 – bringes i dette afsnit besvarelser fra 2021 for de elever, der deltog i selve forsøget, sammenlignet med besvarelser fra elever i forsøgets kontrolgruppe. Når der her henvises til 6., 7. og 8. klasse, er det altså elever, der – medmindre andet eksplicit er angivet – på tidspunktet for selve indsatsens i afvikling i 2020 gik i hhv. 5., 6. og 7. klasse.

Sociale misforståelser

Forsøgs- og kontrolelevernes sociale overdrivelser sammenlignes på flere måder: for det første vises elevernes estimater af, hvor mange unge i referencegrupperne, der udøver forskellige former for risikoadfærd; for det andet sammenlignes andelen af forsøgs- og kontrolelever, der antager, at de forskellige former for risikoadfærd er normen i referencegruppen, altså noget, flertallet gør. Herudover vurderes det, om det har betydning for forsøgselevernes sociale overdrivelser, hvorvidt de kunne huske temadagen, og om der blev afholdt forældremøde i klassen.

*Opstilling 10.1: Elever i **6., 7. og 8. klasse**: Forestillinger om andres risikoadfærd fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2021 (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	7	18**	24***	25***	33***
	KONTROL	6	22	31	31	42
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	6	17*	21***	24*	31***
	KONTROL	5	21	29	28	38
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	9	20**	27***	32***	38***
	KONTROL	10	25	34	39	47
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	6	15*	21**	20**	27***
	KONTROL	6	18	28	25	35
Har prøvet lat-tergas	**FORSØG**	4	12**	17***	15***	22***
	KONTROL	4	16	25	22	33

Note: Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: "Ingen" = 0 pct.; "Næsten ingen" = 5 pct.; "En del" = 25 pct.; "Omkring halvdelen" = 50 pct.; "De fleste" = 75 pct. og "Næsten alle" = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: FORSØG = 435, KONTROL = 405
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Der er ikke signifikant forskel mellem forsøgs- og kontrolelevernes antagelser om venners risikoadfærd, men for alle øvrige referencegruppers vedkommende er signifikante forskelle, jf. opstilling 10.1. Forsøgseleverne har helt konsistent lavere antagelser om omfanget af risikoadfærd blandt jævnaldrende og ældre elever i såvel Ringsted som København. Alle forskelle, med undtagelse af dem om venners adfærd, er statistisk signifikante.

Der er også gennemført en analyse af, hvor stor en andel af eleverne, som nærer egentlige flertalsmisforståelser, på samme vis som i analyserne i de tidligere afsnit.

*Opstilling 10.2: Elever i **6., 7. og 8. klasse**: Andelen, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd, fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2021 (pct.).*

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	6	13*	22***	22*	31***
	KONTROL	5	19	34	29	48
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	5	12*	18***	19*	30***
	KONTROL	3	18	31	25	43
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	7	18**	26***	33**	43***
	KONTROL	9	26	38	42	57
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	5	11*	17***	14**	24***
	KONTROL	4	17	29	23	39
Har prøvet lattergas	**FORSØG**	3	8**	12***	10***	19***
	KONTROL	3	14	25	20	36

Note: Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.
Antal besvarelser: FORSØG = 418, KONTROL = 386

Mønstret er her det samme som i opstilling 10.1: Der er ingen forskel mellem forsøgs- og kontrolelever, når det gælder antagelser om venner, hvor kun få nærer flertalsmisforståelser, mens der er klare og signifikante forskelle for antagelser om jævnaldrende og ældre. På alle områder er forsøgselevernes antagelser mindre end kontrolelevernes.

I de følgende opstillinger ser vi på forskellene, som de tager sig ud for de enkelte klassetrin.

*Opstilling 10.3: Elever i **6. klasse**: Forestillinger om andres risikoadfærd i foråret 2021 fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2021 (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	3	12	19	25	36
	KONTROL	2	12	21	26	40
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	4	12	17	25	33
	KONTROL	2	9	20	22	35
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	4	11	22	29	38
	KONTROL	3	11	20	31	41
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	3	11	18	18	30
	KONTROL	3	10	17	22	33
Har prøvet lattergas	**FORSØG**	3	8	15	16	26
	KONTROL	3	9	17	19	31

Note: Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: "Ingen" = 0 pct.; "Næsten ingen" = 5 pct.; "En del" = 25 pct.; "Omkring halvdelen" = 50 pct.; "De fleste" = 75 pct. og "Næsten alle" = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: FORSØG = 134, KONTROL = 125
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

For de elever, som deltog i temadagen i 5. klasse (og som i 2021 gik i 6. klasse), er forskellene mellem forsøgs- og kontrolelever er meget små, og ingen er statistisk signifikante, jf. opstilling 10.3. Elevernes antagelser stiger med den aldersmæssige og geografiske afstand til referencegruppen, men dette gør sig gældende for både forsøgs- og kontrolelever. De små forskelle, der er, går heller ikke alle i samme retning – for eksempel er forsøgselevernes antagelser om andelen af jævnaldrende i København, der ryger dagligt, højere end kontrolelevernes, mens det omvendte gør sig gældende vedr. fuldskab. Overordnet set synes temadagen således ikke at have haft nogen afgørende indvirkning på elevernes antagelser om andres risikoadfærd.

Ser vi i stedet på andelen, som nærer egentlige flertalsmisforståelser, er billedet nogenlunde det samme, jf. opstilling 10.4.

*Opstilling 10.4: Elever i **6. klasse**: Andelen, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd i fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2021 (pct.).*

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	3	10	21	22	37*
	KONTROL	2	9	22	21	50
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	3	10	14	20	31*
	KONTROL	1	6	18	18	44
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	5	9	22	27	40
	KONTROL	2	10	20	30	52
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	2	11	18	12	27
	KONTROL	3	9	15	18	39
Har prøvet lattergas	**FORSØG**	3	8	14	11	23*
	KONTROL	3	8	14	14	35

Note: Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.
Antal besvarelser: FORSØG = 134, KONTROL = 125

Når det gælder egentlige flertalsmisforståelser, er der enkelte signifikante forskelle mellem forsøgs- og kontrolelever i 6. klasse, men kun, når referencegruppen er den, eleverne ved mindst om, nemlig de 15-16-årige i København. Hvad antagelser om øvrige referencegrupper angår, er der meget små forskelle mellem forsøgs- og kontrolelever, og heller ikke her går de alle i samme retning.

På 7. klassetrin ser billedet lidt anderledes ud, jf. opstilling 10.5.

*Opstilling 10.5: Elever i **7. klasse**: Forestillinger om andres risikoadfærd herom fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2021 (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	5	16	22**	24**	31***
	KONTROL	5	20	32	32	43
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	6	18	20***	23**	30**
	KONTROL	3	22	32	31	40
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	6	17	23**	30**	37*
	KONTROL	5	22	34	38	47
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	5	15	20**	20	27*
	KONTROL	5	16	29	25	35
Har prøvet lat-tergas	**FORSØG**	4	13	17**	14***	22***
	KONTROL	3	16	27	23	36

Note: Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: ”Ingen” = 0 pct.; ”Næsten ingen” = 5 pct.; ”En del” = 25 pct.; ”Omkring halvdelen” = 50 pct.; ”De fleste” = 75 pct. og ”Næsten alle” = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: FORSØG = 124, KONTROL = 117
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

I 7. klasse går alle forskelle mellem forsøgs- og kontroleleverne (med undtagelse af antagelser om venner) i den forventede retning, og de fleste er statistisk signifikante. Der er dog ikke signifikante forskelle på antagelser om venner og jævnaldrende i Ringsted. Uanset synes det klart, at temadagen på dette klassetrin har påvirket forsøgselevernes antagelser om andre i nedadgående retning. Også når det gælder egentlige flertalsmisforståelser, er der klar forskel på forsøgs- og kontroleleverne, jf. opstilling 10.6.

*Opstilling 10.6: Elever i **7. klasse**: Andelen, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2021 (pct.).*

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	5	10	19**	20	30*
	KONTROL	4	17	37	30	46
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	5	13*	17***	15*	30
	KONTROL	1	23	36	27	41
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	5	15	19***	31	45
	KONTROL	5	21	41	43	54
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	4	11	17**	13*	26*
	KONTROL	4	16	34	26	39
Har prøvet lattergas	**FORSØG**	5	10	13***	10**	22**
	KONTROL	2	13	31	24	40

Note: Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.
Antal besvarelser: FORSØG = 124, KONTROL = 117

Også når der måles på andelen, der har egentlige flertalsmisforståelser i 7. klasse, er der markant forskel på forsøgs- og kontroleleverne, og også her går de alle i den samme retning.

Ser vi endelig på eleverne i 8. klasse, er forskellene mellem forsøgs- og kontrolelever endnu mere markante, som det fremgår af opstilling 10.7.

*Opstilling 10.7: Elever i **8. klasse**: Forestillinger om andres risikoadfærd fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2021 (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	11	24***	28***	27***	31***
	KONTROL	12	33	39	36	43
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	8	21***	27**	25**	30**
	KONTROL	9	29	36	32	40
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	15	30**	34***	36***	38***
	KONTROL	20	40	46	48	53
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	9	19**	24**	22*	25***
	KONTROL	9	27	34	28	38
Har prøvet lattergas	**FORSØG**	4	14***	19***	15**	20***
	KONTROL	7	23	29	23	33

Note: Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: ”Ingen” = 0 pct.; ”Næsten ingen” = 5 pct.; ”En del” = 25 pct.; ”Omkring halvdelen” = 50 pct.; ”De fleste” = 75 pct. og ”Næsten alle” = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: FORSØG = 160, KONTROL = 144
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

På 8. klassetrin er der signifikante forskelle på antagelser om alle referencegrupper undtagen venners adfærd, og forskellene er generelt større, end de var på de yngre klassetrin. Det samme billede ses, når det gælder flertalsmisforståelser, jf. opstilling 10.8.

*Opstilling 10.8: Elever i **8. klasse**: Andelen, som tror, at mindst halvdelen af referencegruppen udøver den pågældende risikoadfærd fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, Ringsted forår 2021 (pct.).*

		Tror, at mindst halvdelen af … gør det				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	9	18*	25**	24*	28***
	KONTROL	8	29	42	35	47
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	6	14*	22**	21	29*
	KONTROL	6	24	37	31	43
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	11	26**	34***	40*	43***
	KONTROL	18	43	52	53	65
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	8	12*	15***	17	20***
	KONTROL	6	24	35	25	39
Har prøvet lattergas	**FORSØG**	2	6**	11***	9**	13***
	KONTROL	5	19	28	20	33

Note: Andelen omfatter elever, der har svaret "Omkring halvdelen", "De fleste" eller "Næsten alle" på spørgsmålene.
Antal besvarelser: FORSØG = 160, KONTROL = 144

Også i opstilling 10.8 er billedet entydigt: andelen af elever i forsøgsklasserne, som tror, at de forskellige former for risikoadfærd er normen blandt jævnaldrende og ældre unge i både Ringsted og København, er væsentlig lavere, end den er blandt kontroleleverne.

Samlet set viser analysen af effekter på de forskellige klassetrin, at temadagen ikke ser ud til at have haft nogen effekt på de elever, der deltog i 5. klasse, mens den synes at have haft den tilsigtede effekt på dem, der deltog i 6. og særlig i 7. klasse. De ældre elever er blevet mere påvirkede af temadagen, end de yngre er.

Da det, som tidligere beskrevet, også var blandt de ældste, at flest kunne huske temadagen, er det nærliggende at se på, om de sociale misforståelser blandt forsøgseleverne varierer med deres evne til at huske temadagen.

Opstilling 10.9: ***Forsøgselever i 6., 7. og 8. klasse****: Forestillinger om andres risikoadfærd i foråret 2021 fordelt efter, om eleverne husker temadagen, Ringsted 2021, (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**HUSKER TEMADAG**	7	18	27	26	31
	HUSKER IKKE TEMADAG	7	17	25	25	35
Bruger snus hver dag	**HUSKER TEMADAG**	6	17	21	24	29
	HUSKER IKKE TEMADAG	6	16	22	24	33
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**HUSKER TEMADAG**	9	22	27	34	38
	HUSKER IKKE TEMADAG	8	18	27	30	38
Har prøvet at ryge hash	**HUSKER TEMADAG**	6	14	19	34	25
	HUSKER IKKE TEMADAG	5	16	23	30	30
Har prøvet lat-tergas	**HUSKER TEMADAG**	4	11	15*	19	20*
	HUSKER IKKE TEMADAG	4	13	20	21	26

Note: Kategorien HUSKER IKKE TEMADAG indeholder elever, som ikke husker temadagen og elever, som husker, at den blev afholdt, men ikke selv deltog.
Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: ”Ingen” = 0 pct.; ”Næsten ingen” = 5 pct.; ”En del” = 25 pct.; ”Omkring halvdelen” = 50 pct.; ”De fleste” = 75 pct. og ”Næsten alle” = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: HUSKER TEMADAG = 236, HUSKER IKKE TEMADAG = 182

Generelt er der ikke væsentlige forskelle på antagelserne hos de elever, som husker temadagen, og dem, som ikke gør, jf. opstilling 10.9. De små forskelle, der ses, går i begge retninger. Kun antagelser om københavnerelevers brug af lattergas er signifikante. I de følgende opstillinger ses resultaterne for de enkelte klassetrin.

Opstilling 10.10: ***Forsøgselever i 6. klasse****: Forestillinger om andres risikoadfærd i foråret 2021 fordelt efter, om eleverne husker temadagen, Ringsted 2021, (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**HUSKER TEMADAG**	2	10	15	24	32
	HUSKER IKKE TEMADAG	4	13	22	26	40
Bruger snus hver dag	**HUSKER TEMADAG**	3	9*	13	23	28
	HUSKER IKKE TEMADAG	4	15	20	26	37
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**HUSKER TEMADAG**	3	8	15**	31	37
	HUSKER IKKE TEMADAG	4	12	26	28	39
Har prøvet at ryge hash	**HUSKER TEMADAG**	3	6*	12**	16	27
	HUSKER IKKE TEMADAG	3	15	22	20	32
Har prøvet lattergas	**HUSKER TEMADAG**	2	6	11*	15	21
	HUSKER IKKE TEMADAG	3	10	19	17	29

Note: Kategorien HUSKER IKKE TEMADAG indeholder elever, som ikke husker temadagen og elever, som husker, at den blev afholdt, men ikke selv deltog.
Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: ”Ingen” = 0 pct.; ”Næsten ingen” = 5 pct.; ”En del” = 25 pct.; ”Omkring halvdelen” = 50 pct.; ”De fleste” = 75 pct. og ”Næsten alle” = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: HUSKER TEMADAG = 57, HUSKER IKKE TEMADAG = 77

Blandt forsøgseleverne på 6. klassetrin er der en klar tendens til, at de elever, som husker temadagen, har mindre sociale misforståelser end dem, der ikke husker dagen. Hvis man sammenligner med tallene fra opstilling 10.3 ovenfor, ses det, at de sociale misforståelser hos de forsøgselever, som ikke husker temadagen, er af nogenlunde samme omfang som hos kontroleleverne på 6. klassetrin.

Opstilling 10.11: ***Forsøgselever i 7. klasse****: Forestillinger om andres risikoadfærd i foråret 2021 fordelt efter, om eleverne husker temadagen, Ringsted 2021, (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**HUSKER TEMADAG**	6	17	23	27*	33
	HUSKER IKKE TEMADAG	5	15	22	19	27
Bruger snus hver dag	**HUSKER TEMADAG**	6	19	21	26*	33
	HUSKER IKKE TEMADAG	5	15	18	18	26
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**HUSKER TEMADAG**	7	19	24	33	40
	HUSKER IKKE TEMADAG	4	15	21	25	33
Har prøvet at ryge hash	**HUSKER TEMADAG**	5	13	19	20	26
	HUSKER IKKE TEMADAG	5	17	20	20	28
Har prøvet lattergas	**HUSKER TEMADAG**	4	11	16	15	21
	HUSKER IKKE TEMADAG	5	14	19	14	24

Note: Kategorien HUSKER IKKE TEMADAG indeholder elever, som ikke husker temadagen og elever, som husker, at den blev afholdt, men ikke selv deltog.
Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: ”Ingen” = 0 pct.; ”Næsten ingen” = 5 pct.; ”En del” = 25 pct.; ”Omkring halvdelen” = 50 pct.; ”De fleste” = 75 pct. og ”Næsten alle” = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: HUSKER TEMADAG = 74, HUSKER IKKE TEMADAG = 50

Hos eleverne på 7. klassetrin er billedet noget mere blandet. På nogle områder har eleverne, som husker temadagen, lidt lavere antagelser end dem, der ikke husker dagen, på andre lidt højere, herunder to signifikante forskelle, nemlig antagelser om de 15-16-åriges brug af tobaksprodukter i Ringsted, jf. opstilling 10.11. De sociale misforståelser er dog stadig af mindre omfang end hos kontrolgruppen, hvis man sammenligner med opstilling 10.5 ovenfor.

Opstilling 10.12: ***Forsøgselever i 8. klasse****: Forestillinger om andres risikoadfærd herom i foråret 2021 fordelt efter, om eleverne husker temadagen, Ringsted 2021, (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**HUSKER TEMADAG**	10	24	27	25	29
	HUSKER IKKE TEMADAG	12	25	31	29	35
Bruger snus hver dag	**HUSKER TEMADAG**	8	21	26	23	28
	HUSKER IKKE TEMADAG	9	20	29	28	35
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**HUSKER TEMADAG**	14	32	34	35	37
	HUSKER IKKE TEMADAG	18	28	33	37	40
Har prøvet at ryge hash	**HUSKER TEMADAG**	9	20	23	21	23
	HUSKER IKKE TEMADAG	8	17	25	25	29
Har prøvet lattergas	**HUSKER TEMADAG**	4	13	17	14	19
	HUSKER IKKE TEMADAG	4	16	22	18	26

Note: Kategorien HUSKER IKKE TEMADAG indeholder elever, som ikke husker temadagen og elever, som husker, at den blev afholdt, men ikke selv deltog.
Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: ”Ingen” = 0 pct.; ”Næsten ingen” = 5 pct.; ”En del” = 25 pct.; ”Omkring halvdelen” = 50 pct.; ”De fleste” = 75 pct. og ”Næsten alle” = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: HUSKER TEMADAG = 105, HUSKER IKKE TEMADAG = 55

Blandt forsøgseleverne i 8. klasse er der ingen signifikante forskelle mellem elever, der kan huske temadagen, og dem, der ikke kan, og forskellene er generelt begrænsede, jf. opstilling 10.12. De forskelle, der er, går dog generelt i retning af, at de elever, der husker temadagen, har mere begrænsede sociale overdrivelser, end dem, der ikke husker dagen. På dette klassetrin er det to ud af tre elever, som angiver at huske temadagen, hvilket kan tænkes at have indflydelse på klassen som helhed.

Det er tillige undersøgt, om det har betydning for omfanget af elevernes sociale misforståelser, om de har skiftet skole ved udgangen af skoleåret 2019/2020. I opstilling 10.13 ses resultaterne for de elever, som *ikke* skiftede skole fra hhv. 5. til 6., 6. til 7. og 7. til 8. klassetrin.

*Opstilling 10.13: Elever i **6., 7. og 8. klasse, som gik i samme skole i begge undersøgelsesår**: Forestillinger om andres risikoadfærd i foråret 2021 fordelt på forsøgs- og kontrolklasser, (pct.).*

		Forestillinger om:				
		Venner	Jævnaldr. i Ringsted	Jævnaldr. i Kbh.	15-16-årige i Ringsted	15-16-årige i Kbh.
Ryger tobak hver dag	**FORSØG**	7	18*	23**	26*	33***
	KONTROL	6	22	30	31	41
Bruger snus hver dag	**FORSØG**	6	17	21**	25	31*
	KONTROL	5	19	28	27	37
Drikker sig fuld min. en gang om måneden	**FORSØG**	9	21*	27*	33**	38***
	KONTROL	11	25	33	38	46
Har prøvet at ryge hash	**FORSØG**	6	15	21	21	27**
	KONTROL	6	18	24	24	34
Har prøvet lattergas	**FORSØG**	3	11**	17**	16**	22***
	KONTROL	5	16	24	20	32

Note: Der er foretaget en omregning af svarkategorier til procenter på følgende måde: "Ingen" = 0 pct.; "Næsten ingen" = 5 pct.; "En del" = 25 pct.; "Omkring halvdelen" = 50 pct.; "De fleste" = 75 pct. og "Næsten alle" = 95 pct. Den viste procentsats er gennemsnittet af elevernes besvarelser.
Antal besvarelser: FORSØG = 325, KONTROL = 307
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

En sammenligning med besvarelser for alle elever i datasættet viser, at der kun er få og små forskelle i antagelserne fra hele gruppen sammenlignet med dem, der ikke har skiftet skole, hvorfor skoleskift ikke synes at have nogen særlig betydning for omfanget af sociale misforståelser.

Endelig er det undersøgt, om det har nogen betydning for forsøgseleverne, om der blev afholdt forældremøde i forbindelse med temadagen. I tre ud af de i alt 24 forsøgsklasser lykkedes det ikke at afholde forældremøde grundet nedlukningen. Tilfældigvis drejede det sig om én klasse på hvert klassetrin fra 5. til 7., og der er derfor tale om en slags naturligt eksperiment. Det har betydning for elevernes erindring om temadagen, om der var forældremøde eller ej, jf. opstilling 10.14.

Opstilling 10.14: ***Forsøgselever i 6., 7. og 8. klasse****: Elevernes besvarelser af spørgsmålet om, hvorvidt de husker temadagen, fordelt efter, om der blev afholdt forældremøde i deres klasse eller ej, Ringsted 2021, (pct.).*

	Ja, det kan jeg godt huske, og jeg deltog selv	Ja, det kan jeg godt huske, men jeg deltog ikke	Nej, det kan jeg ikke huske	I alt
FORÆLDREMØDE AFHOLDT	60	4	36	100
FORÆLDREMØDE IKKE AFHOLDT	36	12	52	100

X^2 = 13,486, df = 2, p = 0,001
Antal besvarelser: FORÆLDREMØDE AFHOLDT: 360, FORÆLDREMØDE IKKE AFHOLDT: 58

Her ses en klar sammenhæng: væsentlig flere elever i de klasser, som havde forældremøde, kan huske temadagen. Der synes således ikke at være tvivl om, at et forældremøde knyttet til temadagen kan have betydning for, om dagen fæstner sig i elevernes hukommelse.

Der er også gennemført en analyse af, om der er forskel på omfanget af elevernes sociale misforståelser alt efter, om der blev afholdt forældremøde i klassen eller ej. Dette er ikke tilfældet (analyser ikke vist).

Holdninger til unge der ryger og drikker

Eleverne er også i den afsluttende undersøgelse blevet bedt om at tilkendegive deres holdninger til dem, der ryger, og dem, der drikker meget, ved at tage stilling til en række udsagn om denne gruppe. Hvad rygning angår, er der ingen signifikante forskelle, men dog en svag tendens til, at en mindre andel af forsøgseleverne finder, at rygere virker åndssvage, mens lidt flere forsøgselever mener, at det må rygerne selv om, jf. opstilling 10.15. Elevernes holdninger ligger i øvrigt meget tæt på resultaterne fra korttidsopfølgningen.[8]

Opstilling 10.15: Elever i ***6., 7. og 8. klasse:*** *Procentandel, der synes, at dem der ryger … Ringsted, foråret 2021, fordelt på forsøgs-og kontrolklasser (pct.).*

	Forsøg	**Kontrol**
… som regel er meget sjove og festlige	4	5
… virker tjekkede	1	1
… virker sumpede	7	6
… virker utjekkede	27	24
… virker ulækre	29	30
… virker seje	1	1
… virker åndssvage	37	42
”Det må de selv om”	78	73

Antal besvarelser: FORSØG = 435, KONTROL = 405
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

[8] Af hensyn til overskueligheden bringes der ikke tabeller vedr. sammenligningen med resultaterne fra korttidsopfølgningen. Detaljerede resultater herfra kan findes i Balvig og Holmberg (2020).

Hvad dem, der drikker meget, angår, er billedet det samme, heller ikke her er der signifikante forskelle på forsøgs- og kontroleleverne, samtidig med, at holdningerne ligner dem, der sås blandt forsøgseleverne i korttidsopfølgningen.

*Opstilling 10.16: Elever i **6., 7. og 8. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der drikker meget… Ringsted, foråret 2021, fordelt på forsøgs-og kontrolklasser (pct.).*

	Forsøg	**Kontrol**
… som regel er meget sjove og festlige	17	17
… virker tjekkede	1	2
… virker sumpede	8	10
… virker utjekkede	21	19
… virker ulækre	22	22
… virker seje	1	2
… virker åndssvage	35	38
”Det må de selv om”	80	76

Antal besvarelser: FORSØG = 435, KONTROL = 405
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Der er enkelte forskelle i udviklingen for de forskellige klassetrin, men ikke nær så markant som i kortidsopfølgningen. På 6. klassetrin er der ingen signifikante forskelle i holdningerne til hverken rygere eller dem der drikker meget, jf. opstilling 10.17-10.18.

*Opstilling 10.17: Elever i **6. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der ryger … Ringsted, foråret 2021, fordelt på forsøgs-og kontrolklasser (pct.).*

	Forsøg	**Kontrol**
… som regel er meget sjove og festlige	4	4
… virker tjekkede	0	0
… virker sumpede	6	6
… virker utjekkede	25	20
… virker ulækre	29	27
… virker seje	1	1
… virker åndssvage	41	41
”Det må de selv om”	74	67

Antal besvarelser: FORSØG = 140, KONTROL = 135
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Der er en svag tendens til, at forsøgseleverne er mere tilbøjelige til at mene, at dem, der ryger, ”selv må om det”, men den er ikke signifikant.

*Opstilling 10.18: Elever i **6. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der drikker meget … Ringsted, foråret 2021, fordelt på forsøgs-og kontrolklasser (pct.).*

	FØR	EFTER
… som regel er meget sjove og festlige	12	9
… virker tjekkede	0	1
… virker sumpede	8	12
… virker utjekkede	20	20
… virker ulækre	28	28
… virker seje	1	1
… virker åndssvage	41	42
”Det må de selv om”	77	72

Antal besvarelser: FORSØG = 140, KONTROL = 135
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Også for 6.-klasseseleverne gælder, at holdningerne til dem, der ryger og dem, der drikker meget, i 2021 ligger tæt op ad forsøgselevernes besvarelser i korttidsopfølgningen.

På 7. klassetrin er forsøgs- og kontrolklassernes besvarelser også meget ens, på nær et par signifikante undtagelser, jf. opstilling 10.19.

*Opstilling 10.19: Elever i **7. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der ryger … Ringsted, foråret 2021, fordelt på forsøgs-og kontrolklasser (pct.).*

	Forsøg	Kontrol
… som regel er meget sjove og festlige	4	3
… virker tjekkede	2	1
… virker sumpede	5	7
… virker utjekkede	25	29
… virker ulækre	25*	37
… virker seje	0	1
… virker åndssvage	30*	46
”Det må de selv om”	79	72

Antal besvarelser: FORSØG = 130, KONTROL = 122
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

En signifikant mindre andel af forsøgseleverne i 7. klasse mener, at rygere virker ulækre eller åndssvage, mens der ikke er nogen forskel i andelen, der har positive holdninger til rygere. Præcis det samme mønster ses i holdningen til dem, der drikker meget, jf. opstilling 10.20.

*Opstilling 10.20: Elever i **7. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der drikker meget … Ringsted, foråret 2021, fordelt på forsøgs-og kontrolklasser (pct.).*

	Forsøg	**Kontrol**
… som regel er meget sjove og festlige	19	14
… virker tjekkede	2	1
… virker sumpede	5	8
… virker utjekkede	20	23
… virker ulækre	17*	28
… virker seje	1	2
… virker åndssvage	31*	43
”Det må de selv om”	79	82

Antal besvarelser: FORSØG = 130, KONTROL = 122
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Det fremgik af korttidsopfølgningen, at forsøgselevernes opfattelse af dem, der ryger og dem, der drikker meget, allerede ændrede sig efter temadagen, og andelen, der mener, at disse grupper er ulækre og/eller åndssvage, er stort set uændret et år efter.

Hvad 8.-klasserne angår, er der ingen signifikante forskelle i forsøgs- og kontrolelevers holdning til rygere, jf. opstilling 10.21.

*Opstilling 10.21: Elever i **8. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der ryger … Ringsted, foråret 2021, fordelt på forsøgs-og kontrolklasser (pct.).*

	Forsøg	**Kontrol**
… som regel er meget sjove og festlige	5	7
… virker tjekkede	0	3
… virker sumpede	9	5
… virker utjekkede	30	23
… virker ulækre	33	26
… virker seje	2	1
… virker åndssvage	38	39
”Det må de selv om”	79	79

Antal besvarelser: FORSØG = 165, KONTROL = 148
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Der er stort set heller ikke nogen forskelle i holdninger til dem, der drikker meget, med undtagelse af, at der her er en signifikant *større* andel, som mener, at de virker ulækre, jf. opstilling 10.22.

*Opstilling 10.22: Elever i **8. klasse:** Procentandel, der synes, at dem der drikker meget … Ringsted, foråret 2021, fordelt på forsøgs-og kontrolklasser (pct.).*

	Forsøg	**Kontrol**
… som regel er meget sjove og festlige	19	28
… virker tjekkede	2	4
… virker sumpede	10	9
… virker utjekkede	21	14
… virker ulækre	21*	12
… virker seje	2	3
… virker åndssvage	32	31
”Det må de selv om”	82	76

Antal besvarelser: FORSØG = 165, KONTROL = 148
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Samlet set kan vi konstatere, at den væsentlige udvikling, der skete i andelen, der mente, at ”det må de selv om”, som kunne konstateres hos forsøgseleverne i korttidsopfølgningen, fortsat er til stede. Denne andel er i 2021 lidt større, end den er hos kontroleleverne, men der er ikke tale om nogen signifikant forskel. For bedre at kunne vurdere, om udviklingen hos forsøgseleverne kan tilskrives interventionen, er udviklingen i henholdsvis forsøgs- og kontrolelevernes holdninger fra 2019-2021 analyseret separat, jf. opstilling 10.23-10.24 nedenfor.

*Opstilling 10.23: Elever i **kontrolklasserne** på **6., 7. og 8. klassetrin:** Procentandel, der synes, at dem der ryger … Ringsted, 2019 og 2021 (pct.).*

	2019	**2021**
… som regel er meget sjove og festlige	5	5
… virker tjekkede	2	1
… virker sumpede	4	6
… virker utjekkede	17	24*
… virker ulækre	30	30
… virker seje	2	1
… virker åndssvage	45	42
”Det må de selv om”	65	73*

Bemærk: i 2019 gik eleverne i 5., 6. og 7. klasse.
Antal besvarelser: 2019 = 447, 2021 = 405
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

*Opstilling 10.24: Elever i **forsøgsklasserne på 6., 7. og 8. klassetrin:** Procentandel, der synes, at dem der ryger … Ringsted, 2019 og 2021 (pct.).*

	2019	**2021**
… som regel er meget sjove og festlige	7	5
… virker tjekkede	1	1
… virker sumpede	4	7*
… virker utjekkede	20	27**
… virker ulækre	32	29
… virker seje	2	1
… virker åndssvage	47	37**
”Det må de selv om”	67	78***

Bemærk: i 2019 gik eleverne i 5., 6. og 7. klasse.
Antal besvarelser: 2019 = 471, 2021 = 435
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Sammenligner man udviklingen i holdningen til rygere hos kontrol- og forsøgseleverne, bliver det klart, at den går i samme retning for begge grupper: En større andel af eleverne synes i 2021, at rygere virker utjekkede, en mindre andel, at de virker åndssvage (her er kun udviklingen hos forsøgseleverne statistisk signifikant), og en større andel angiver om rygerne, at ”det må de selv om”. Udviklingen er lidt mindre markant hos kontroleleverne, men det samlede indtryk er, at udviklingen i gruppernes holdninger ligner hinanden. Udviklingen i holdninger til dem, der drikker meget, ses nedenfor.

*Opstilling 10.25: Elever **i kontrolklasserne** på **6., 7. og 8. klassetrin:** Procentandel, der synes, at dem der drikker meget … Ringsted, 2019 og 2021 (pct.).*

	2019	**2021**
… som regel er meget sjove og festlige	15	17
… virker tjekkede	2	2
… virker sumpede	6	10*
… virker utjekkede	21	19
… virker ulækre	29	22*
… virker seje	2	2
… virker åndssvage	46	38*
”Det må de selv om”	68	76**

Bemærk: i 2019 gik eleverne i 5., 6. og 7. klasse.
Antal besvarelser: 2019 = 447, 2021 = 405
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

*Opstilling 10.26: Elever i **forsøgsklasserne** på **6., 7. og 8. klassetrin:** Procentandel, der synes, at dem der drikker meget … Ringsted, 2019 og 2021 (pct.).*

	2019	**2021**
… som regel er meget sjove og festlige	19	17
… virker tjekkede	2	1
… virker sumpede	6	8
… virker utjekkede	21	21
… virker ulækre	33	22***
… virker seje	2	1
… virker åndssvage	47	35***
”Det må de selv om”	68	80***

Bemærk: i 2019 gik eleverne i 5., 6. og 7. klasse.
Antal besvarelser: 2019 = 471, 2021 = 435
* = p<0,05, **= p<0,01, *** = p<0,001

Udviklingen fra 2019 til 2021 i holdninger til dem, der drikker meget, er stort set den samme som udviklingen i holdninger til rygere: færre mener, at dem, der drikker, er åndssvage eller ulækre, og flere, at ”det må de selv om”.

Samlet set overskygger lighederne i holdninger forskellene, og denne analyse tyder på, at det ikke (i hvert fald ikke udelukkende) er interventionen, der har fået flere forsøgselever til at mene, at de andre selv må om deres rygning og druk – den samme udvikling, om end lidt mindre markant, ses hos kontroleleverne.

Andelen, der anser dem, der ryger, og dem, der drikker meget, for ulækre og åndssvage, falder også i begge elevgrupper fra 2019 til 2021 – uden at der er nogen stigning i andelen, der har positive holdninger til rygere og alkoholbrugere. Selv om udviklingen er tydeligst hos forsøgseleverne, ses den også hos kontroleleverne, og den kan derved næppe tilskrives interventionen. En nærliggende forklaring, som også blev fremført i Midtvejsevalueringen (Balvig og Holmberg 2020), er, at udviklingen kan tilskrives nedlukningen. En stor del af eleverne har haft begrænset kontakt med andre fra deres skole, og deres ændrede holdning kan derfor bero på, at eleverne ikke har set ret meget til dem, der ryger og drikker, i nedlukningsperioden.

Temadagens betydning for elevernes sociale overdrivelser

Samlet set viser analyserne i dette afsnit, at temadagen har haft forskellig betydning på de forskellige klassetrin. Blandt elever, der deltog i temadagen i 5. klasse, er det under halvdelen, der kan huske, at de deltog, og der er på dette klassetrin meget begrænset forskel på forsøgs- og kontroleleverne. Blandt eleverne, der deltog i 6. klasse, er det over halvdelen, der husker temadagen, og de sociale misforståelser er væsentlig mindre end i kontrolgruppen. To tredjedele af de 7.-klasseelever, der deltog i temadagen, kunne huske den året efter, og også her har deltagelsen reduceret deres sociale overdrivelser væsentligt, når de sammenlignes med kontrolgruppen.

Hvis man i stedet sammenligner de sociale overdrivelser fra korttidsmålingen i Midtvejsevalueringen (Balvig og Holmberg 2020) med resultaterne fra 2021, er det tydeligt, at de sociale overdrivelser generelt er vokset blandt de elever, der deltog i temadagen i 5. klasse. Blandt de elever, der deltog

i 6. klasse, er antagelser om venner og jævnaldrende steget med typisk 6-8 procentpoint, mens antagelser om ældre i Ringsted og København har været stabile eller er faldet let. Blandt dem, der deltog i 7. klasse, er antagelser om jævnaldrendes fuldskab steget, mens alle øvrige antagelser har været nogenlunde stabile.

Temadagen har dermed haft klar effekt på 6. og 7. klassetrin, når det gælder påvirkning af elevernes sociale overdrivelser, men begrænset til ingen effekt på 5. klassetrin. Den fraværende effekt på 5.-klasseeleverne synes blandt andet at kunne forklares med, at under halvdelen af eleverne på dette klassetrin kunne huske temadagen året efter, samtidig med, at de elever, der *kunne* huske den, havde væsentlig lavere sociale overdrivelser i den afsluttende undersøgelse. I det oprindelige Ringstedforsøg (se Balvig, Holmberg og Sørensen, 2005), hvor kun 5. og 6. klassetrin[9] deltog, sås der klare effekter på de sociale overdrivelser på begge klassetrin (på 5. klassetrin dog ikke på tobaksområdet), og på nogen områder var effekten størst på 5. klassetrin.

I 2021 er billedet et helt andet – effekt på de sociale overdrivelser ses stort set alene på 6. og 7. klassetrin. På denne baggrund må det overvejes, om det i dag er for tidligt at gennemføre denne form for social pejling i 5. klasse.

[9] Med undtagelse af en enkelt 7.-klasse.

Effekt på risikoadfærd

I evalueringen af ”Alle de andre gør det – version 1” fandt man ligeledes en vis gunstig effekt på sociale misforståelser, men ikke på risikoadfærd. At mindske risikoadfærd er det ultimative mål med denne form for tiltag, og det er derfor særlig interessant, om ”Alle de andre gør det – version 2” har medvirket til at reducere de unges brug af rusmidler, tilbøjelighed til at stjæle, begå vold osv.

Ved gennemgangen af de mulige effekter på risikoadfærd vil vi ikke nøjes med at angive om forskellene er ”røde”, ”sorte” eller ”grønne”, jf. tidligere herom, men også om forskellene er *statistisk* signifikante, angivet ved *’er eller mangel på samme. ”Grønne” tal angiver, om tendensen er, at en bestemt form for risikoadfærd er lavest i forsøgsgruppen (med mere end 0,5 procentpoints forskel), mens ”røde” tal angiver det modsatte.

Vi har en formodning om, at effekten kunne tænkes at være størst, hvis man efter det skoleår, hvor temadagen fandt sted, er fortsat om end ikke i samme klasse, så i hvert fald på samme skole. Derfor har vi beregnet resultaterne såvel for alle, samt alene for dem der ved undersøgelsen i 2021 gik på samme skole som ved forsøget i begyndelsen af 2020.

Som tidligere vurderes de mulige effekter for hvert klassetrin for sig. Det klassetrin, der angives i tabellerne, er – medmindre andet er angivet – det klassetrin man gik på, da ’effektundersøgelsen’ blev foretaget i foråret 2021, dvs. et år efter forsøget.

Rus- og nydelsesmidler

For 6. og 7. klasserne er procenterne for brug af diverse rus- og nydelsesmidler i alle tilfælde meget små, og ingen af forskellene er statistisk signifikante, jf. tabel 10.27 og 10.28.

Opstilling 10.27: Procent der aktuelt bruger eller som inden for de seneste 12 måneder har brugt forskellige former for **rus- og nydelsesmidler**, **2021***, i 6. 7 og, 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (alle).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Ryger tobak dagligt eller til fester	0,0	0,0	2,5	3,1	4,7	7,9
Bruger snus hver dag eller til fester	0,7	1,4	0,0	1,5	2,7	4,8
Drikker sig fuld en eller flere gange om måneden	0,0	1,4	0,0	3,1	10,8	6,1(*)
Har brugt hash seneste 12 mdr.	0,0	0,0	0,8	1,5	2,0	7,3*
Har brugt lattergas seneste 12 mdr.	0,0	0,0	0,0	0,8	2,7	1,2
n =	135	140	122	130	148	165

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Opstilling 10.28: Procent der aktuelt bruger eller som inden for de seneste 12 måneder har brugt forskellige former for **rus- og nydelsesmidler**, **2021***, i 6. 7 og, 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (elever der gik på **samme skole** forudgående skoleår).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Ryger tobak dagligt eller til fester	0,0	0,0	1,8	0,0	5,0	7,3
Bruger snus hver dag eller til fester	0,8	1,5	0,0	1,9	2,2	3,3
Drikker sig fuld en eller flere gange om måneden	0,0	1,5	0,0	1,9	10,1	6,0(*)
Har brugt hash seneste 12 mdr.	0,0	0,0	0,0	1,9	2,2	6,7(*)
Har brugt lattergas seneste 12 mdr.	0,0	0,0	0,0	0,0	2,9	0,7
n =	123	134	57	54	139	150

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

For 8. klassernes vedkommende er der nogle betydningsløse forskelle mellem kontrol- og forsøgsklasserne med hensyn til brug af snus og lattergas. For tobakkens vedkommende peger det umiddelbart i den forkerte retning, men der er dog ikke statistisk signikant flere, der ryger i forsøgs- end i kontrolklasserne. Det viser sig endvidere udelukkende at være 'festrygere', der er noget overrepræsenteret i forsøgsklasserne. 'Festrygerne' i forsøgsklasserne er i modsætning til 'festrygerne' i kontrolklasserne stærkt koncentreret til en enkelt klasse. Man får den tanke, at det hele beror på en enkelt fest i en enkelt klasse, hvor en eller flere har haft tobak med og får flere af de andre til at prøve.

For de daglige rygere forholder det sig omvendt: Her er frekvensen af tobaksbrugere i forsøgsklasserne kun det halve af kontrolklassernes, og dette peger altså i den 'rigtige' retning.

Det gør det også, at rygerne som helhed i forsøgsklasserne nu har det dårligere med at ryge end rygerne i kontrolklasserne og i langt højere grad mener, at de sandsynligvis kommer til at stoppe med at ryge. I kontrolklasserne var det 57 pct., der gav udtryk for, at de havde fortrudt, at de var begyndt at ryge, mens det i forsøgsklasserne var hele 92 pct. I forsøgsklasserne var det 69 pct., der allerede havde forsøgt at holde op, og 62 pct. mente, at de sandsynligvis ville komme til at holde op med at ryge. For kontrolklasserne var de tilsvarende procenter 43 og 41.

For hashbrugets vedkommende peger frekvenserne ikke blot i den forkerte retning: Forskellen er også, om end svagt, statistisk signifikant. Det hele forklares af, at 6 ud af de 10 personer, der havde røget hash i forsøgsgruppen, gik i én bestemt klasse på én bestemt skole. Alle disse seks havde kun prøvet hash én gang. Igen kan man formode, at det skyldes en særlig begivenhed, hvor måske en har fået fat i noget hash og får fem andre med på at prøve. Desværre er der ikke i undersøgelserne spurgt om, hvordan hashbrugerne havde det med deres hashbrug.

Tilbage af det, vi har spurgt om, bliver alkohol. Målt på den måde, vi har gjort det, er alkohol det af rus- og nydelsesmidlerne, der ved udgangspunktet var mest udbredt. For alkohols vedkommende finder vi en (svag) statistisk signifikant forskel mellem forsøgs- og kontrolklasserne. Denne går til gengæld i den 'rigtige' retning. 10 pct. af 8. klasseeleverne i kontrolklasserne drak sig fulde mindst en gang om måneden, mens det var 6 pct. i forsøgsklasserne. Tillige er de, der drikker sig fulde, mere ligeligt og 'tilfældigt' fordelt mellem klasserne end tobaks- og hashbrug blandt såvel kontrol- som forsøgsklasserne. Det synes ikke i samme grad at være enkeltstående hændelser, der kan forklare forskellene.

Samlet set var der 16,9 pct. af alle 8. klasseeleverne i kontrolgruppen, der brugte eller inden for de seneste 12 måneder havde brugt et eller flere rus- eller nydelsesmidler, de blev udspurgt om. I forsøgsklasserne var det 11,5(*) pct. Hvis man alene ser på de elever, der efter året med temadagen fortsatte på samme skole, var de tilsvarende procenter 16,5 og 10,7(*). Forskellene er svagt statistisk signifikante i den 'rigtige' retning. Samlet set synes forsøget således at have reduceret 8. klasseelevernes forbrug af rus- og nydelsesmidler med mindst en tredjedel.

Tyveri

De følgende fire tabeller viser forskellene med hensyn til tyveri mellem kontrol- og forsøgsklasserne.

Andelen, der inden for de seneste 12 måneder havde været udsat for tyveri, adskiller sig ikke statistisk signifikant for nogen af klassetrinene, og uanset om det drejer sig om alle under ét eller alene dem, der er fortsat på samme skole.

Opstilling 10.29: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået forskellige former for **tyveri** *eller været udsat herfor,* **2021***, i 6., 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (alle).*

Seneste 12 måneder forsøgt eller faktisk stjålet/begået …	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
cigaretter/tobak derhjemme	1,5	1,4	5,7	4,6	10,1	6,7
alkohol derhjemme	2,2	7,1(*)	6,6	7,7	16,2	18,2
penge derhjemme	8,9	15,7(*)	13,1	15,4	10,1	7,3
cykeltyveri	6,7	11,4	11,5	13,1	8,8	3,6(*)
knallerttyveri	1,5	1,4	1,6	4,6	3,4	1,2
tyveri fra skole	3,7	5,0	8,2	6,2	12,8	6,7(*)
tyveri fra uaflåst bil	0,7	0,0	1,6	0,8	0,7	0,0
tyveri fra aflåst bil	0,0	1,4	2,5	3,8	0,7	0,0
butikstyveri	4,4	3,6	4,9	7,7	7,4	6,7
tyveri udenfor butik	0,7	2,9	2,5	3,1	0,7	0,0
tyveri fra forening/klub	0,0	1,4	3,1	2,5	2,7	2,4
tyveri fra omklædningsrum	1,5	2,9	4,9	5,4	2,7	0,6
tyveri af/fra taske	0,7	4,3	4,9	4,6	2,7	1,8
indbrud i ubeboet bygning	0,0	1,4	1,6	1,5	0,7	1,8
indbrud i forretning/beboelse	0,0	0,0	0,8	0,0	0,7	0,0
UDSAT for at nogen har stjålet noget fra dig (cykel, penge el.lign.)	17,9	15,8	19,0	17,5	15,0	17,0
n =	135	140	122	130	148	165

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Opstilling 10.30: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået en eller anden form for **tyveri***,* **2021***, i 6., 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (alle).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Begået tyveri seneste 12 måneder	15,6	25,0(*)	25,4	24,6	28,4	24,2
n =	135	140	122	130	148	165

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Opstilling 10.31: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået forskellige former for **tyveri** *eller været udsat herfor,* **2021***, i 6., 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (elever der gik på* ***samme skole*** *forudgående skoleår).*

Seneste 12 måneder forsøgt eller faktisk stjålet/begået …	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
cigaretter/tobak derhjemme	0,8	1,5	5,3	3,7	10,8	5,3(*)
alkohol derhjemme	0,8	7,5*	7,0	9,3	15,8	15,3
penge derhjemme	6,5	14,9*	15,8	9,3	10,1	5,3
cykeltyveri	4,9	10,4	12,3	9,3	9,4	2,7*
knallerttyveri	0,8	1,5	0,0	1,9	3,6	1,3
tyveri fra skole	2,4	4,5	10,5	7,4	13,7	6,0*
tyveri fra uaflåst bil	0,0	0,0	1,8	1,9	0,7	0,0
tyveri fra aflåst bil	0,0	1,5	1,8	3,7	0,7	0,0
butikstyveri	4,1	3,0	3,5	7,4	7,9	6,0
tyveri udenfor butik	0,8	2,2	3,5	3,7	0,7	0,0
tyveri fra forening/klub	0,0	1,5	0,0	1,9	2,9	1,3
tyveri fra omklædningsrum	0,8	3,0	5,3	3,7	2,9	0,0*
tyveri af/fra taske	0,8	4,5	5,3	3,7	2,9	1,3
indbrud i ubeboet bygning	0,0	1,5	1,8	0,0	0,2	2,0
indbrud i forretning/beboelse	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7	0,0
UDSAT for at nogen har stjålet noget fra dig (cykel, penge el.lign.)	17,2	15,8	19,3	17,3	15,2	14,0
n =	123	134	57	54	139	150

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Opstilling 10.32: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået en eller anden form for **tyveri***,* **2021***, i 6., 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (elever der gik på* ***samme skole*** *forudgående skoleår).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Begået tyveri seneste 12 måneder	12,2	24,6*	28,1	20,4	28,1	22,0
n =	123	134	57	54	139	150

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Anderledes forholder det sig med hensyn til, hvor mange der tilkendegiver, at de selv har begået tyveri inden for de seneste 12 måneder efter udspørgningstidspunktet, hvilket stort set svarer til perioden efter temadagens afholdelse i forsøgsklasserne – og det falder helt forskelligt ud, afhængigt af, hvilket klassetrin vi ser på.

For 6. klassernes vedkommende er det gået den 'forkerte' vej. Blandt alle på dette klassetrin var det i kontrolklasserne 16 pct., der havde begået en eller flere former tyveri, mens det i forsøgsklasserne var 25 pct.(*). Hvis man alene ser på dem, der fortsatte på samme skole, var procenterne 12 og 25*. Det er betydelige forskelle i kontrolklassernes favør, og forskellene er statistisk signifikante. Som man kan se af tabel 10.29 og 10.31, er det desuden ikke blot en enkelt tyveriform eller to, der har været udslagsgivende. For de fleste tyveriformers vedkommende er tallene "røde", angivende at det er gået i den 'forkerte' retning for 6. klasserne. Dog bemærker man, at de eneste områder, hvor der er statistisk signifikans, er ved tyverier i hjemmet, af penge og/eller alkohol.

For 7. klassernes vedkommende viser det sig at være lige mange, der har stjålet noget i forsøgs- og kontrolklasserne – 25 pct. Bemærk, at hvis man alene ser på dem der er fortsat i samme skole, så er procenterne i forsøgsklassernes 'favør' – 20 pct. i forhold til 28 pct. i kontrolklasserne, en forskel der dog ikke er statistisk signifikant, fordi der er relativt få elever i disse 7. klasser. Når man kigger ned over de enkelte former for tyveri, forstærkes indtrykket af, at tiltaget ikke har haft nogen effekt på og i forsøgsklasserne: Der er ikke afgørende forskelle på, hvor mange "røde", "grønne" og "sorte" tal der findes, dvs. det synes lidt tilfældigt, om det ved de enkelte tyveriformer er gået i den ene eller den anden retning.

For 8. klassernes vedkommende er der 28 pct. i kontrolklasserne, der rapporterer, at de har begået en eller flere af de nævnte tyverier, mens det for forsøgsklasserne er 24 pct. For de elever, der har gået på samme skole, er de tilsvarende procenter 28 og 22. Forskellene er ikke så store, at de er statistisk signifikante, men de altdominerende "grønne" tal i tabel 10.29 og 10.31 peger i retning af, at der er tale om en generel tendens.

Hærværk

I tabel 10.33 og 10.34 angives de tilsvarende procenter for, hvor mange på hvert klassetrin og i henholdsvis kontrol- og forsøgsklasserne, der har begået de to former for hærværk, der er spurgt om, eller som har været udsat for hærværk.

*Opstilling 10.33: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået **hærværk el.lign**. eller været udsat herfor, **2021**, i 6., 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol og forsøgsgrupper (alle).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Med vilje ødelagt gadelygter, vejskilte, vinduer, sidespejle eller lavet ødelæggelser på skoler	2,2	1,4	3,3	5,4	5,4	7,9
Lavet graffiti	0,7	2,9	5,7	3,8	2,7	5,5
UDSAT for at nogen har ødelagt noget der tilhørte dig	38,1	38,8	37,2	27,6	34,0	32,1
n =	135	140	122	130	148	165

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

*Opstilling 10.34: Procent der inden for de seneste 12 måneder har begået i **hærværk el.lign**. eller været udsat herfor, **2021**, i 6., 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol og forsøgsgrupper (elever der gik på **samme skole** forudgående skoleår).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Med vilje ødelagt gadelygter, vejskilte, vinduer, sidespejle eller lavet ødelæggelser på skoler	1,6	1,5	3,5	5,6	5,8	6,0
Lavet graffiti	0,8	3,0	5,3	5,6	2,9	5,3
UDSAT for at nogen har ødelagt noget der tilhørte dig	36,9	38,3	42,1	26,9	33,3	30,7
n =	123	134	57	54	139	150

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Der er ingen statistisk signifikante forskelle overhovedet, og om det er gået lidt i den ene eller den anden retning for de enkelte klassetrin og de enkelte former for hærværk synes temmelig tilfældig. Vi mener på den baggrund at kunne konkludere, at forsøget ikke for nogen har haft nogen effekt af betydning for hærværk.

For dem der har gået på samme skole, var det i kontrolklasserne på *6. klassetrin* 2 pct., der havde begået mindst en af de to former for hærværk, og i forsøgsklasserne 4 pct.; på *7. klassetrin* var de tilsvarende procenter 7 og 9 – og på *8. klassetrin* ligeledes 7 og 9. Heller ikke opgjort på denne måde er der nogen af forskellene, der er statistisk signifikante.

Fysisk og psykisk vold

I tabel 10.35 og 10.36 gengives resultaterne for så vidt angår fysisk og psykisk vold.

Opstilling 10.35: Procent der inden for de seneste 12 måneder på en eller anden måde har været involveret i ***fysisk eller psykisk vold*****, 2021***, i 6., 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (alle).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Overværet eller været vidne til at andre unge har været i slagsmål eller voldelige	10,4	14,4	23,1	16,5	24,5	21,2
Selv været i slagsmål	14,2	20,1	14,9	15,0	11,6	9,7
Blevet truet med tæv uden at det blev til noget	11,9	12,9	17,4	15,0	15,5	16,4
At nogen har slået dig eller givet dig tæv	11,9	10,1	10,7	11,0	6,8	5,5
Selv truet andre med tæv uden at have gjort alvor af det	5,2	5,0	6,6	11,0	8,2	9,7
Selv slået på nogen eller givet nogen tæv	9,0	10,1	7,4	11,0	6,8	7,9
At nogen har truet dig til at udlevere penge, tøj, mobiltelefon el.lign.	1,5	1,4	3,3	2,4	2,0	2,4
Alene eller sammen med andre truet nogen eller ved tvang taget noget der tilhørte dem	1,5	2,1	1,6	4,6	2,0	1,2
Haft en dolk eller kniv med mere end 7 cm klinge	0,7	2,9	0,8	3,8	2,7	1,8
Alene eller sammen med andre drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det	3,7	5,0	9,9	9,4	8,8	4,8(*)
Blevet væk fra skole, fordi jeg var bange for at gå derhen på grund af andres drilleri, vold eller mobning	4,5	5,8	6,6	2,4	3,4	2,4
n =	135	140	122	130	148	165

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Opstilling 10.36: Procent der inden for de seneste 12 måneder på en eller anden måde har været involveret i **fysisk eller psykisk vold**, **2021***, i 6., 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (elever der gik på* ***samme skole*** *forudgående skoleår).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Overværet eller været vidne til at andre unge har været i slagsmål eller voldelige	9,8	13,5	19,3	19,2	24,6	20,0
Selv været i slagsmål	13,9	18,8	22,8	15,4	12,3	7.3
Blevet truet med tæv uden at det blev til noget	10,7	12,8	19,3	17,3	15,9	14,7
At nogen har slået dig eller givet dig tæv	10,7	10,5	12,3	13,5	6,5	5,3
Selv truet andre med tæv uden at have gjort alvor af det	4,1	4,5	3,5	13,5(*)	8,7	8,0
Selv slået på nogen eller givet nogen tæv	7,4	9,8	10,5	13,5	7,2	6,7
At nogen har truet dig til at udlevere penge, tøj, mobiltelefon el.lign.	0,8	1,5	7,0	0,0	1,4	1,3
Alene eller sammen med andre truet nogen eller ved tvang taget noget der tilhørte dem	0,0	2,2	1,8	1,9	2,2	1,3
Haft en dolk eller kniv med mere end 7 cm klinge	0,0	3,0	0,0	3,7	2,9	2,0
Alene eller sammen med andre drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det	3,3	5,3	8,9	9,6	8,7	2,7*
Blevet væk fra skole, fordi jeg var bange for at gå derhen på grund af andres drilleri, vold eller mobning	3,3	5,3	3,5	1,9	3,6	1,3
n =	123	134	54	57	139	150

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Hvis vi ser på alle, er der én statistisk signifikant forskel: *Blandt 8. klasseeleverne* i kontrolklasserne var der 9 pct., der inden for de seneste 12 måneder alene eller sammen med andre havde drillet eller mobbet en anden, så han eller hun blev ked af det, mens det i forsøgsklasserne var 5 pct.* For de elever, der fortsatte i samme skole efter forsøgsåret, var de tilsvarende procenter 9 og 3* pct. – i begge tilfælde altså statistisk signifikant lavere i forsøgsklasserne. Som vi har set andre steder, er der større effekt, hvis man er fortsat på samme skole, end hvis man har skiftet skole. For alle i 8. klasse er der sket en reduktion af mobning som følge af forsøget på i størrelsesordenen 45 pct., mens det for dem, der er fortsat på samme skole, er 69 pct.

For 8. klasseeleverne kan man også se en reduktion i, hvor mange der selv er blevet udsat for mobning, der har været så alvorlig, at man er blevet væk fra skole, men forskellene her er ikke statistisk signifikante. For den fysiske volds vedkommende tyder de dominerende "grønne" tal umiddelbart på, at der også her er sket en vis reduktion, men ikke så konsistent og ikke i samme grad som for den psykiske volds vedkommende.

Ser man under ét på de to indikatorer, der er medtaget i undersøgelsen vedrørende psykisk vold, er der 10,1 pct. af 8. klasseeleverne i kontrolklasserne, der har begået psykisk vold inden for det seneste år, over for 'kun' 4,8* pct. i forsøgsklasserne. Når man alene ser på de elever, der er fortsat på samme skole, er procenterne 10,1 og 2,7*.

For de fem indikatorer under ét, der indgår vedrørende fysisk vold, er der ingen forskel overhovedet.

For 7. klassernes vedkommende er der en enkelt statistisk signifikant forskel. Den vedrører alene dem, der er fortsat på samme skole, og går i den 'forkerte' retning. Den i øvrigt spredte fordeling af "røde", "grønne" og "sorte" forskelle tyder ikke på, at forsøget har gjort nogen afgørende forskel på omfanget og karakteren af vold i 7. klasserne, det være sig vold af psykisk eller fysisk karakter.

For 6. klassernes vedkommende er der ingen statistisk signifikante forskelle overhovedet. Dominansen af de "røde" forskelle tyder dog på, at det som ved tyverierne er gået i den 'forkerte' retning. Den negative effekt synes forholdsvis svag og langt fra af samme størrelse som for (hjemme)tyverierne vedkommende.

Internetmisbrug

Den sidste gruppe af risikoadfærd, vi har set på, er misbrug af og via internettet – samlet benævnt "internetmisbrug". Vi har såvel set på, om man har været udsat for forskellige former for internetmisbrug, som om man har begået internetmisbrug – jf. tabel 10.36 og 10.37.

*Opstilling 10.36: Procent der inden for de seneste 12 måneder har været involveret i **svindel el.lign. via internettet, 2021**, i 6. 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (alle).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
Alene eller sammen med andre svindlet med handel på internettet ved ikke at betale penge for…	0,7	2,1	1,6	0,8	0,7	0,6
Alene eller sammen med andre svindlet med handel på internettet ved at modtage penge for noget…	0,7	0,7	1,6	0,8	0,7	1,2
UDSAT for svindel ved handel (køb eller salg) på internettet	5,2	5,8	7,4	5,5	6,1	5,5
Alene eller sammen med andre hacket eller cracket på internettet…	0,7	5,0	2,5	3,8	6,1	4,8
UDSAT for at nogen har hacket eller cracket dig på internettet	6,7	11,5(*)	9,1	7,1	8,8	8,5
Alene eller sammen med andre snydt i spil på internettet	12,6	22,1*	17,2	16,2	18,9	18,5
UDSAT for at nogen har snydt dig i spil på internettet	19,4	22,3	18,2	16,5	15,0	10,9
Alene eller sammen med andre at have delt nøgenbilleder el.lign. uden at have fået tilladelse af d…	0,7	1,4	1,6	2,3	3,4	0,0*
UDSAT for at nogen har delt nøgenbilleder el.lign. af dig, uden at de havde fået lov til det?	0,7	1,4	3,3	5,5	3,4	3,6
n =	134	139	121	127	147	165

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Opstilling 10.37: Procent der inden for de seneste 12 måneder har været involveret i **svindel el.lign. via internettet, 2021***, i 6. 7. og 8. klasse – opdelt i kontrol- og forsøgsgrupper (elever der gik på* ***samme skole*** *forudgående skoleår).*

	6. klasse		7. klasse		8. klasse	
	KONTROL	FORSØG	KONTROL	FORSØG	KONTROL	FORSØG
Alene eller sammen med andre svindlet med handel på internettet ved ikke at betale penge for…	0,0	2,2	1,8	0,0	0,7	0,7
Alene eller sammen med andre svindlet med handel på internettet ved at modtage penge for noget…	0,0	0,7	1,8	0,0	0,7	0,7
UDSAT for svindel ved handel (køb eller salg) på internettet	4,9	6,0	8,8	5,8	6,5	4,0
Alene eller sammen med andre hacket eller cracket på internettet…	0,8	5,2(*)	1,8	7,4	6,5	4,0
UDSAT for at nogen har hacket eller cracket dig på internettet	5,7	11,3	12,3	13,5	9,4	8,0
Alene eller sammen med andre snydt i spil på internettet	12,2	22,4*	22,8	27,8	18,7	16,7
UDSAT for at nogen har snydt dig i spil på internettet	18,0	22,5	24,6	25,0	15,9	11,3
Alene eller sammen med andre at have delt nøgenbilleder el.lign. uden at have fået tilladelse af d…	0,0	1,5	1,8	1,9	3,6	0,0*
UDSAT for at nogen har delt nøgenbilleder el.lign. af dig, uden at de havde fået lov til det?	0,0	1,5	1,8	7,7	2,9	1,3
n =	122	133	57	52	138	150

Markering af tendenser: Tal vedrørende forsøgsgruppen: Grøn farve = en reduktion i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Rød farve = en øgning i forhold til kontrolgruppen som er større end 0,5 procentpoint. Sort farve = ændring i forhold til kontrolgruppen, max. plus/minus 0,5 procentpoint.
Signifikansberegninger: (*) = p < 0,10; * = p < 0,05; ** = p < 0,01; *** = p < 0,001. Når ingen * er angivet er forskellen ikke statistisk signifikant.

Resultaterne følger de tendenser, vi har set for flere af de øvrige former for risikoadfærd.

For 6. klassernes vedkommende er der to-tre forhold, der er statistisk signifikant mere udbredt i forsøgsklasserne end i kontrolklasserne. Hvor mange og hvilke er afhængigt af, om man ser på alle, eller alene de, der er fortsat i samme skole. For alle de deltagende 6. klasser er der signifikant flere i forsøgsklasserne, der alene eller sammen med andre har snydt i spil på internettet og/eller som har været udsat for at blive hacket eller cracket på internettet, end i kontrolklasserne. Samtlige øvrige forhold har "røde" tal, dvs. de er højere for forsøgsklassernes vedkommende end for kontrolklasserne. Det er for 6. klassernes vedkommende gået den 'forkerte' vej med hensyn til internetmisbrug.

For 7. klassernes vedkommende er der en nærmest ligelig blanding af "røde", "grønne" og "sorte" tal, hvilket indicerer, at vi for disse ikke har en effekt i hverken den ene eller den anden retning.

For 8. klassernes vedkommende er der én statistisk signifikant forskel mellem forsøgs- og kontrolklasserne. Den vedrører, hvorvidt man alene eller sammen med andre har delt nøgenbilleder el.lign. uden at have fået tilladelse af den, det drejer sig om. Denne er identisk med den ene af de to faktorer, vi som tidligere nævnt har benyttet som indikator på psykisk vold. I kontrolklasserne er der 4 pct., der indenfor de seneste 12 måneder forud for udspørgningstidspunktet, har gjort dette en eller flere gange. I forsøgsklasserne er det 0 pct. – altså, bogstavelig talt, ingen – uanset om man kigger på alle eller kun dem, der er fortsat på samme skole. Man kan vel simpelthen sige, at forsøget synes at have resulteret i, at eleverne indbyrdes i de 8. klasser, der har deltaget, behandler hinanden – og andre? – bedre og mere hensynsfuldt – direkte og eller via de elektroniske medier.

Modererende faktorer – og konklusioner

Vi har foretaget en lang række analyser med henblik på at vurdere, om der er forhold, der modificerer eller yderligere specificerer de generelle tendenser, vi har registreret med hensyn til niveauet af risikoadfærd.

En lang række af disse kan man i praksis ikke gøre noget ved, i hvert fald ikke direkte, såsom alder, køn o.lign.

Vi har koncentreret analyserne til to forhold, som man har eller kunne få indflydelse på.

Det første af disse forhold er skoleskift forårsaget af, at der ikke findes et klassetrin over ens nuværende klassetrin på den skole, man går på ved forsøgets gennemførelse. Vi finder, at den slags skoleskift generelt øger risikoen for brug af rus- og nydelsesmidler, begåelse af kriminalitet m.v. Det skal understreges, at det dog gennemgående ikke er nogen særlig stærk sammenhæng, og at den ikke er fuldstændig konsistent. I perspektiv af forsøget forholder det sig sådan, at skoleskift har en tendens til at svække de områder og for de grupper, hvor der findes en 'positiv' tendens, men typisk dog sådan, at den 'positive' tendens ikke helt forsvinder. For de områder og for de grupper, hvor der ikke findes nogen effekt af forsøget, eller hvor denne effekt er 'negativ', kan der ikke i samme grad spores nogen konsistent konsekvens af, om der har været skoleskift eller ej, men det trækker dog også her i retning af en forstærkning.

Det andet vedrører den mulige betydning af, hvilken 'impact' temadagen har haft, enkelt målt ved om man godt et års tid efter kan huske, at man har deltaget i en sådan temadag. Hvis 'impact' betyder noget, kan man – i et praktisk perspektiv – ændre dagens placering og indhold, så den gør mere indtryk og/eller sørge for at den styrkes efterfølgende, fx gennem forældremøder, senere tematimer, hvor emnet tages op igen m.v.

Det er næppe tilfældigt, hvem der efter et års tid kan huske en temadag om social pejling, men vi kan i hvert fald konstatere, at det er blandt dem, der kan huske temadagen i forsøgsgrupperne, vi især finder de 'positive' effekter. Fx forholder det sig sådan for tyveri, at for dem i forsøgsklasserne,

der kan huske temadagen, er der sammenholdt med kontrolklasserne sket en reduktion i begåelse af tyveri på 13 pct. på 6. klassetrin, 35 pct.(*) på 7. klassetrin og 32 pct.(*) på 8. klassetrin.

Det er blandt dem i forsøgsklasserne *på 6. klassetrin*, der ikke kan huske temadagen, at man finder en meget betydelig, statistisk signifikant 'negativ' effekt, der mere end opvejer den 'positive' effekt hos dem, der kan huske temadagen. Man skal i den forbindelse også her huske på, at det var på 6. klassetrin, at relativt færrest kunne huske den temadag, de havde, da de gik i 5. klasse.

Hvis man skal komme med et bud på, hvorfor effekterne gennemgående er 'negative' på 6. klassetrin, kunne man forestille sig, at det hele – og i særdeleshed selve budskabet – er gået (lidt) hen over hovedet på en stor del af denne aldersgruppe, der kun for de langt de færrestes vedkommende selv havde udvist nogen risikoadfærd af betydning, bl.a. især ikke brug af tobak som temadagen fokuserede på. Det, der alene – hvis noget – er blevet hængende for mange, er nok forestillingen om et eller andet nyt, noget hidtil uprøvet, men nok også spændende (risikoadfærd!), som venter forude, når man bliver lidt mere voksen – og som man måske umiddelbart har kunnet bruge til at markere over for andre og hinanden, at man allerede er (lidt) voksen. Det er en tilsvarende 'negativ' effekt, man i en del forsøg med almindelig undervisning og kampagner om risikoadfærd har fundet. Det er også i tråd med disse effektstudier, når vi finder, at det især er de i forsøgsklasserne, der dels ikke kan huske temadagen, og dels trivedes dårligst i skolen, at den 'negative' effekt er stærkest.

Blandt 8. klasseeleverne er den 'positive' effekt stærkest for dem, der kan huske temadagen – og det er der jo flere på dette end på noget andet klassetrin, der kan – men den findes også i en vis udstrækning blandt dem, der ikke kunne huske temadagen – her dog uden at være statistisk signifikant.

For 7. klassernes vedkommende er der en klar og statistisk signifikant 'negativ effekt' af ikke at kunne huske temadagen. Den er dog ikke lige så kraftig som for 6. klassernes vedkommende. De to statistisk signifikante modsat rettede tendenser for 7. klassernes vedkommende, afhængig af om man kan huske temadagen eller ej, ophæver så at sige nærmest hinanden, således at det samlede resultat hverken bliver 'positivt' eller 'negativt'.

Hovedkonklusionen er ganske klar for så vidt angår den mulige effekt på risikoadfærd. Undervisningsmaterialet "Alle de andre gør det – version 2" og temadagen bygget op omkring denne har i en række henseender virket efter sin hensigt, da den blev anvendt i udvalgte ***7. klasser*** i Ringsted kommune i 2020 (som gik i 8. klasse i 2021). Den synes således at have reduceret visse former for risikoadfærd. Nogle af de undersøgte former for risikoadfærd synes dog ikke som helhed at være blevet påvirket overhovedet, nemlig begåelse af hærværk, deltagelse i fysisk vold og misbrug af eller via internettet; der synes at have været en moderat positiv effekt med hensyn til begåelse af tyveri, en klar positiv effekt vedrørende samlet brug af rus- og nydelsesmidler samt en meget betydelig gunstig effekt på psykisk vold såsom mobning m.v. Den gennemgående 'positive' effekt må antages at kunne øges yderligere noget, om end næppe dramatisk meget, gennem større 'impact' i den måde temadagen gennemføres på, og de opfølgninger den suppleres med i form af forældremøder, opfriskningstimer, evt. nye temadage m.v.

Af de 44 forskellige former for risikoadfærd, som er belyst i undersøgelserne, er der ved efterundersøgelsen blandt de tidligere 7. klasser fundet, at de 25 af dem udviser mindre forekomst i forsøgsend kontrolklasserne (fem af dem er statistisk signifikante); for 8 af dem er der ingen forskel og for 11 af dem forholder det sig omvendt. I sidstnævnte situation var kun en statistisk signifikant, og denne er der en helt særlig forklaring på. For dem, der fortsatte i samme klasse, var tallene 33 (syv signifikante), 6 og 5 (en signifikant), jf. opstilling 1.1.

En vigtig konstatering for *alle*, herunder for dem, der i 2021 gik i 8. klasse, er at flertallet af elever ikke aktuelt eller indenfor det seneste år havde været involveret i eller begået en eneste af de 44 former for risikoadfærd, de blev udspurgt om. For de elever, der gik på 7. klassetrin, da forsøget blev gennemført, kunne man året efter konstatere, at eleverne i forsøgsklasserne gennemsnitlig var eller havde været involveret i 1,57 af de 44 former for risikoadfærd, mens det i kontrolklasserne var 1,81. For de elever på 7. klassetrin, der var fortsat på samme skole, var tallene 1,32 og 1,86.

Samlet set er der hverken fundet en generel 'positiv' eller 'negativ' effekt på risikoadfærd af temadagenes afholdelse i ***6. klasserne***. Hvis man kunne øge 'impact' væsentligt, så tyder de foretagne undersøgelser på, at man nok kunne opnå en generel 'positiv' effekt, men den ville næppe – alt andet lige - kunne komme på niveau med den, der er tilfældet for 7. klassernes vedkommende.

For ***5. klassernes*** vedkommende synes den generelle effekt af temdagen mv. at have været 'negativ'. For 29 af de 44 former for risikoadfærd, vi har undersøgt, er forekomsten størst i forsøgsklasserne, og fire af disse forskelle er statistisk signifikante. Kun for 4 former for risikoadfærd finder vi den laveste hyppighed i forsøgsklasserne, og ingen af dem er statistisk signifikante, jf. opstilling 1.1. For de af 5. klasseeleverne, der er forsat på samme skole i 6. klasse, ser det endnu værre ud: 34 af de 44 former for risikoadfærd har den højeste forekomst i forsøgsklasserne, hvoraf de fire er statistisk signifikante. Kun for 2 former for risikoadfærd er hyppighederne lavest i forsøgsklasserne, og ingen af disse forskelle er statistisk signifikante. Det gennemsnitlige antal af de 44 former for risikoadfærd, som 5. klasserne et år efter forsøget er eller har været involveret i, er 1,44 for forsøgsklassernes vedkommende og 0,86 for kontrolklasserne. For de af dem, der er fortsat i samme skole, er gennemsnitstallene henholdsvis 1,40 og 0,67.

For 5. klassernes vedkommende peger pilen den forkerte vej for alle de seks grupper af forskellige former for risikoadfærd, vi har set på, men forskellene er dog 'kun' statistisk signifikante for to af dem: begåelse af tyveri og misbrug af og via internettet. I begge disse tilfælde er der tale om tæt ved en fordobling af, hvor mange der har gjort det, i forsøgsklasserne i sammenligning med kontrolklasserne.

Det har meget for sig som her dels at se på alle de undersøgte former for risikoadfærd under ét, og dels for de enkelte grupper af risikoadfærd, for der er særdeles stærke statistiske sammenhænge mellem de enkelte former for risikoadfærd. Fx er der indbyrdes for de seks grupper af risikoadfærd for alle elever under én indbyrdes statistisk signifikant sammenhæng på højeste niveau ($p < 0{,}001$), undtagen mellem brug af rus – og nydelsesmidler og misbrug af og via internettet, hvor den statistiske signifikans stadig er der, men 'kun' er moderat ($p < 0.05$).

Generelt synes de negative effekter for 5. klassernes vedkommende gennemgående at være både mere omfattende og stærkere end de positive effekter for 7. klasserne, men i den udstrækning, det er muligt at vurdere det, synes der dog gennemgående først og fremmest at være tale om en øgning af relativt bagatelmæssige forhold.

Som fremhævet er temadagen m.v. formentlig for nogen i 5. klasserne blevet til mere 'reklame' for risikoadfærd end til forståelse af sociale misforståelser og konsekvenser heraf. Det sikreste er nok at sige, at temadage som "Alle de andre gør det – version 2" er for risikable at gennemføre på 5. klasses niveau, og at selv en langt højere 'impact" måske nok kunne eliminere de 'negative' konsekvenser, men ikke danne baggrund for egentlig mindskelse af risikoadfærd.

Disse konklusioner er nærmest de omvendte af dem, man fandt i 'Ringstedforsøget' i 2002-04, hvor der dog i intet tilfælde og ikke for noget klassetrin var 'negative effekter'. Tendensen var der, at jo yngre klassetrin, den sociale pejling blev gennemført overfor, desto større og stærkere var den 'positive' effekt på forekomsten af risikoadfærd.

Effekt – også på andet end risikoadfærd?

Vi har altså fundet støtte for, at i forhold til visse grupper – i det aktuelle tilfælde 7. klasser i Ringsted kommune i 2020 – kan et specifikt socialt pejlingstiltag – her "Alle de andre gør det – version 2", udarbejdet af Det Kriminalpræventive Råd – mindske visse former for sociale misforståelser og formentlig herigennem reducere en række former for risikoadfærd. Vi har illustreret dette i opstilling 10.38.

Opstilling 10.38: Mulige konsekvenser af social pejling – model 1.

Det kan være et mål i sig selv, at unge har en så korrekt forestilling om andre som muligt, men mindre risikoadfærd er et mere ultimativt mål – derfor afbilledet som grønt i figuren frem for gult.

Set ud fra skolesystemet og dets primære formål er der grund til at antage, at mindre risikoadfærd – populært sagt: ´bedre mennesker' – kan være et af de ultimative mål, man sigter mod, men to andre muligheder vil sikkert ligge skolesystemets hjerte endnu nærmere, nemlig bedre skolastiske præstationer – 'dygtigere mennesker' – og at eleverne er glade for at gå i skole og har det godt, mens de er der, skoletrivsel – 'glade mennesker'.

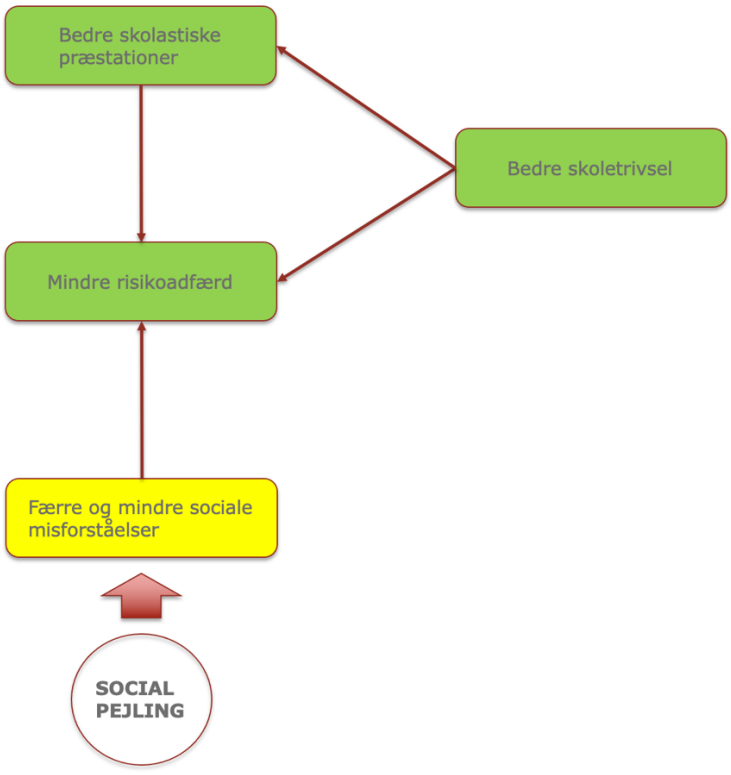
Spørgsmålet er så, hvordan sociale pejlingstiltag og deres mulige virkninger forholder sig til disse to andre centrale mål for og i skolesystemet?

I opstilling 10.39 (model 2) har vi tilføjet skolastisk dygtighed og skoletrivsel som grønne, ultimative mål.

Der er rigtig mange undersøgelser, der viser, at øget skoletrivsel er forbundet med såvel bedre skolastiske præstationer som mindre risikoadfærd. Selv om det givetvis også kan gå den anden vej – dvs. at bedre skolastiske præstationer og/eller mindre risikoadfærd kan føre til øget trivsel – så er påvirkningerne her typisk svagere.

Mange undersøgelser viser også, at jo bedre man klarer sig i skolen, desto mindre risikoadfærd. Igen kan påvirkningen også gå den anden vej, men man finder oftest, at denne påvirkning i så fald er svagere.

Opstilling 10.39: Mulige konsekvenser af social pejling – model 2.

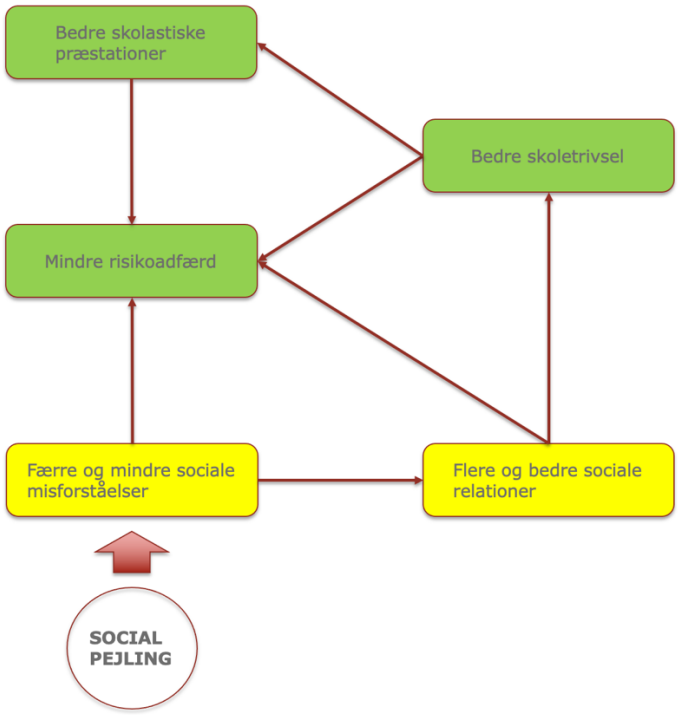
Bedre sociale relationer?

Det er svært at forestille sig, at der skulle være en *direkte* positiv effekt på skoletrivsel af gennemførelse af social pejling og færre og mindre sociale misforståelser, men måske kunne man forestille sig muligheden for en *indirekte* positiv effekt?

Hypotesen er, at selve den proces, der er tale om ved social pejling samt resultatet heraf, hvor andre unge ikke ses som så forskellige fra en selv som tidligere, kan betyde flere og bedre sociale relationer.

Samtidig ved vi, at bedre og flere sociale relationer har en stærk sammenhæng med skoletrivsel. Det synes faktisk at være en af de mest afgørende faktorer overhovedet. Flere og bedre sociale relationer synes også direkte at kunne mindske risikoadfærd. Dette danner baggrund for den udvidede model, som er skitseret i opstilling 10.40 (model 3).

Opstilling 10.40: Mulige konsekvenser af social pejling – model 3.

Spørgsmålet er så, om denne udvidede model stemmer overens med virkeligheden, således som denne er kortlagt gennem de gennemførte undersøgelser?

I undersøgelserne har vi fire indikatorer på, hvor godt de enkelte oplever, man har det med hinanden i den klasse, man går:

- Hvor godt man synes, sammenholdet er?
- Hvor mange af klassekammeraterne man godt kan lide at være sammen med?
- Hvor gode man er til at lytte til hinanden i klassen?
- Hvor ofte det ender på en god måde, når nogen i klassen er blevet uvenner?

Hertil kommer tre mere generelle indikatorer på, om man har sociale relationer i det hele taget, og hvilken karakter de har:

- Hvor tit man føler sig ensom?
- Om man det meste af tiden er alene, uden venner
- Om de venner man har, gennemgående er på samme alder som en selv

Der er gennemgående meget stærke og statistisk signifikante sammenhænge indbyrdes mellem disse syv indikatorer, også mellem de mere skoleklasse-orienterede på den ene side og de mere generelle på den anden. Undersøgelser har da også vist, at de sociale relationer, unge har til deres klassekammerater, på den ene side for de fleste er de vigtigste sociale relationer til andre unge, og på den anden, at omfanget og karakteren af disse sociale relationer er mere bestemmende for omfanget og karakteren af sociale relationer til andre unge end omvendt.

Det er derfor meningsfuldt med udgangspunkt i de syv indikatorer at danne et indeks, hvor vægtningen af de enkelte indikatorer er lige stor, og hvor en 'positiv' tilkendegivelse scores som 1 og en 'negativ' som 0. Herved fremkommer et simpelt indeks, der går fra 0 til 7. Her som for de følgende opstillinger gengives alene resultaterne for de elever, der er fortsat i samme skole. Det er som ved risikoadfærd her, effekterne er stærkest.

*Opstilling 10.41: Angivelse af om der er statistisk signifikant forskel i p-værdier for kontrol- og forsøgsklasser med hensyn til de sociale relationers beskaffenhed på de forskellige klassetrin forsøget blev foretaget, og hvor man det følgende år fortsatte på samme skole.^*

Procent der synes …	**5. klasse**		**6. klasse**		**7. klasse**	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
… at sammenholdet i klassen ligger på et højt niveau	(+) 0.783		(-) 0.540		(+) 0.004**	
… at der er mange klassekammerater, man godt kan lide at være sammen med	(+) 0.877		(+) 0.204		(+) 0.140	
… at man er særdeles gode til at lytte til hinanden i klassen	(+) 0.728		(+) 1.000		(+) 0.004**	
… at det ofte ender på en god måde, når nogen bliver uvenner i klassen	(+) 0.564		(-) 1.000		(+) 0.044*	
… at man ikke tit føler sig ensom	(+) 0.453		(+) 0.207		(+) 0.037*	
… at man ikke det meste af tiden er alene (uden venner)	(-) 1.000		(+) 0.619		(+) 0.016*	
… at man er mest sammen med jævnaldrende venner	(-) 0.325		(-) 0.230		(+) 0.013*	

^ p-værdier er beregnet på basis af Fischers Exact Test (2-sidet med f=1). "+" angiver at den eventuelle forskel går i retning af, at eleverne i forsøgsklasserne har de bedste sociale relationer, mens "-" angiver at det er eleverne i kontrolklasserne.

* = p<0,050, **= p<0,010, *** = p<0,001

Der var 123 elever i 5. klasse i kontrolklasserne og 134 i forsøgsklasserne; for 6. klasse var det 57 og 54 og for 7. klasse var det 139 og 150.

Såvel med hensyn til de enkelte syv indikatorer som med hensyn til indekset har vi, for hvert klassetrin for sig, set på, om der er nogen forskel mellem kontrol- og forsøgsklasserne med hensyn til de sociale relationers beskaffenhed. For de syv indikatorers vedkommende er dette gjort i opstilling 10.41. Bemærk igen at klassetrinnet her angiver det klassetrin, hvor den sociale pejling blev foretaget.

For såvel *5. som 6. klasserne* er der ingen statistisk signifikante forskelle overhovedet, og enkelte af tendenserne går i retning af, at eleverne i kontrolklasserne scorer højest. Forsøget ser altså her ikke ud til at have gjort nogen forskel for de sociale relationer, heller ikke i negativ retning for 5. klassernes vedkommende som tilfældet er for risikoadfærd på dette klassetrin. For *eleverne i 7. klasse*, da forsøget blev foretaget, er tendenserne i alle tilfælde i forsøgsklassernes favør og seks ud af de mulige syv forskelle er statistisk signifikante.

Tendenserne bekræftes, når vi ser på det samlede indeks for forsøgs- og kontrolklasserne. P-værdien for 5. klassetrin er her 0.380 (langt fra statistisk signifikans), for 6. klassetrin 0.538 (ligeledes langt fra statistisk signifikans) – og så for 7. klassetrin 0.004** (klart statistisk signifikant).

Ud fra et praktisk og moralsk synspunkt kan man føle sig lettet over at kunne konstatere, at forsøget trods alt ikke har skadet forholdet mellem eleverne i 5. klasserne, og ekstra opmuntret over, at den sociale pejling i 7. klasserne ikke blot synes at have reduceret risikoadfærd, men også stimuleret til mere positive relationer eleverne imellem.

Hvor store de sociale effekter synes at have været på 7. klassetrin opgjort i procenter, kan man se af opstilling 10.42.

Opstilling 10.42: De sociale relationers beskaffenhed i kontrol- og forsøgsklasser et år efter at forsøget blev foretaget på 7. klassetrin, samt størrelsesordenen af den opnåede effekt 2021.

Procent der synes …	**KONTROLKLASSER**	**FORSØGSKLASSER**	**EFFEKT PÅ NEGATIVE SOCIALE RELATIONER***
… at sammenholdet i klassen ligger på et højt niveau	16,5	31,3	18%**
… at der er mange klassekammerater, man godt kan lide at være sammen med	81,3	88,0	36%
… at man er særdeles gode til at lytte til hinanden i klassen	10,1	21,3	13%**
… at det ofte ender på en god måde, når nogen bliver uvenner i klassen	20,1	30,7	13%*
… at man ikke tit føler sig ensom	87,7	94,7	57%*
… at man ikke det meste af tiden er alene (uden venner)	94,2	99,3	88%*
… at man er mest sammen med jævnaldrende venner	82,0	92,0	56%*

* Her er angivet hvor stor en andel den negative side af den sociale relation synes reduceret med.
Antal elever i kontrolklasser = 150, og i forsøgsklasser = 139.
* = p<0,050, **= p<0,010, *** = p<0,001

Effektprocenten er beregnet ud fra, hvor stor en andel af de negative sider af de sociale relationer, denne er mindre i forsøgs- end i kontrolklassen. Hvis effektprocenten er 0 pct. er der ingen forskel; hvis den fx er 50 pct. betyder det, at der for den pågældende indikator kun er halvt så mange i forsøgsgruppen med dårlige eller fraværende sociale relationer – og er den 100 pct. betyder det, at der ingen dårlige eller fraværende sociale relationer er overhovedet i forsøgsgruppen.

Effektprocenterne strækker sig for de syv indikatorer fra 13 til 88 pct. Man kan konkludere, at de sociale pejlinger på 7. klassetrin et år senere synes at have haft den effekt, at de negative sider af de sociale relationers beskaffenhed mellem eleverne er blevet reduceret med gennemsnitlig 40 pct. – en ganske betydelig effekt.

Opstilling 10.43: Procentfordeling på indeks for de sociale relationers beskaffenhed i kontrol- og forsøgsklasser året efter (2021), at forsøget blev foretaget.

Indeks for de sociale relationers beskaffenhed	**KONTROLKLASSER**	**FORSØGSKLASSER**	**n =**
Meget lav	3,6	0,0	5
Lav	10,1	2,0	17
Middel	46,1	39,3	123
Høj	25,9	36,0	90
Meget høj	14,3	22,7	54
I ALT	100,0	100,0	289

$X^2 = 19.333$, df = 6, $p < 0{,}001$***
Antal elever i kontrolklasser = 150, og i forsøgsklasser = 139 – i alt 289.

Den ret betydelige effekt, der synes at være tale om, genfindes også, når man ser på forskellene mellem forsøgs- og kontrolklasserne med hensyn til det indeks for de sociale relationers beskaffenhed, vi har konstrueret, jf. opstilling 10.43. Den andel, der ligger lavt eller meget lavt, er på 14 pct. i kontrolklasserne og kun på 2 pct. i forsøgsklasserne. Der er tilnærmelsesvis tale om en eliminering af den andel af elever, man kan sige har et kritisk negativt eller fraværende forhold til andre (klassekammerater).

Endvidere er det ikke kun i den lave ende af skalaen, der synes at være sket noget. Det er der også i den høje ende: Hvor 14 pct. i kontrolklasserne har et meget positivt forhold til andre (klassekammerater) – dvs. hver syvende – er det 23 pct. i forsøgsklasserne, altså næsten hver fjerde.

*Opstilling 10.44: Angivelse af om der er statistisk signifikant forskel i p-værdier for kontrol- og forsøgsklasser med hensyn til hvor godt man trives med at gå i skole året efter forsøget blev foretaget, for forskellige klassetrin.^*

Procent der synes …	**5. klasse**		**6. klasse**		**7. klasse**	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
… at man er glad for at gå i skole	(-) 0.783		(-) 0.540		(+) 0.023*	
… at man ikke pjækker tit fra skolen	(-) 0.125		(-) 0.352		(+) 0.322	

^ p-værdier er beregnet på basis af Fischers Exact Test (2-sidet med f=1). "+" angiver at den eventuelle forskel går i retning af, at eleverne i forsøgsklasserne har de bedste sociale relationer, mens "-" angiver at det er eleverne i kontrolklasserne.
* = p<0,050, **= p<0,010, *** = p<0,001
Der var 123 elever i 5. klasse i kontrolklasserne og 134 i forsøgsklasserne; for 6. klasse var det 57 og 54 og for 7. klasse var det 139 og 150.

Bedre skoletrivsel?

Spørgsmålet er så, om dette har nogen sammenhæng med, hvordan man mere generelt trives i skolen?

Opstilling 10.44 viser for det første, at den sociale pejling ikke synes at have gjort nogen statistisk signifikant forskel med hensyn til, om man pjækker tit eller ej. Pjækkeri er et indirekte mål for skoletrivsel, men selve den generelle måde, vi har spurgt om det på er næppe dækkende for en nærmere karakteristik af pjækkeriets omfang, karakter og baggrund.

For det andet viser opstilling 10.44 ligesom tilfældet har været for de sociale relationers beskaffenhed, at den sociale pejling på. 5. og 6. klassetrin ikke synes at have gjort nogen signifikant forskel for, hvor glade eleverne er for at gå i skole. Det er derimod tilfældet for social pejling på 7. klassetrin, hvor eleverne i forsøgsklasserne et års tid efter, at den sociale pejling fandt sted, var signifikant gladere for at gå i skole end eleverne i kontrolklasserne. De konkrete procenter fremgår af opstilling 10.45.

Opstilling 10.45: Skoletrivsel i kontrol- og forsøgsklasser på 7. klassetrin, året efter at forsøget blev foretaget, samt størrelsesordenen af den opnåede effekt.

Procent der synes …	**KONTROLKLASSER**	**FORSØGSKLASSER**	**EFFEKT PÅ SKOLE-TRIVSEL***
… at man er glad for at gå i skole	66,9	79,3	38%*
… at man ikke tit pjækker fra skole	82,7	87,3	27%

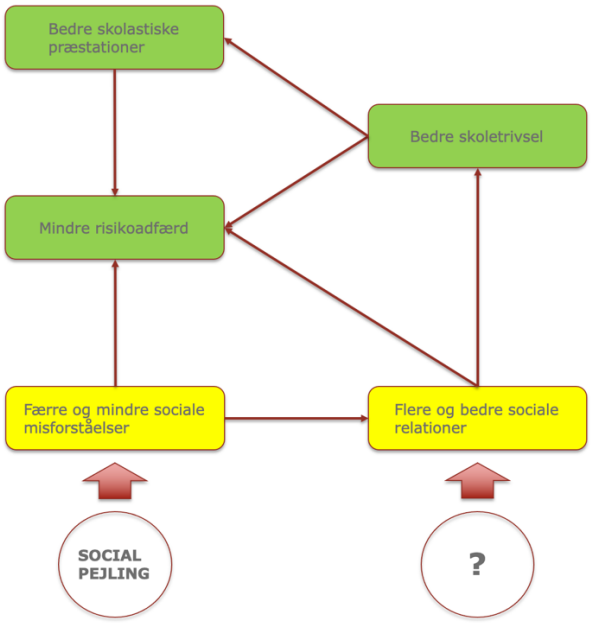
* Her er angivet hvor stor en andel af den negative side af den sociale relation synes reduceret med.
Antal elever i kontrolklasser = 150, og i forsøgsklasser = 139.
* = p<0,050, **= p<0,010, *** = p<0,001

67 pct. af eleverne i kontrolklasserne på 7. klassetrin var et års tid efter selve forsøgsperioden glade for at gå i skole; de resterende 33 pct. var ligeglade eller brød sig decideret ikke om at gå i skole. For

eleverne i forsøgsklasserne var det henholdsvis 79 og 21 pct. Den gunstige effekt på skoletrivslen lå igen i nærheden af de 40 pct., dvs. at 4 ud af 10, der ellers ikke trivedes i skolen, nu gjorde det.

En såkaldt partiel korrelationsanalyse viser, at hvis man holder de sociale relationers beskaffenhed konstant, så er der ikke længere en statistisk signifikant forskel mellem skoletrivsel i forsøgs- og kontrolklasserne. P-værdien for Pearsons korrelationskoefficient reduceres fra 0.017* til 0.068. Dette tyder på, at den sociale pejling i form af processen i sig selv og/eller effekten på de sociale misforståelser har øget de sociale relationers beskaffenhed, og at dette så på sin side har øget skoletrivslen. Der er ikke nogen direkte forbindelse af betydning mellem den sociale pejling og skoletrivsel, således som det også er angivet ved fraværet af en pil i modellerne/figurerne. Påvirkningen går via en ændring af de sociale relationers beskaffenhed.

Opstilling 10.46: Mulige konsekvenser af social pejling – model 4.

Disse fund vedrørende effekterne af social pejling for elever på 7. klassetrin kan give anledning til en række overvejelser over, hvordan man kan øge effekterne af den sociale pejling yderligere, herunder hvilke tiltag, som kunne komme i anvendelse for mere direkte at øge beskaffenheden af de sociale relationer eleverne imellem, jf. model 4 (opstilling 10.46).

For det første vurderer vi, at det vil være hensigtsmæssigt at den sociale pejling i 7. klasse foregår i begyndelsen af skoleåret, og ikke i sidste halvdel af skoleåret som tilfældet har været for forsøget, fx en måneds tid efter at eleverne er startet på dette klassetrin. Dette for så tidligt som muligt at få de elever inddraget, der har skiftet klasse og/eller skole fra 6. til 7. klassetrin.

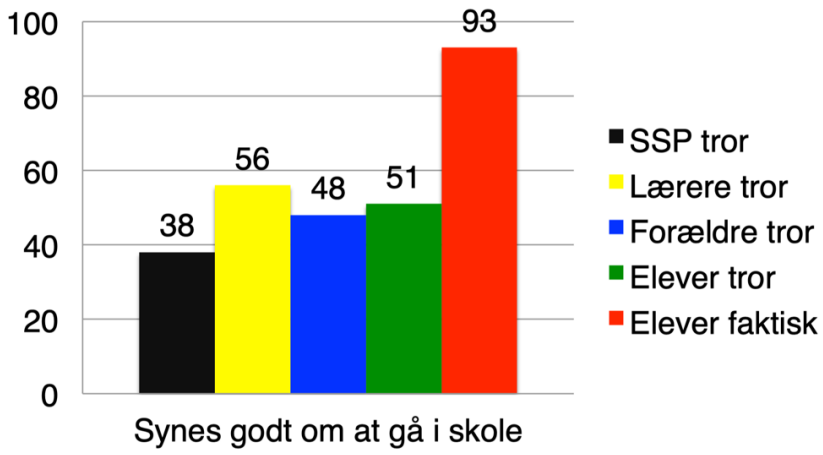
For det andet er det nærliggende at forsøge at øge impact af den sociale pejling. Som vi har været inde på, kan der måske gøres noget vedrørende selve temadagens konstruktion, men vi tænker især på vigtigheden af, at forældremøder afholdes, og gerne lige i kølvandet på temadagen. Vi forestiller

os endvidere, at det her vil være en fordel, at eleverne deltager, eller i hvert fald repræsentanter for eleverne, som så kan melde tilbage til klasserne. En her-og-nu session, hvor der på forældremøderne foretages en pejling af forældres og elevers forestilling om hinanden og deres egen gruppe vha. Klikkere el.lign. vil formentlig være særdeles effektfuldt. Impact vil også kunne øges ved, at der foretages opfølgninger i klassen ved klasselæreren, 2 uger efter, en måned efter dette, og så igen lige efter jul. Dette må, som forældremøderne, nok nærmest sige sat være et must, og er da også til en vis grad indbygget i "Alle de andre gør det – version 2".

Med hensyn til temadagens konstruktion kan man selvfølgelig foretage mindre korrektioner, og ifølge tidligere forskning gør det fx ikke nogen stor forskel, om fokus bliver på tobaksrygning eller alkoholforbrug. Hvis man skal gøre sig håb om at nå den effekt, man har gjort i forsøget, er det dog grundlæggende nødvendigt, at man holder sig til at gøre tingene på præcis den måde, der var tilfældet i forsøget. Det er simpelthen regel nummer en for evidensbaseret forebyggelse.

For det tredje kunne man forestille sig at gennemføre en booster, i form af en ny social pejling seance, som passende kunne placeres i begyndelsen af 8. klasse. Denne kunne selvfølgelig have fokus på en ny form for risikoadfærd, måske en der aktuelt og lokalt er særligt fokus på i området og for de unge der. Man kunne også vælge i boosteren at have direkte fokus på skoletrivsel. Nyere undersøgelser, jf. bl.a. 'Tingbjergundersøgelsen' (se opstilling 10.47), viser, at skolelever typisk undervurderer, hvor glade deres klassekammerater og jævnaldrende er for at gå i skole, hvilket kan befordre, at man holder sig tilbage for at vise, hvor glad man selv er for at gå i skole, og at man måske endog, for at opnå accept og inklusion blandt kammeraterne og ens jævnaldrende, derfor demonstrerer en despekt for skolearbejdet ved ikke at læse lektier, være urolige i timerne, tage afstand fra lærerne osv. – fordi man fejlagtigt tror, at de andre har det på denne måde, og at det er disse holdninger og denne adfærd der giver status.

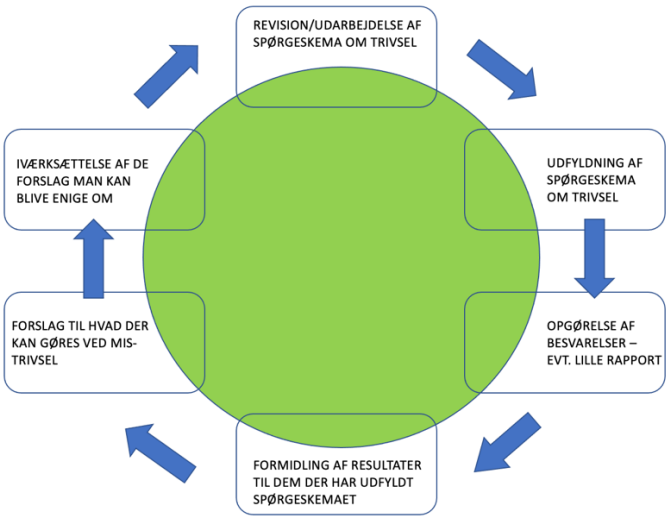
Opstilling 10.47: Hvor mange procent af de 14-15-årige skoleelever i Tingbjerg synes temmelig eller vældig godt om at gå i skole? Og hvor mange tror eleverne det drejer sig om? Hvor mange tror forældrene, lærerne og SSP-medarbejderne, det drejer sig om?

Kilde: Balvig, F., Holmberg, L. & Soei, A. (2017), s. 18.

For det fjerde kunne det være nyttigt med direkte indsatser, der har som formål at forbedre de sociale relationer. Det kan være fælles sociale arrangementer osv., men mere direkte målrettet, teambuilding. Fx kunne man bruge de syv indikatorer på de sociale relationers beskaffenhed, og de spørgsmål der ligger bag, til udarbejdelse af et lille et-sides spørgeskema som eleverne så udfylder af og til – med efterfølgende bearbejdning af, hvordan udviklingen har været, og hvad man fremover kan gøre for at forbedre relationerne eleverne imellem, jf. opstilling 48. Eleverne ville i høj grad selv kunne administrere og gennemføre en sådan proces, hvilket også vil være at foretrække. Fra gang til gang kan man have et eller to nye spørgsmål med, om noget, der er blevet aktuelt i/for klassen.

Opstilling 10.48: En mulig model for en teambuilding proces i skoleklasser med fokus på skoletrivsel.

For det femte bør man være opmærksom på, at de sider af de sociale relationer, vi har målt og fokuseret på, og som de hidtil nævnte tiltag også især fokuserer på, er de *ekspressive* sider – de følelsesmæssige og moralske sider. De drejer sig om i hvilken udstrækning, man kan lide og kan acceptere/tolerere hinanden. Den anden side af sociale relationer er den mere nyttemæssige og *instrumentelle*: I hvilken grad man bruger og hjælper hinanden – med et fint ord, den sociale kapital. Har man nytte af hinanden? Bruger man hinanden?

Øget social kapital?

Vi vil påstå, og mener at have ganske solid forskningsmæssig støtte at have det i, at den sociale kapitalside – den instrumentelle side – af de sociale relationer er endnu vigtigere for skoletrivsel, skolastiske præstationer og fravær af risikoadfærd end den ekspressive side, se eksempelvis opstilling 10:49. Vil man derfor nå endnu videre med disse tre ultimative mål for, hvad tiltag skal resultere i i skolen, er det derfor nødvendigt, at der også gøres noget ved den sociale kapital.

Opstilling 10.49: Niveauet af social kapital målt ved omfanget af gensidige hjælperelationer blandt elever i 7.-9. klasse i Danmark, 2016, sammenholdt med trivsel, skolemæssige præstationer og motivation samt risikoadfærd og udsathed for risikoadfærd.

Social kapital og trivsel

SOCIAL KAPITAL	Irritabel/ dårligt humør > 1 gang om ugen – seneste halve år	Hovedpine > 1 eller flere gange – seneste halve år	Mavepine > 1 eller flere gange – seneste halve år	Sover dårligt flere gange om ugen / hver dag	Føler sig ensom af og til eller ofte
LAV	45	44	28	24	37
MIDDEL	21	30	17	12	28
HØJ	9	20	9	6	19

Social kapital og inklusion

SOCIAL KAPITAL	Synes at de altid lærer noget i skolen	Kan altid se meningen med det, der laves i timerne i skolen	Synes at undervisningen for det meste eller altid er spændende
LAV	14	10	23
MIDDEL	20	12	42
HØJ	41	27	68

Social kapital og risikoadfærd

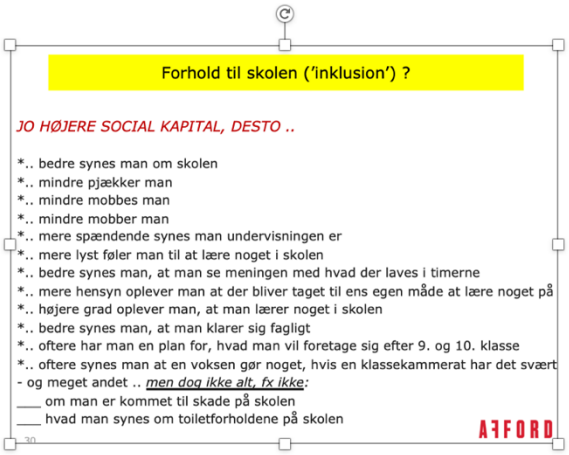
SOCIAL KAPITAL	Selvskade, seneste år	Selvskade seneste år: Piger	Selvskade seneste år: Drenge
LAV	30	43	20
MIDDEL	13	18	8
HØJ	6	8	3

Social kapital og risikoadfærd

SOCIAL KAPITAL	Tyveri, seneste år	Slået nogen, seneste år	Hærværk, seneste år	Internet-svindel, seneste år	Selvskade, seneste år
LAV	28	21	25	19	30
MIDDEL	10	6	9	8	13
HØJ	3	1	1	4	6

Social kapital og udsathed for risikoadfærd

SOCIAL KAPITAL	Tyveri, seneste år	Slået nogen, seneste år	Røveri, seneste år	Internet-svindel, seneste år
LAV	37	30	9	19
MIDDEL	24	15	3	8
HØJ	14	6	2	4

Kilde: Resultaterne hidrører fra analyser foretaget på data fra "Ungeprofilundersøgelsen" i 2016, foretaget af Flemming Balvig. Delvist upubliceret.

Samtidig vil vi påstå, at de fire tiltag, vi hidtil har nævnt, ikke nødvendigvis forbedrer de instrumentelle sider af de sociale relationer og den sociale kapital mellem eleverne, og vi kan direkte vise, at det ikke har været tilfældet for den sociale pejling, der er gennemført.

I undersøgelserne har vi medtaget og kan belyse fire indikatorer på, i hvilken grad eleverne hjælper hinanden eller – mere præcist – oplever, at de kan søge hjælp hos hinanden i klasserne. Det er spørgsmål om:

- Hvor mange i klassen man oplever, man ville kunne søge hjælp hos, hvis man havde et problem med sine forældre
- Hvor mange i klassen man oplever, at man ville kunne låne penge af, hvis man var i en økonomisk nødsituation
- Hvor mange i klassen man ville kunne tale med og som ville hjælpe en, hvis man var udsat for drilleri/mobning
- Hvor mange i klassen man ville kunne få hjælp af, hvis man havde nogle faglige problemer med skolearbejdet

Det fremgår af opstilling 10.50, at alle disse fire indikatorer havde en meget stærk og statistisk signifikant sammenhæng såvel med de sociale relationers ekspressive beskaffenhed, som med hvor godt man synes om at gå i skole.

Opstilling 10.50: Angivelse af, om der er statistisk signifikant sammenhæng mellem fire forskellige faktorer for social kapital på den ene side samt de sociale relationers (øvrige) beskaffenhed samt skoletrivsel på den anden (alle elever i såvel kontrol- som forsøgsklasser, på alle klassetrin).

	Sammenhæng med:	Sammenhæng med:	
Procent der mener …	Indeks for de sociale relationers beskaffenhed (i øvrigt)	Hvor glad man er for at gå i skole (skoletrivsel)	n =
… at man ville kunne tale med mange i klassen, hvis man havde problemer med sine forældre	(+) < 0.001***	(+) < 0.001***	657
… at man ville kunne låne penge af mange i klassen, hvis man havde behov for det	(+) < 0.001***	(+) < 0.001***	657
… at man ville kunne tale med mange i klassen, hvis man havde et problem med drilleri/mobning	(+) < 0.001***	(+) < 0.001***	657
… at man ville kunne få hjælp af mange i klassen, hvis man havde et fagligt problem	(+) < 0.001***	(+) < 0.001***	657

"+" angiver at der er tale om en positiv sammenhæng, mens "-" angiver at sammenhængen er negativ.

* = p<0,050, **= p<0,010, *** = p<0,001. For sammenhængene med indeks for de sociale relationers beskaffenhed (i øvrigt) er df = 25, og for sammenhængene med skoletrivsel df = 6.

Samtidig vises i opstilling 10.51, at forsøget med social pejling ikke for nogen af de fire indikatorer har betydet, at man er begyndt at hjælpe hinanden mere eller – igen mere præcist – i større omfang har fået en oplevelse af, at man kan få hjælp af de andre elever i klassen, når man har behov derfor.

*Opstilling 10.51: Angivelse af om der er statistisk signifikant forskel i p-værdier for kontrol- og forsøgsklasser med hensyn til indikatorer på social kapital.^*

Procent der mener …	**5. klasse**		**6. klasse**		**7. klasse**	
	KONTROL	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**	**KONTROL**	**FORSØG**
… at man ville kunne tale med mange i klassen, hvis man havde problemer med sine forældre	(-) 0.128		(+) 0.097		(+) 0.203	
… at man ville kunne låne penge af mange i klassen, hvis man havde behov for det	(+) 0.065		(+) 0.500		(+) 0.333	
… at man ville kunne tale med mange i klassen, hvis man havde et problem med drilleri/mobning	(+) 0.095		(+) 0.355		(+) 0.252	
… at man ville kunne få hjælp af mange i klassen, hvis man havde et fagligt problem	(-) 0.834		(+) 0.558		(+) 0.455	

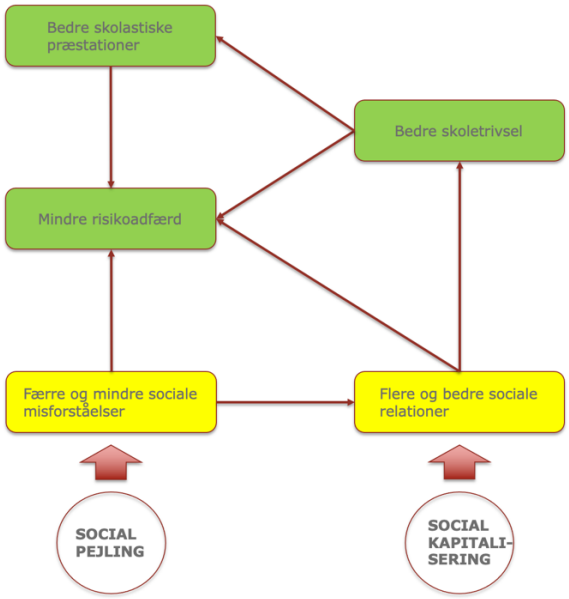
^ p-værdier er beregnet på basis af Fischers Exact Test (2-sidet med f=1). "+" angiver at den eventuelle forskel går i retning af, at eleverne i forsøgsklasserne scorer højest på indikatorerne om social kapital, mens "-" angiver at det er eleverne i kontrolklasserne, der scorer højest.

* = p<0,050, **= p<0,010, *** = p<0,001

Der var 123 elever i 5. klasse i kontrolklasserne og 134 i forsøgsklasserne; for 6. klasse var det 57 og 54 og for 7. klasse var det 139 og 150.

Som illustreret i opstilling 10.52 – model 5 – foreslås det derfor, at en femte vej til bedre skoletrivsel, mindre risikoadfærd og bedre skolastiske præstationer via bedre relationer eleverne imellem er selvstændige initiativer og tiltag, der opbygger og stimulerer gensidige hjælperelationer eleverne imellem – man kunne siger en social kapitalisering som et vitalt supplement til den sociale pejling og mere traditionelle teambuilding.

Opstilling 10.52: Mulige konsekvenser af social pejling – model 5.

Her mangler vi så nogle idéer om og bud på, hvordan dette kan gøres i praksis, i stil med den detaljerede anvisning vi har for social pejlings vedkommende som fx ”Alle de andre gør det – version 2”. Vi mangler en anvisning på et skolesystem, en skole og en klasse, hvor overskriften er ”X – her hjælper vi hinanden”. Og endnu mere spændende og vidtrækkende: Et lokalsamfund, en kommune – hvor dette er tilfældet – for dette er jo ikke en indfaldsvinkel til de sociale relationer, trivsel og risikoadfærd, der er begrænset til børns og unge forhold i skolen.

LITTERATUR

Balvig, F. (2017). *Fra barndommens gade til et liv i cyberspace*. København: Det Kriminalpræventive Råd.

Balvig, F & Holmberg, L. (2020).”*Alle de andre gør det – version 2”. Midtvejsrapport, august 2020.* København: AFFORD.

Balvig, F. & Holmberg, L. (2014). *Flamingoeffekten. Sociale overdrivelser og social pejling*. København: Jurist- & Økonomforbundets Forlag.

Balvig, F., Holmberg, L. & Soei, A. (2017). *Tingbjergundersøgelsen*: *Om risikoadfærd og sociale overdrivelser blandt børn og voksne i Brønshøj og Tingbjerg.* København: AFFORD.

Balvig, F., Holmberg, L. & Sørensen, A.-S. (2005). *Ringstedforsøget. Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. København: Jurist- & Økonomforbundets Forlag.

Beck, A. & Jönsson, L. (2011). *AarhusEksperimentet. Social Pejling og social kapital. Inspirationskatalog*. Udgivet af Børn og Unge, Aarhus Kommune, april

Egelund, I. & Hagen, A. (2019). *Sandnessjøen-forsøket. En longitudinell studie av unges alkoholbruk og deres forestillinger om andre ungdoms bruk av alkohol i Sandnessjøen og Fauske.* Norge: Masteropgave ved NORDuniversitet.

Hansen, L. (2015). *Afprøvning af ’Alle de andre gør det’. Afsluttende evalueringsrapport*. Hillerød: Teori- og metodecentret, Afdeling for forskning og udvikling, UCC Professionshøjskolen.